

T.C.

ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

BÖLGESEL ARAŞTIRMALAR ANABİLİM DALI

**TÜRK DEMOKRATİK PARTİSİ'NİN KUZEY MAKEDONYA
SİYASETİNDEKİ YERİ VE TÜRK TOPLUMUNA ETKİSİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

KAHRAMAN UZAN

TEZ DANIŞMANI

PROF. DR. MUHAMMET ERAT

ÇANAKKALE – 2024

T.C.

ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

BÖLGESEL ARAŞTIRMALAR ANABİLİM DALI

**TÜRK DEMOKRATİK PARTİSİ'NİN KUZEY MAKEDONYA
SİYASETİNDEKİ YERİ VE TÜRK TOPLUMUNA ETKİSİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

KAHRAMAN UZAN

TEZ DANIŞMANI

PROF. DR. MUHAMMET ERAT

ÇANAKKALE – 2024

T.C.
ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

Kahraman UZAN tarafından Prof. Dr. Muhammet Erat yönetiminde hazırlanan ve 22/08/2024 tarihinde aşağıdaki jüri karşısında sunulan **“Türk Demokratik Partisi'nin Kuzey Makedonya Siyasetindeki Yeri ve Türk Toplumuna Etkisi”** başlıklı çalışma, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, **Bölgesel Araştırmalar Anabilim Dalı,**'nda **YÜKSEK LİSANS TEZİ** olarak oy birliği ile kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri

İmza

Prof. Dr. Muhammet ERAT

.....

(Danışman)

Doç. Dr. Bülent YILDIRIM

.....

Dr. Öğr. Üyesi Yakup KURT

.....

Tez No : 10678030

Tez Savunma Tarihi : 22/08/2024

Doç. Dr. Melis ULU DOĞRU

Enstitü Müdürü

...../...2024

ETİK BEYAN

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Tez Yazım Kuralları'na uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada; tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi, kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı, bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu, bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi taahhüt ve beyan ederim.

Kahraman UZAN

22/08/2024

TEŞEKKÜR

Bu çalışmanın hazırlanmasında katkı sağlayan, desteklerini esirgemeyen herkese en içten teşekkürlerimi sunmak isterim.

Öncelikle, tez çalışmam boyunca bana yol gösteren, bilgi ve tecrübesiyle her aşamada destek olan değerli danışman hocam Sayın Prof. Dr. Muhammet Erat'a teşekkürlerimi sunarım. Kendisinin bilgi birikimi, sabrı ve bana duyduğu güven, bu çalışmayı daha ileriye taşımama vesile olmuştur.

Tez çalışmamda, partinin iç dinamiklerini ve topluma olan etkilerini daha iyi kavramama yardımcı olan, her soruma içtenlikle yanıt veren Türk Demokratik Partisi Genel Başkanı Sayın Dr. Beycan İlyas'a, Genel Başkan Yardımcıları Sayın Dr. Yusuf Hasani ve Sayın Prof. Dr. Muhittin Kahveci'ye, Üsküp Belediye Meclis Üyesi Sayın Amir Mustafa'ya ve Türk Demokratik Partisi Gençlik Kolu Başkanı Sayın Cemal Alindri'ye teşekkür ederim. Kendilerinin samimi destekleri ve katkıları olmasaydı, bu çalışmayı bu denli derinlemesine gerçekleştiremezdim.

Ayrıca, bu süreçte yanımda olan ve her zaman desteğini hissettiren kıymetli eşim Slavica Uzan'a da sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Onun varlığı ve motivasyonu, pes ettiğim anlarda beni yeniden ayağa kaldırmıştır. Ve nihayetinde, bu süreç başarıyla tamamlanmıştır.

Son olarak, bu çalışmanın Kuzey Makedonya'daki Türk toplumunun haklarını savunan ve geleceğini güvence altına alan Türk Demokratik Partisi'ne bir katkı sunmasını içtenlikle ümit ediyorum.

Kahraman UZAN
Çanakkale, 2024

ÖZET

TÜRK DEMOKRATİK PARTİSİ'NİN KUZHEY MAKEDONYA SİYASETİNDEKİ YERİ VE TÜRK TOPLUMUNA ETKİSİ

Kahraman UZAN

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Bölgesel Araştırmalar Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi

Danışman: Prof. Dr. Muhammet ERAT

22/08/2024, 105

“Türk Demokratik Partisi'nin Kuzey Makedonya Siyasetindeki Yeri ve Türk Toplumuna Etkisi” başlıklı çalışma, Kuzey Makedonya'daki Türk toplumunun siyasi temsilcisi konumundaki Türk Demokratik Partisi'nin ülkenin siyasi sahnesindeki rolünü ve bu rolün Türk toplumu üzerindeki etkilerini kapsamlı bir şekilde ele almaktadır. Giriş kısmında, Kuzey Makedonya'nın coğrafi ve demografik yapısı detaylandırılmış; ülkenin nüfus ve etnik dağılımı ile tarihi gelişimi üzerinde durulmuştur. Kuzey Makedonya'nın siyasi yapısının analiz edildiği bölümlerde, ülkedeki siyasi partilerin yapıları ve siyaset üzerindeki etkileri incelenmiştir. Bu kapsamda, Türk Demokratik Partisi'nin kuruluş süreci ve parti tüzüğü, Kuzey Makedonya'da yaşayan Türk toplumunun karşılaştığı sorunlar ve bu sorunların çözümüne yönelik Türk Demokratik Partisi'nin politikaları çerçevesinde ele alınmıştır. Tezin önemli bir parçası olarak, Kuzey Makedonya'da parti yetkilileriyle gerçekleştirilen görüşmeler, partinin iç işleyişi ve siyasi stratejileri hakkında derinlemesine bilgi edinilmesini sağlamıştır. Türk Demokratik Partisi Kuzey Makedonya siyasetinde önemli ve etkin bir yer tutmakta ve Türk toplumunun kültürel, sosyal ve ekonomik alanlardaki ihtiyaçlarının karşılanmasına katkı sunmaktadır. Sonuç olarak, Türk Demokratik Partisi'nin Kuzey Makedonya Türk toplumuna yönelik etkileri, parti politikalarının başarı düzeyi ve partinin gelecek perspektifleri değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kuzey Makedonya, Türk Demokratik Partisi, Makedonya Türkleri, Yugoslavya

ABSTRACT

THE ROLE OF THE TURKISH DEMOCRATIC PARTY IN NORTH MACEDONIAN POLITICS AND ITS IMPACT ON THE TURKISH COMMUNITY

Kahraman UZAN

Çanakkale Onsekiz Mart University

School of Graduate Studies

Regional Studies Master's Thesis

Advisor: Prof. Dr. Muhammet ERAT

22/08/2024, 105

The study titled “The Place of the Turkish Democratic Party in North Macedonia Politics and Its Effect on the Turkish Society”,comprehensively examines the role of the Turkish Democratic Party, the political representative of the Turkish community in North Macedonia, on the country's political stage and the effects of this role on the Turkish community. In the introduction part, the geographical and demographic structure of North Macedonia is detailed, focusing on the country's population and ethnic distribution, as well as its historical development. In the sections analyzing the political structure of North Macedonia, the structures of political parties in the country and their impacts on politics are examined. In this context, the establishment process of the Turkish Democratic Party and the party statute are discussed within the framework of the problems faced by the Turkish community living in North Macedonia and the policies of the Turkish Democratic Party towards the solution of these problems. As an important part of the thesis, interviews with party officials in North Macedonia provided in-depth information about the party's internal functioning and political strategies.. The Turkish Democratic Party holds an important and active place in the politics of North Macedonia and contributes to meeting the needs of the Turkish society in cultural, social and economic fields.. Finally, the impacts of the Turkish Democratic Party on the Turkish community in North Macedonia, the success level of the party's policies, and the future perspectives of the party are evaluated.

Keywords: North Macedonia, Turkish Democratic Party, Macedonian Turks, Yugoslavia

İÇİNDEKİLER

	Sayfa No
JÜRİ ONAY SAYFASI.....	i
ETİK BEYAN.....	ii
TEŞEKKÜR.....	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER	vi
SİMGELER ve KISALTMALAR.....	x
TABLolar DİZİNİ.....	xi
RESİMLER DİZİNİ.....	xii

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

1

İKİNCİ BÖLÜM

KUZEY MAKEDONYA CUMHURİYETİ

3

2.1. Kuzey Makedonya'nın Coğrafi Özellikleri.....	3
2.2. Kuzey Makedonya'nın Etnik Yapısı ve Nüfus Dağılımı.....	4
2.3. Kuzey Makedonya'nın Tarihi.....	8

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KUZEY MAKEDONYA SİYASİ SİSTEMİ VE YÖNETİM YAPISI

12

3.1. Kuzey Makedonya'nın Siyasi Sistemi ve Yönetim Yapısı Hakkında Bilgiler.....	12
3.2. Kuzey Makedonya Siyasetini Etkileyen Konular.....	14
3.2.1. Tarihsel Arka Plan ve Makedon Kimliği.....	14
3.2.2. Makedon Milliyetçiliği.....	14
3.2.3. Arnavutların Talepleri.....	15
3.2.4. İsim Sorunu ve Uluslararası Entegrasyon.....	16
3.3. Kuzey Makedonya Siyasetinde Yer Alan Siyasi Partiler.....	18

3.3.1. VMRO-DPMNE (Vnatrešna Makedonska Revolucionerna Organizacija– Demokratska Partija za Makedonsko Nacionalno Edinstvo).....	18
3.3.2. SDSM (Socijaldemokratski sojuz na Makedonija).....	18
3.3.3. LDP (Liberalno-Demokratska Partija).....	19
3.3.4. BDI (Bashkimi Demokratik Për Ìntegrim).....	19
3.3.5. ASH (Aleanca për Shqiptarët).....	20
3.3.6. BESA Hareketi (Lëvizja Besa - Dviženje Besa)	20
3.3.7. PDSH (Partia Demokratike Shqiptare)	20
3.3.8. THP (Partija za Dviženje na Turcite)	21
3.3.9. TMBH (Dviženje za Nationalno Edinstvo na Turcite)	21
3.4. Kuzey Makedonya'da Seçimler.....	21
3.4.1. Kuzey Makedonya Tarihinde Cumhurbaşkanlığı Seçimleri 1994	
Cumhurbaşkanlığı Seçimleri.....	21
1999 Cumhurbaşkanlığı Seçimleri.....	22
2004 Cumhurbaşkanlığı Seçimleri.....	22
2009 Cumhurbaşkanlığı Seçimleri.....	22
2014 Cumhurbaşkanlığı Seçimleri.....	23
2019 Cumhurbaşkanlığı Seçimleri.....	23
2024 Cumhurbaşkanlığı Seçimleri	24
3.4.2. Kuzey Makedonya Tarihinde Parlamento Seçimleri.....	25
1990 Parlamento Seçimleri.....	25
1994 Parlamento Seçimleri.....	26
1998 Parlamento Seçimleri.....	26
2002 Parlamento Seçimleri.....	27
2006 Parlamento Seçimleri.....	27
2008 Parlamento Seçimleri.....	27
2011 Parlamento Seçimleri.....	28
2014 Parlamento Seçimleri.....	29
2016 Parlamento Seçimleri.....	30
2020 Parlamento Seçimleri.....	31
2024 Parlamento Seçimleri.....	32
3.4.3. Kuzey Makedonya Tarihinde Yerel Seçimler.....	34

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
TÜRK DEMOKRATİK PARTİSİ 38

4.1. Türk Demokratik Partisi'nin Kuruluşu.....	38
4.2. Türk Demokratik Partisi'nin Tüzüğü.....	42
4.3. Türk Demokratik Partisi'nin 2020-2024 Seçim Programı.....	52
4.4. Türk Demokratik Partisi Mali Performansı.....	66
4.4.1. Türk Demokratik Partisi'nin 2021 Yılı Mali Performansı.....	67
4.4.2. Türk Demokratik Partisi'nin 2022 Yılı Mali Performansı.....	68
4.5. Türk Demokratik Partisi ve Seçimler.....	71
4.6. Türk Demokratik Partisi'ne Emek Veren Önemli Kişiler.....	77
4.7. Türk Demokratik Partisi ve Gençlik Yapılanması.....	86

BEŞİNCİ BÖLÜM
KUZEY MAKEDONYA'DA YAŞAYAN TÜRKLERİN SORUNLARI 88

5.1. Eğitim ve Anadil.....	88
5.2. Göç.....	89
5.3. İstihdam ve İşsizlik.....	90
5.4. Temsil.....	91

ALTINCI BÖLÜM
TÜRK DEMOKRATİK PARTİSİNİN
KUZEY MAKEDONYA TÜRKLERİNE ETKİSİ 94

YEDİNCİ BÖLÜM
SONUÇ VE ÖNERİLER 98

KAYNAKÇA	101
EKLER	I
EK 1 HARİTALAR.....	I

EK 2 FOTOĞRAFLAR.....	III
-----------------------	-----

SİMGELER VE KISALTMALAR

AB	Avrupa Birliği
ASh	Aleanca për Shqiptarët (Arnavut İttifakı)
BDI	Bashkimi Demokratik Për Integrim (Demokratik Entegrasyon Birliği)
BESA	Lëvizja Besa - Dviženje Besa (Besa Hareketi)
LDP	Liberalno-Demokratska Partija (Liberal Demokrat Parti)
NATO	Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü
PDSH	Partia Demokratike Shqiptare (Arnavut Demokratik Parti)
SDSM	Socijaldemokratski sojuz na Makedonija (Makedonya Sosyal Demokrat Birliği)
TDP	Türk Demokratik Partisi
THP	Partija za Dviženje na Turcite (Türk Hareket Partisi)
TMBH	Dviženje za Nacionalno Edinstvo na Turcite (Türk Milli Birlik Hareketi)
VMRO-DPMNE	Vnatrešna Makedonska Revolucionerna Organizacija– Demokratska Partija za Makedonsko Nacionalno Edinstvo (İç Makedon Devrimci Örgütü – Makedonya’nın Ulusal Birliği Demokratik Partisi)

TABLÖLAR DİZİNİ

Tablo No	Tablo Adı	Sayfa No
Tablo 1	Kuzey Makedonya'nın etnik yapısı	5
Tablo 2	Kuzey Makedonya'da inançlara ait dağılımı	7

RESİMLER DİZİNİ

Resim No	Resim Adı	Sayfa No
Resim 1	Türk Demokratik Partisi'nin kuruluş sürecindeki logosu ve günümüzdeki logosu	39

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

Kuzey Makedonya, Balkan Yarımadası'nın merkezinde yer alan ve tarihi boyunca birçok farklı etnik ve kültürel gruba ev sahipliği yapmış bir ülkedir. Balkanlar, Osmanlı İmparatorluğu'nun yüzyıllar süren hâkimiyeti altında çok sayıda topluluğun bir arada yaşadığı bir coğrafya olmuştur. Osmanlı Devleti'nin geniş iskân politikaları ve yönetim anlayışı, bölgenin etnik yapısını şekillendirmiş, farklı kültürel ve dini grupların birlikte var olmasını sağlamıştır. Ancak Osmanlı Devleti hâkimiyeti sonrası dönemde, Balkanlar'da yaşanan siyasi ve sosyal değişimler, göç dalgaları ve sınırların yeniden çizilmesi, bölgenin demografik yapısında derin izler bırakmıştır.

Kuzey Makedonya, 20. yüzyılın sonlarına doğru Yugoslavya'nın dağılması sürecinde bağımsızlığını kazanan ülkelerden biridir. 1991 yılında bağımsızlığını ilan eden ülke, birçok etnik grubun bir arada yaşadığı karmaşık bir toplumsal yapıya sahiptir. Bu etnik çeşitlilik, ülkenin siyasi hayatında da önemli bir etkiye sahiptir. Bağımsızlık sonrası dönemde, Kuzey Makedonya'da farklı etnik grupların siyasi partileri aracılığıyla temsil edilmeye çalışıldığı bir siyasi yapı oluşmuştur. Bu yapıda, iki ana Makedon siyasi partisi etrafında şekillenen ittifaklar, hükümetlerin kurulmasında belirleyici olmuştur.

Türk toplumu, Kuzey Makedonya'nın önemli etnik gruplarından biridir. Osmanlı İmparatorluğu'nun bölgedeki varlığı sırasında yerleşik hale gelen Türkler, Osmanlı'nın bölgeden çekilmesinden sonra da burada varlıklarını sürdürmüşlerdir. Ancak bu süreçte, Türk toplumu çeşitli zorluklarla karşılaşmış, kimliklerini ve kültürlerini koruma mücadelesi vermişlerdir. Bağımsızlık sonrası dönemde, Türk toplumu da diğer etnik gruplar gibi siyasi alanda temsil edilme ihtiyacı hissetmiş ve bu amaçla çeşitli siyasi oluşumlar kurmuştur. Bu oluşumların en önemlilerinden biri, Türk Demokratik Partisi olmuştur.

Türk Demokratik Partisi, Kuzey Makedonya'da yaşayan Türk toplumunun siyasi temsilcisi olarak ortaya çıkmıştır. Partinin kuruluş amacı, Türk toplumunun haklarını savunmak, kimliğini korumak ve bu topluluğun ülkenin siyasi ve sosyal hayatında etkin bir şekilde yer almasını sağlamaktır. Türk Demokratik Partisi, bu hedefler doğrultusunda ülke siyasetinde yer almış, farklı dönemlerde seçimlere katılmış ve çeşitli koalisyon

hükümetlerinde yer almıştır. Bu bağlamda, Türk Demokratik Partisi'nin Kuzey Makedonya siyasetindeki rolü ve Türk toplumu üzerindeki etkisi, incelenmesi gereken önemli bir konudur.

Bu çalışmanın temel amacı, Türk Demokratik Partisi'nin Kuzey Makedonya siyasetindeki yerini ve Türk toplumu üzerindeki etkilerini analiz etmektir. Bu bağlamda, partinin kuruluş süreci, parti programları, seçim performansı ve Türk toplumunun siyasi temsilindeki rolü detaylı bir şekilde incelenecektir. Ayrıca, Kuzey Makedonya'nın genel siyasi yapısı, etnik gruplar arasındaki ilişkiler ve bu ilişkilerin siyaset üzerindeki etkileri de bu çalışmanın konuları arasında yer almaktadır.

Bu çalışmanın, Kuzey Makedonya'daki etnik temsiliyet ve siyasi katılım konularında önemli bir katkı sağlaması hedeflenmektedir. Aynı zamanda, Türk Demokratik Partisi'nin bu süreçteki yerini ve önemini ortaya koyarak, Türk toplumunun Kuzey Makedonya'daki sosyal ve siyasi gelişiminde nasıl bir rol oynadığını daha iyi anlamamıza yardımcı olacaktır.

İKİNCİ BÖLÜM

KUZEY MAKEDONYA CUMHURİYETİ

2.1. Kuzey Makedonya'nın Coğrafi Özellikleri

Kuzey Makedonya, Balkan Yarımadası'nın merkezinde yer alan ve 25.713 km² alanı kaplayan bir ülkedir. Denize kıyısı olmayan Kuzey Makedonya, kuzeyde Sırbistan ve Kosova, doğuda Bulgaristan, güneyde Yunanistan ve batıda Arnavutluk ile komşudur. Makedonya coğrafyası olarak adlandırılan bölge ise Vardar, Pirin ve Ege Makedonyası'ndan oluşarak toplam 68.451 km²'lik alanı kapsamaktadır. Pirin Makedonyası Bulgaristan'da, Ege Makedonyası Yunanistan'da ve Vardar Makedonyası ise günümüz Kuzey Makedonya sınırları içinde yer almaktadır. Siyaset bilimci Daniel Pout “*Bir ismin vaadi: Makedonya'da kimlik, farklılık ve siyasi hareket*” adlı doktora tezinde Makedonya bölgesinin bu isimler ile anılmasının sebebinin siyasi içerikli terimler olduğundan bahsetmektedir (Pout, 2014: 17-18).

Coğrafi konumu, Balkanlar'ın kalbinde yer alması sebebiyle tarih boyunca stratejik bir öneme sahip olmuştur. Orta Avrupa, Adriyatik Denizi ve Ege Denizi'ni birbirine bağlayan önemli karayolu ve demiryolu hatları Kuzey Makedonya'dan geçmektedir. Ayrıca bu bağlantıları sağlayan 14 sınır kapısı bulunmaktadır. Arnavutluk sınırında; Kafasan, Sv. Naum, Blato, Stenje, Bulgaristan sınırında; Deve Bair, Delçevo ve Yeni Köy, Sırbistan sınırında; Tabanovce ve Pelince, Kosova sınırında; Blace ve Jazhince, Yunanistan sınırında; Bogorodica, Doyran ve Medzitlija sınır kapıları bulunmaktadır (Kızılçaoğlu, 2014: 2).

Kuzey Makedonya'nın coğrafyası dağlık ve engebeli bir yapıya sahiptir. Ülkenin kuzeyinden güneyine uzanan Vardar Nehri, ülkenin en önemli akarsuyudur ve büyük bir vadinin oluşumuna neden olmuştur. Bu nehir, ülkenin merkezi boyunca akarak önemli tarım ve yerleşim alanlarını oluşturmuştur. Vardar nehrinin yanı sıra Bregalnica ve Crna Reka gibi nehirler de ülkenin önemli su kaynağıdır. Dağlık alanlar, Kuzey Makedonya'nın büyük bir bölümünü kaplar. Kuzey Makedonya ile Arnavutluk arasında bulunan Korab Dağları (2764 m) ve Kosova sınırını oluşturan Şar Dağları (2747) ülkenin en önemli dağlarıdır. Baba Dağı, Yakupitsa Dağı ve Nice Dağı ülkenin diğer önemli dağlarıdır.

Kuzey Makedonya, birçok doğal göl ve nehirle zengin bir su kaynağına sahiptir. Kuzey Makedonya'da göllerin kapladığı alan toplam 487,81 km²'dir. Arnavutluk ile sınır oluşturan Ohri Gölü ülkenin en büyük doğal gölüdür. Ohri Gölü, Avrupa'nın en eski ve en temiz göllerinden biri olmakla birlikte çevresindeki tarihi ve kültürel yerleşim yerlerine ev sahipliği yapmaktadır. Ayrıca Ohri Gölü UNESCO Dünya Mirası Listesi'nde yer almaktadır. Prespa Gölü ve Dojran Gölü de ülkenin önemli gölleridir. Bu göller, biyolojik çeşitlilik açısından zengin ekosisteme sahiptir (Kızılçaoğlu, 2014: 9).

Ülkenin merkez ve kuzey kesimlerinde karasal iklim hakimdir. Bu bölgelerde kışlar soğuk ve karlı, yazlar ise sıcak ve kurak geçer. Güney ve batı bölgelerinde ise Akdeniz iklimi görülür, burada kışlar ılıman ve yağışlı, yazlar ise sıcak ve kuru geçer. Ülkenin bitki örtüsü, dağlık alanlarda çam, meşe ve kayın ormanlarıyla kaplıdır. Alçak bölgelerde ise daha çok Akdeniz bitki örtüsü yaygındır. Ülkede krom, nikel, bakır ve manganez gibi madenler bulunur.

Genel olarak bir tarım ülkesi olan Kuzey Makedonya'da, madencilik, tekstil, ulaştırma, enerji ve özellikle turizm de önemli sektörler arasında yer almaktadır. Ülke yeraltı rezervleri bakımından da zengindir. Makedonya'nın başlıca ihraç ürünleri giyim eşyası, demir - çelik, tütün, çinko, ham demir, petrol ürünleri, alkollü içecekler ve ayakkabıdır (Arif, 2008: 6).

2.2. Kuzey Makedonya'nın Etnik Yapısı ve Nüfus Dağılımı

Kuzey Makedonya'da 1900'lü yıllardan sonra toplam 11 nüfus sayımı yapılmıştır. 1900'lü yılların ilk nüfus sayımı olan 1921 yılında ülkenin nüfusu 808.724 olarak sayılmıştır. Balkan ülkeleri içinde nüfus özellikleri bakımından en karmaşık yapıya sahip olan Kuzey Makedonya'da belirli aralıklarla yapılan nüfus sayımı 2002 ile 2021 yılları arasında sekteye uğramıştır.

2002 yılında yapılan nüfus sayımı sonrasında 2011 yılında yapılması planlanan nüfus sayımı, bazı metodolojik sorunlar gerekçe gösterilerek ve nüfus sayım komisyonunun istifaları sonrasında iptal edilmiştir (Sayım durduruldu, 2011).

Ülkede yaşanan bazı siyasi krizler nedeniyle sayımın 2020 yılında yapılması kararı alınmış ancak tüm dünyayı etkileyen küresel salgın sebebiyle nüfus sayımı bir yıl daha ertelenmiştir. Kuzey Makedonya Meclisi nüfus, hane ve mesken sayımlarının yapılması için 5-30 Eylül 2021 tarihini sayım günleri olarak göstermiştir. Daha önce yapılan sayımlardan farklı olarak yurt dışında yaşayan vatandaşlar için 30 Eylül 2021 tarihine kadar çevrimiçi kaydolması sağlanmıştır. Sayım sonrası ülke nüfusu 1.836.713 olarak belirtilmiştir.

Kuzey Makedonya tıpkı Balkanlar gibi çeşitli etnik unsurların bir arada yaşadığı bir coğrafyadır. Bu ülkenin nüfus içindeki etnik dağılımı yıllara göre farklılık göstermiştir. Tablo 1’de yıllara göre dalgalanmalar çok açık bir şekilde görülmektedir.

Tablo 1

Kuzey Makedonya’nın etnik yapısı

Etnik	1953	1961	1971	1981	1991	2002	2021
Makedon	860.699	1.000.854	1.142.375	1.279.323	1.328.187	1.297.981	1.073.299
Arnavut	162.524	183.108	279.871	377.208	441.987	509.083	446.245
Türk	203.938	131.484	108.552	86.591	77.080	77.959	70.961
Sırp	35.112	42.728	46.465	44.468	42.775	35.939	23.847
Roman	20.462	20.606	24.505	43.125	52.103	53.879	46.433
Boşnak	-	-	-	-	-	17.018	16.042
Vlah	8.668	8.046	7.190	6.384	7.764	9.695	8.714
Diğer	13.111	19.177	38.350	72.037	84.068	20.993	151.172
Toplam	1.304.514	1.406.003	1.647.308	1.909.136	2.033.964	2.022.547	1.836.713

Kaynak: Kuzey Makedonya Devlet İstatistik Ofisi

Günümüzde Makedonlar ve Arnavutlar ülke çoğunluğunu oluşturmaktadır. Türk nüfusun son 60 yılda düşme eğiliminde olmasını hem Türkiye’ye olan göçler hem de ülke siyasetinde Türklere karşı uygulanan bazı olumsuz politikalar etkilemiştir. Türklere uygulanan bu politikaların sebep ve sonuçları diğer bölümde incelenecektir.

Makedonlar, ülkenin en büyük etnik grubunu oluşturur ve nüfusun yaklaşık %58'ini temsil eder. Makedonlar, ülkenin siyasi, ekonomik ve kültürel hayatında önemli bir rol oynamaktadır. Arnavutlar, Kuzey Makedonya'daki en büyük ikinci etnik gruptur ve nüfusun yaklaşık %25'ini oluşturur. Arnavutça, bazı belediyelerde resmi dil olarak kabul edilmiştir ve Arnavut toplumu, özellikle batı ve kuzeybatı bölgelerinde yoğunlaşmıştır. Türkler, ülkenin üçüncü büyük etnik grubunu temsil eder ve nüfusun yaklaşık %3.86'sını oluşturur. Kuzey Makedonya'da Türkler, Üsküp (Skopje), Gostivar, Kalkandelen (Tetovo) ve diğer bazı bölgelerde yoğun olarak yaşamaktadır. Türkçe, bazı bölgelerde eğitim ve günlük yaşamda kullanılmakta ve Türk kültürel mirası korunmaktadır. Romanlar, Kuzey Makedonya'nın etnik mozağının bir parçasıdır ve nüfusun yaklaşık %2'sini oluşturur. Roman toplumu, genellikle dezavantajlı sosyal ve ekonomik koşullarda yaşamakta ve entegrasyon süreçlerinde zorluklarla karşılaşmaktadır. Sırlar, Boşnaklar, Vlahlar ve diğer küçük etnik gruplar da Kuzey Makedonya'nın demografik yapısının bir parçasını oluşturmaktadır. Bu grupların her biri, kendi dil ve kültürel özelliklerini korumaya çalışmaktadır.

Kuzey Makedonya'da nüfusun büyük bir kısmı kentsel alanlarda yaşamaktadır. Başkent Üsküp, 526 bin nüfusu ile ülkenin en büyük şehri olup, ülke nüfusunun önemli bir kısmını barındırmaktadır. Üsküp, ekonomik, siyasi ve kültürel merkez olarak ön plana çıkmaktadır. Kentsel nüfusun yoğun olduğu diğer şehirler arasında Bitola (Manastır), Kumanova, Tetovo ve Gostivar bulunmaktadır. (KMDİK, 2022: 11) Kırsal alanlarda yaşayan nüfus ise tarım ve hayvancılık gibi geleneksel ekonomik faaliyetlerle uğraşmaktadır. Kırsal nüfusun, özellikle genç kesimin kente göç etme eğilimi bulunmaktadır, bu da kırsal alanların demografik yapısını etkilemektedir. Kuzey Makedonya, farklı bölgelerde farklı etnik grupların yoğunlaştığı bir ülke yapısına sahiptir. Batı ve kuzeybatı bölgelerinde Arnavut nüfusu yoğunken, doğu ve güneydoğu bölgelerinde Makedon nüfusu baskındır. Türkler ise ülkenin çeşitli bölgelerine dağılmış olup, bazı şehir ve kasabalarda yoğunlaşmışlardır. Kuzey Makedonya 8 istatistik bölgeye ayrılmıştır. Bu istatistik bölgelerde yer alan toplam 84 idari birim bulunmaktadır. Devlet İstatistik Bürosu'nun 2021 seçimleri sonrası yayınladığı rapordan alınan görselde bu istatistik bölgelere ve idari birimlere Ekler bölümünde yer verilmiştir.

Kuzey Makedonya, çeşitli dinlerin ve etnik grupların bir arada yaşadığı bir ülkedir. Ülkenin dini yapısı, tarih boyunca farklı medeniyetlerin ve kültürlerin etkisiyle şekillenmiştir. Ülkede farklı dinlere mensup topluluklar barış içinde bir arada yaşamaktadır. En yaygın dinler arasında Ortodoks Hristiyanlık ve İslam inancı yer almaktadır. Ayrıca, diğer dinlere mensup küçük topluluklar da bulunmaktadır. Kuzey Makedonya nüfusunun yaklaşık %60'ı Hristiyan dinine mensuptur. Hristiyan dinine mensup olan vatandaşların içinde %46'sı ise Ortodoks inancına sahiptir. Makedon Ortodoks Kilisesi, bu topluluğun ana dini kurumu olarak görev yapmaktadır. Özellikle doğu ve güneydoğu bölgelerinde yoğunlaşan Ortodoks Hristiyanlar, ülkenin dini ve kültürel hayatında önemli bir rol oynamaktadır. İslam dini, Kuzey Makedonya'daki ikinci en yaygın din olup, nüfusun %32'sini oluşturur. Müslüman nüfus, genellikle Arnavutlar, Türkler ve Romanlar arasında yaygındır. Arnavut Müslümanlar, ülkenin batı ve kuzeybatı bölgelerinde yoğunlaşırken, Türk ve Roman Müslümanlar ülkenin çeşitli bölgelerine dağılmıştır. Osmanlı İmparatorluğu'nun mirası olarak İslam, Kuzey Makedonya'da derin tarihi köklere sahiptir. Kuzey Makedonya'da diğer dinlere mensup küçük topluluklar da mevcuttur. Devlet İstatistik Ofisi'nin oluşturduğu raporda inançlara ait dağılım detaylı olarak verilmiştir.

Tablo 2

Kuzey Makedonya'da inançlara ait dağılım

RELIGIOUS AFFILIATION	TOTAL %	MALE %	FEMALE %
TOTAL	100	100	100
Orthodox	46.14	45.75	46.52
Muslim (Islam)	32.17	32.47	31.87
Catholic	0.37	0.31	0.42
Christian	13.21	13.17	13.25
Protestant	0.07	0.07	0.07
Evangelical	0.04	0.04	0.04
Evangelical Methodist	0.05	0.05	0.05
Jehovah's Witnesses	0.06	0.06	0.07
Non-believer (atheist)	0.48	0.56	0.39
Undeclared	0.11	0.12	0.10
Other	0.07	0.07	0.06
Unknown	0.05	0.06	0.04
Persons for whom data are taken from administrative sources	7.20	7.28	7.12

Kaynak: Kuzey Makedonya Devlet İstatistik Ofisi

2.3. Kuzey Makedonya'nın Tarihi

Kuzey Makedonya coğrafyası antik çağlardan itibaren çeşitli medeniyetlerin etkisi altında kalmıştır. Antik dönemde bölge, Paeonia (Payonya) olarak biliniyordu. Bu bölge, hem Yunan hem de Trakya kültürlerinin etkisi altında kalmış, dolayısıyla da kültürel ve etnik açıdan çeşitlilik göstermiştir. Bu coğrafyanın tarihindeki en önemli dönüm noktalarından biri, Makedon Krallığı'nın yükselişidir. Makedon Kralı II. Philip, Paeonia'yı Makedon Krallığı'na dahil etmiştir. Philip'in oğlu Büyük İskender, Asya'ya doğru fetihlere başlamadan önce Makedonya'yı Balkanlar'ın güçlü bir merkezi haline getirmiştir. Büyük İskender'in imparatorluğu, onun ölümünden sonra generalleri arasında bölünmüştür ve bu süreçte Makedonya bölgesi, Seleukos ve Antigonid hanedanlarının etkisi altında kalmıştır. Bu dönemde bölge, Yunan kültürü ve ticaret ağlarının bir parçası haline gelmiştir. MÖ 2. yüzyılda, Roma İmparatorluğu'nun genişlemesiyle birlikte Makedonya, Roma'nın bir eyaleti haline gelmiştir. Roma döneminde, bölge ekonomik ve kültürel açıdan gelişmiş, şehirler büyümüş ve Roma mimarisi yaygınlaşmıştır. Bu dönemde, Via Egnatia gibi önemli yollar inşa edilmiş ve bu yollar Roma'nın doğu ve batı bölgeleri arasındaki ticaret ve iletişim için kritik bir öneme sahip olmuştur. Ancak Roma İmparatorluğu'nun ikiye bölünmesiyle, Kuzey Makedonya, Doğu Roma (Bizans) İmparatorluğu'nun bir parçası haline gelmiştir. Bizans dönemi boyunca, bölge, stratejik konumu nedeniyle sık sık istilalara maruz kalmış, ancak aynı zamanda Bizans kültürü ve Hristiyanlığın yayılması açısından önemli bir merkez olmuştur.

Bulgar kralı Çar Samuil tarafından 10. yüzyılda ele geçirilen bölge, Bulgar kültürünün etkisi altında kalmıştır. Bölge Çar Samuil'in ölümü sonrasında 1018 yılında Bizans İmparatoru II. Basil'in kontrolüne geçmiştir. 12. yüzyılda II. Bulgar İmparatorluğu'nun kurulmasıyla birlikte bölge Bizans ve Bulgar İmparatorlukları arasında mücadele alanı haline dönmüştür. Yaklaşık iki yüzyıl daha Bulgar egemenliğinde kalan Kuzey Makedonya toprakları, 14. yüzyılda Sırp İmparatoru Stefan Dusan tarafından Sırp İmparatorluğu'na dahil edilmiştir.

Kuzey Makedonya, 14. yüzyılın sonlarından itibaren beş yüz yıldan fazla Osmanlı İmparatorluğu'nun bir parçası olarak kalmıştır. Bu uzun dönem, bölgenin siyasi, ekonomik, kültürel ve sosyal yapısında önemli etkiler bırakmıştır. Osmanlı döneminin Kuzey

Makedonya üzerindeki etkileri, bölgenin tarihsel gelişimini anlamak için kritik bir öneme sahiptir. 23 Eylül 1371 tarihinde Türklerin Çirmen'de Haçlı ordusunu yenmesi Osmanlı İmparatorluğu'nun Makedonya'da ilerlemesini sağlamıştır. Çirmen zaferinin ardından Bulgaristan, Güney Sırbistan ve Makedonya toprakları hakimiyet altına alınmıştır. (Jelavich, 2018: 33) 1382 yılında Manastır, 1385 yılında Ohri ve Pirlepe fethedilmiştir. 1448 yılında yapılan II. Kosova Savaşı ile Makedonya'da kesin olarak hakimiyet sağlanmıştır.

Osmanlı İmparatorluğu 15. yüzyıla kadar hakimiyet alanını genişletip bu sınırları korumaya çalıştı. Ancak bu dönemden sonra duraklama ve gerileme dönemi yaşayan Osmanlı İmparatorluğu, 19. yüzyılda 93 harbi olarak bilinen 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşından sonra imzalanan Yeşilköy (Ayastefanos) Antlaşması ile Makedonya bölgesindeki hakimiyetinde önemli oranda kayıp yaşadı. (Saatçı, 2004: 2) Bu antlaşma ile Rusya'nın karlı çıkması üzerine 1878'de Berlin Antlaşması imzalandı. Bu antlaşma ile bölge kontrolü Osmanlı İmparatorluğu'na bırakılmış olsa da Avrupa devletlerinin baskısı sonucu Osmanlı İmparatorluğu'nun bölgedeki hakimiyeti zayıfladı. Bu zayıflamayla birlikte, Kuzey Makedonya toprakları da değişim sürecine girmiştir. Balkan meselelerini küçümseyen Bismarck bile Makedonya'nın stratejik konumunu kabul etmiştir. (Glenny, 2024: 128) 19. yüzyılda, Balkanlar'da milliyetçilik hareketleri güç kazanmaya başlamıştır. 1878 Berlin Kongresi ve 1912-1913 Balkan Savaşları, Osmanlı İmparatorluğu'nun Balkanlar'daki kontrolünü kaybetmesine yol açmıştır. 1912 yılında Birinci Balkan Savaşı sonunda Osmanlı İmparatorluğu, Makedonya üzerindeki egemenliğini kaybetmiş ve bölge Sırbistan Krallığı'nın kontrolüne geçmiştir.

I. Dünya Savaşı'nın sona ermesiyle birlikte, Sırbistan, Hırvatistan, Slovenya ve Karadağ bir araya gelerek Yugoslavya Krallığı'nı oluşturmuştur. Makedonya da bu yeni krallığın bir parçası haline gelmiştir. Ancak, bu dönemde Makedonya'daki etnik Makedonlar, kimliklerini ifade etme konusunda ciddi engellerle karşılaşmıştır. Bölgeye "Güney Sırbistan" adı verilmiş ve Makedon kimliğinin bastırılması için kültürel asimilasyon politikaları uygulanmıştır. Makedonya'daki ulusal hareketler baskı altına alınmış ve bu süreç, bölgedeki Makedonlar için zor bir dönem olmuştur.

Makedon Slavlarının Sırp veya Bulgar olmadıkları, kendilerine has bir ulus olduklarını söylemek mümkündür. Ancak ulus ifadesi 2. Dünya Savaşı sonrasında önem kazanmıştır. Çünkü bu dönem öncesinde Makedon terimi genellikle coğrafi yerleri ifade etmek için kullanılmaktaydı (Jelavich, 2019: 96).

Bulgaristan topraklarında yer alan Pirin Makedonyası, 1934 yılına kadar İç Makedon Devrimci Örgütü'nün kontrolü altında kalırken, Bulgaristan burada yaşayan Makedonlar için Bulgarlaştırma politikası uygulamıştır. Aynı şekilde Sırlara bırakılan Vardar Makedonyası da 1941 yılına kadar Sırplastırma politikasına maruz kalmıştır. (Kamil, 2023: 351) II. Dünya Savaşı sırasında Makedonya, Bulgar işgali altına girmiştir. Ancak, savaşın sonunda Yugoslavya'daki komünist partizanlar, Nazi Almanyası ve müttefiklerine karşı zafer kazanmış ve Makedonya'yı yeniden Yugoslavya'ya kazandırmıştır. 1945 yılında Josip Broz Tito liderliğinde Yugoslavya Sosyalist Federal Cumhuriyeti kurulmuştur. Makedonya, bu federasyona bağlı altı sosyalist cumhuriyetten biri olarak yer almıştır. Bu dönemde, Makedon kimliği resmi olarak tanınmış ve Makedonca, Makedonya'nın resmi dili olarak kabul edilmiştir. Yugoslavya'nın diğer cumhuriyetlerine kıyasla ekonomik açıdan daha az gelişmiş olmasına rağmen Makedonya, federasyon içindeki uyumlu birliğin parçası olarak siyasi istikrarını korumuştur.

1980 yılında Tito'nun ölümünden sonra, Yugoslavya'da etnik gerilimler ve ekonomik sorunlar artmaya başlamıştır. 1991 yılına gelindiğinde, Yugoslavya'nın dağılma süreci hız kazanmış ve Makedonya da bağımsızlık yoluna girmiştir. 8 Eylül 1991'de yapılan referandumda, Makedon halkı bağımsızlık için oy kullanmış ve ülke, Yugoslavya'dan ayrılarak Makedonya Cumhuriyeti adıyla bağımsızlığını ilan etmiştir. Bu süreç, Makedonya için barışçıl bir şekilde gerçekleşmiş ve ülke, Yugoslavya'dan savaşız ayrılan tek cumhuriyet olmuştur.

Ancak bağımsızlığını ilan eden Makedonya, uluslararası alanda tanınma sürecinde ciddi zorluklarla karşılaşmıştır. Yunanistan, Makedonya isminin Yunanistan'ın kuzeyindeki Makedonya bölgesiyle karışabileceği ve tarihsel bir iddiaya yol açabileceği endişesiyle, ülkenin adını tanımayı reddetmiştir. Bu isim sorunu, Makedonya'nın uluslararası tanınması ve özellikle Birleşmiş Milletler'e üyelik sürecini zorlaştırmıştır. Sonuç olarak, 1993 yılında

ülke, Birleşmiş Milletler’e “Eski Yugoslavya Makedonya Cumhuriyeti” (FYROM) adıyla kabul edilmiştir.

İsim sorunu, Makedonya’nın uluslararası ilişkilerini ve Avrupa-Atlantik entegrasyon süreçlerini uzun yıllar boyunca olumsuz etkilemiştir. Ancak, 2018 yılında Yunanistan ile Makedonya arasında imzalanan Prespa Anlaşması ile ülkenin adı “Kuzey Makedonya Cumhuriyeti” olarak değiştirilmiş ve bu anlaşma 2019’da yürürlüğe girmiştir. Bu önemli gelişme, Kuzey Makedonya’nın NATO ve Avrupa Birliği gibi uluslararası örgütlere üyelik yolunda önemli bir adım olmuştur.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KUZEY MAKEDONYA SİYASİ SİSTEMİ VE YÖNETİM YAPISI

3.1. Kuzey Makedonya'nın Siyasi Sistemi ve Yönetim Yapısı Hakkında Bilgiler

Kuzey Makedonya, bağımsız, egemen, sosyal ve demokratik bir devlet olarak Anayasa'da tanımlanmıştır. (Kuzey Makedonya Anayasası, 1. Madde) Buna bağlı olarak yasama, yürütme ve yargı kuvvetlerinin ayrılığı ilkesine dayanan bir parlamenter demokrasiye sahiptir.

Anayasanın 2. Maddesinde “Makedonya Cumhuriyeti’nde egemenlik vatandaşlardan kaynaklanır ve vatandaşlara aittir” ibaresi görülmektedir. Bu maddeden hareketle devletin başkanı milleti temsil eden cumhurbaşkanıdır. Cumhurbaşkanı genel seçimlerle doğrudan halk tarafından seçilir. Seçilen cumhurbaşkanının görev süresi 5 yıldır ve en fazla iki defa cumhurbaşkanı seçilebilir. Anayasada görev ve yetkileri açıkça belirtilen Cumhurbaşkanı protokol olarak en yüksek temsilcidir. Özellikle savunma, güvenlik ve dış politikada en yüksek temsilci olması cumhurbaşkanlığı makamını önemli kılmaktadır. Cumhurbaşkanı, aynı zamanda Makedonya ordusunun Başkomutanı olarak görev yapar ve Milli Güvenlik Konseyi'ne başkanlık eder. Kuzey Makedonya'nın 1991 yılındaki bağımsızlığından bu yana tüm cumhurbaşkanlarının etnik kökeni Makedon'dur.

Kuzey Makedonya Devleti Anayasasında egemenliğin bölünemeyeceği, aktarılamayacağı veya devredilemeyeceği açık bir şekilde belirtilmiştir. Bu nedenle Kuzey Makedonya'nın üniter devlet yapılanmasına sahip olduğunu söyleyebiliriz. Üniter devlet yapılanmasına göre merkezî yönetim ve belediye düzeyinde yönetim düzeyleri bulunmaktadır. Yönetimsel olmayan istatistiksel sekiz bölgeye ve seksen adet belediyeye ayrılmıştır. (KMDİK, 2021: 9) Ayrıca anayasada başkent Üsküp için ayrı bir belediyecilik statüsü verilmiştir (Kuzey Makedonya Anayasası, 117. Madde).

Kuzey Makedonya'da yasama yetkisi Sobranie adı verilen meclis tarafından yürütülürken, yürütme yetkisi ise başbakan ve kurduğu kabine ile gerçekleştirilir. Kuzey Makedonya Anayasasına göre Sobranie, doğrudan halk tarafından genel seçimle seçilen 120 veya 140 milletvekilinden oluşmaktadır. Ayrıca yeterli seçmen olduğu takdirde

yurtdışındaki Makedon diasporası oyları ile 3 milletvekili meclise girebilmektedir. Dört yılda bir yapılan genel seçimler sonrasında meclis, anayasada tanımlanan konular ve faaliyetlerde yetki sahibi olmaktadır.

Kuzey Makedonya Cumhuriyeti yürütme yetkisi hükümete aittir. (Kuzey Makedonya Anayasası, 90. Madde) Hükümet bir başbakan ve bakanlardan oluşur. Milletvekili seçimleri tamamlanıp Meclis oluşturulduktan sonra, Cumhurbaşkanı, Mecliste çoğunluğu elde eden parti veya partilerin bir temsilcisine hükümeti kurma görevini verir. Bu temsilci, bir hükümet programı hazırlayarak Meclis'e sunar ve program doğrultusunda hükümet, Meclisin onayıyla kurulur. Hükümetin onaylanabilmesi için, Meclisteki milletvekillerinin yarısından fazlasının oyunu alması gerekmektedir.

On sekiz yaşını doldurmuş her Kuzey Makedonya vatandaşı oy kullanma hakkına sahiptir. Vatandaşlar, ikamet ettikleri seçim bölgesinde, seçmen kütüğüne göre oy kullanırlar. Oy kullanmak zorunlu değildir. Cumhurbaşkanı, milletvekilleri, belediye başkanları ve konsey üyeleri genel, doğrudan ve serbest seçimlerde gizli oylama yöntemiyle seçilir. Ülke genelinin yanı sıra yurtdışındaki vatandaşlar için Avrupa, Afrika, Kuzey ve Güney Amerika, Avustralya ve Asya'daki Kuzey Makedonya Konsolosluklarında da seçimler düzenlenir. Diasporanın temsili için uygulanan artı üç milletvekili uygulaması 2008 yılında kabul edilerek uygulanmaya başlamıştır. Kuzey Makedonya yasaları, seçimlerden önce koalisyon yapılabileceğini öngörmektedir. Siyasi partiler, seçimlerden önce ittifak yaparak seçime katılabilir ve bu ittifaklara koalisyon denir. Bu şekilde ittifak yapan siyasi partiler, koalisyon olarak oluşturdukları aday listesi ile seçime girerler. Koalisyonun belirlediği listeye göre, nispi temsil sistemine dayanarak listedeki adaylar parlamentoya girerler. Kuzey Makedonya siyasi sisteminde, seçimden önce kurulan bu seçim koalisyonları, hükümet kurmak için gerekli yeter sayıya ulaşmak amacıyla yapılan koalisyonlardan farklıdır. Seçim koalisyonlarının öncelikli amacı, alınan oy miktarını ve siyasi desteği artırmaktır. Bu bağlamda, sadece iktidar değil, muhalefet de koalisyon olarak varlığını sürdürebilir. Bu koalisyonlar, cumhurbaşkanlığı seçimlerinde bir adayı destekleyebilir. Ayrıca, ülkedeki seçim sistemi seçim barajı içermemektedir. Bu nedenle seçim barajı kaygısı gözlenmemektedir. Kuzey Makedonya Devleti, altı seçim bölgesine ayrılmıştır. Cumhurbaşkanlığı seçimi, tüm ülke tek bir seçim bölgesi olarak kabul edilerek

gerçekleştirilirken, belediye başkanlığı ve konsey seçimleri belediye sınırları içinde yapılmaktadır (Avrupa Konseyi Venedik Komisyonu, 2013: 3-4).

3.2. Kuzey Makedonya Siyasetini Etkileyen Konular

3.2.1. Tarihsel Arka Plan ve Makedon Kimliği

Kuzey Makedonya'nın siyasi yapısını şekillendiren en önemli etkenlerden biri, tarihsel mirası ve bu mirasın ulusal kimlik üzerindeki etkisidir. Osmanlı İmparatorluğu'nun 1371'deki Çirmen Savaşı'ndan itibaren Makedonya topraklarında ilerlemesi, bölgeyi yüzyıllar boyunca Osmanlı hâkimiyetinde tutmuştur. Bu dönemde Makedonya, Osmanlı'nın hoşgörüsü sayesinde kültürel ve dini kimliğini korumuştur. Ancak, Osmanlı'nın son dönemlerinde Fener Rum Patrikhanesi'nin yanı sıra Bulgar ve Sırp kiliselerinin artan etkisi, milliyetçiliğin güçlenmesine yol açmıştır.

Makedonya, 1912-1913 Balkan Savaşları sonrasında Osmanlı İmparatorluğu'nun egemenliğinden çıkmış ve II. Dünya Savaşı sonrasında Sosyalist Yugoslavya'nın bir parçası olarak özerk bir statü kazanmıştır. 1991 yılında Yugoslavya'nın dağılmasıyla birlikte bağımsızlığını ilan eden Makedonya, tarihini ve kimliğini Antik Makedonya'ya dayandırmaya çalışmış ve bu kimliği ulusal düzeyde inşa etmeye odaklanmıştır. Ancak bu süreçte Yunanistan, Bulgaristan ve Sırbistan gibi komşu ülkelerle ciddi anlaşmazlıklar yaşanmıştır. Yunanistan, Makedon milletinin yanı sıra Makedonya ismindeki bir devletin varlığını da tanımamaktadır. Bir diğer komşu Bulgaristan da Makedon milletini tanımamıştır. Sırbistan ise Makedon milletinin varlığını tanıırken Makedonya devletini tanımamıştır. Arnavutluk, Makedon milletini ve Makedonya devletini tanımasına rağmen, Makedonya içerisindeki Arnavut azınlık sebebiyle Makedonya'nın uluslararası siyasete entegre olmasını engellemeye çalışmıştır. (Kut, 2005: 82) Bu durum Makedonya'nın bağımsızlık sonrası dış politikada ciddi zorluklarla karşılaşmasına neden olmuştur.

3.2.2. Makedon Milliyetçiliği

Makedonya'nın bağımsızlığını ilan etmesinin ardından, Makedon kimliğini ve tarihini yeniden tanımlama çabaları hız kazanmıştır. Bu çerçevede Makedon milliyetçiliği, özellikle İç Makedon Devrimci Örgütü – Makedonya'nın Ulusal Birliği Demokratik Partisi

olarak Türkçeye çevirdiğimiz VMRO-DPMNE hükümeti döneminde yoğun bir şekilde vurgulanmıştır. Başkent Üsküp'te başlatılan "Skopje 2014" projesi, Makedon tarihine ait sembollerin ve figürlerin kent meydanlarına yerleştirilmesiyle Makedon kimliğini güçlendirme çabasının bir parçası olmuştur. Bu projede yüzlerce heykel, tarihi figürler ve anıtlar inşa edilmiş, önemli yerlerin ve yolların isimleri Makedon tarihini ve kimliğini yansıtan isimlerle değiştirilmiştir.

Ancak bu milliyetçi politikalar, ülkenin içindeki farklı etnik gruplar ve dış politikada komşu ülkelerle olan ilişkilerde gerginliklere yol açmıştır. Özellikle havaalanı, otoyol ve kamuya açık diğer yerlerin isimlerinin antik Makedon referanslarıyla değiştirilmesi, Yunanistan ile yaşanan isim sorununu daha da derinleştirmiştir. Bu durumu eleştiren SDSM yani Makedonya Sosyal Demokrat Birliği, VMRO-DPMNE'nin bu politikalarına karşı çıkarak, iktidara geldikten sonra birçok yerdeki isimleri değiştirmiştir. Örneğin, Üsküp Havaalanı'nın adı "Büyük İskender Havaalanı" olarak değiştirilmişti; ancak SDSM hükümeti bu ismi değiştirerek, Yunanistan ile olan isim anlaşmazlığını hafifletmeye çalışmıştır. (Başbakan, Makedonya'nın Yunanistan ile isim anlaşmazlığını çözmeye yardımcı olmak amacıyla havaalanının adını değiştireceğini söyledi, 2018) Aynı şekilde, otoyol ve diğer yerlerin isimlerinde de benzer değişiklikler yapılmış, bu adımlar Yunanistan ile ilişkileri normalleştirme çabasının bir parçası olmuştur.

3.2.3. Arnavutların Talepleri

Kuzey Makedonya'nın en büyük azınlık grubu olan Arnavutlar, ülke siyasetinde önemli bir rol oynamaktadır. 2021 yılı nüfus sayımına göre, ülke nüfusunun %29.52'sini oluşturan Arnavutlar, bağımsızlık sonrası dönemde haklarını ve taleplerini dile getirmekte zorlanmışlardır. Bu durum, milliyetçi Arnavut hareketlerinin doğmasına ve 2001 yılında ülkeyi iç savaşa sürükleyen etnik krizlere yol açmıştır. Arnavutların talepleri arasında dil haklarının tanınması, devlet kurumlarında daha fazla temsil edilme ve yerel yönetimlerde yetki artırımı gibi konular öne çıkmaktadır.

Kuzey Makedonya, 1991 yılında Yugoslavya'dan ayrılarak savaştan bağımsızlığını ilan etmiştir, ancak 2001 yılında ülkede meydana gelen iç karışıklıklar, toplumlar arasında ciddi çatışmalara yol açmıştır. Bu çatışmaları sona erdirmek ve etnik

gruplar arasındaki gerilimleri azaltmak amacıyla, 13 Ağustos 2001'de Ohri Çerçeve Anlaşması (OÇA) imzalanmıştır. Avrupa Birliği (AB) ve ABD'nin de desteğiyle yapılan anlaşma, özellikle ülkedeki Arnavutların haklarının genişletilmesi için zemin hazırlamıştır. Yugoslavya'dan ayrıldıktan sonra kabul edilen ilk anayasa, ülkedeki Arnavutlar ve diğer etnik grupların bazı haklarını sınırlamıştı. Arnavutlar, anadillerinde yükseköğrenim hakkı talebiyle 1994 yılında kendi üniversitelerini kurmuş, ancak bu girişim hükümet tarafından kabul edilmemiştir. Benzer şekilde, 1997 yılında Arnavut bayrağının Gostivar ve Kalkandelen belediye binalarına asılması girişimi de polis müdahalesiyle bastırılmış, bu süreçte ölümler ve yaralanmalar yaşanmıştır. Ohri Çerçeve Anlaşması, bu etnik gerilimleri hafifletmek için önemli bir adım olmuştur. Anlaşma, Arnavutçanın resmi dil olmasının yanı sıra, yerel yönetimlerin gelişimi, adil temsil, ayrımcılık yapılmaması, eğitim ve kültürel haklar gibi konulara odaklanmıştır. Ayrıca, nüfusun yüzde 20'sinden fazlasının konuştuğu bir dilin, o bölgede resmi dil olarak kabul edilmesi kararlaştırılmıştır. 2018 yılında Arnavutça'nın ülke genelinde resmi dil olarak kabul edilmesi de bu anlaşmanın bir sonucu olarak değerlendirilmektedir. Arnavutça'nın resmi dil olarak kabul görmesi, Arnavutların kamu sektöründe etkin yer bulmasını sağlamış, fakat bu kazanımlar Makedonlar arasında milliyetçi bir tepkiye yol açmıştır. Arnavutların Makedonya içinde Kosova ve Arnavutluk sınırına yakın bölgelerde yoğunlaşması ve bazı kesimlerin "Büyük Arnavutluk" projesini savunması, iki toplum arasındaki gerilimi daha da artırmıştır (Rama, Büyük Arnavutluk'un erken haritasını belirledi, Makedonya tepki gösterdi, 2013).

Bu projeler ve talepler, Makedonya'daki milliyetçi gruplar tarafından tehdit olarak algılanmış ve ülkedeki etnik gerilimleri daha da tırmandırmıştır. Makedonların, Arnavutların artan taleplerine karşı tepkisi, Makedon milliyetçiliğinin daha da güçlenmesine neden olmuş ve bu durum, ülkenin siyasi istikrarını olumsuz etkilemiştir.

3.2.4. İsim Sorunu ve Uluslararası Entegrasyon

Kuzey Makedonya'nın bağımsızlığını ilan etmesiyle birlikte, Makedon kimliği ve "Makedonya" ismi Yunanistan ile büyük bir diplomatik krize neden olmuştur. Yunanistan, "Makedonya" ismini yalnızca coğrafi bir bölgeyi tanımlayan bir terim olarak görmüş ve bu ismin bir ulus ya da devlet ismi olarak kullanılmasına şiddetle karşı çıkmıştır. Bu durum,

Makedonya'nın uluslararası arenada tanınması ve özellikle NATO ile AB üyelik süreçlerinde ciddi engellerle karşılaşmasına neden olmuştur.

1995 yılında imzalanan Geçici Anlaşma (Interim Accord), Yunanistan'ın Makedonya'nın FYROM (Eski Yugoslavya Makedonya Cumhuriyeti) adı altında uluslararası örgütlere katılmasına izin vermesiyle geçici bir çözüm sunmuştur. Ancak, bu anlaşma olsa da Yunanistan, NATO ve AB üyelik süreçlerini sürekli veto etmiştir. Bu kriz, 2018 yılında dönemin Makedonya Başbakanı Zoran Zaev ve dönemin Yunanistan Başbakanı Alexis Tsipras arasında başlatılan müzakerelerle çözülmeye çalışılmıştır. Müzakerelerde verilecek yeni ismin tarihi Makedonya coğrafyasının tamamını kapsamaması ve kabul edildikten sonra her yerde sadece bu ismin kullanılması Tsipras'ın en önemli isteğiydi. (Ekinci, 2018: 3) Bu müzakerelerin sonucunda 17 Haziran 2018'de imzalanan Prespa Anlaşması, iki ülke arasındaki isim sorununu çözmek amacıyla önemli bir adım olmuştur. Anlaşma ile Makedonya'nın ismi "Kuzey Makedonya Cumhuriyeti" olarak değiştirilmiş ve bu yeni isim uluslararası alanda kabul edilmiştir. Anlaşma, Yunanistan'ın NATO ve AB üyelik süreçlerini engelleme hakkından vazgeçmesini sağlamış ve Makedonya'nın NATO üyeliği sürecinin önündeki engelleri kaldırmıştır. Prespa Antlaşması ile "Makedonya" ve "Makedon" terimleri yeniden tanımlanarak Kuzey Makedonya'nın Antik Helen Uygarlığı ile olan bağları resmi bir antlaşmayla sona ermiştir (Gökkaya, 2021: 100).

Prespa Anlaşması, Makedonya parlamentosunda yoğun tartışmalara neden olmuş ve muhalefet partisi VMRO-DPMNE bu anlaşmaya şiddetle karşı çıkmıştır. Ülkede geniş çaplı protestolar ve boykotlar düzenlenmiş, anlaşmanın Makedon kimliğine zarar verdiği iddia edilmiştir. Ancak, SDSM hükümeti anlaşmayı savunarak, bu adımın ülkenin uluslararası entegrasyonu için gerekli olduğunu vurgulamıştır. Anlaşmanın parlamentodan geçmesi ve Yunanistan parlamentosu tarafından da onaylanmasıyla, Kuzey Makedonya'nın uluslararası arenada tanınmasının ve NATO'ya üyeliğinin önü açılmıştır. 2019 yılında Kuzey Makedonya NATO'nun 30. üyesi olmuş ve AB ile tam üyelik müzakereleri için gerekli adımlar atılmaya başlanmıştır.

Bu olaylar, Kuzey Makedonya siyasetinin ne kadar karmaşık ve dış etkenlerden etkilenen bir yapıda olduğunu göstermektedir. Ülke, tarihsel mirasından kaynaklanan kimlik tartışmaları, etnik gerilimler ve uluslararası baskılarla şekillenen bir siyasi iklimde varlığını

sürdürmektedir. Bu unsurlar, Makedonya siyasetinin geleceğini belirlemede kritik rol oynamaya devam edecektir.

3.3. Kuzey Makedonya Siyasetinde Yer Alan Siyasi Partiler

3.3.1. VMRO-DPMNE (Vnatrešna Makedonska Revolucionerna

Organizacija– Demokratska Partija za Makedonsko Nacionalno Edinstvo)

Türkçesi, İç Makedon Devrimci Örgütü – Makedonya’nın Ulusal Birliği Demokratik Partisi olan VMRO-DPMNE, ülkenin bağımsızlığından sonra önemli bir siyasi aktör haline gelmiştir. Parti, 1893 yılında Osmanlı İmparatorluğu'na karşı özerklik ve halkın kurtuluşu için kurulan İç Makedon Devrimci Örgütü (VMRO) geleneğinin devamı yani bir mirasçı olarak kabul edilmektedir. (Emin, 2014: 37) VMRO, Makedonya'nın bölünmesine karşı çıkarak Bulgarlar ile Sırp'ların da yer alacağı bir Güney Slav Federasyonu’nun gerekliliğini savunmuştur. "Makedonya Makedonyalılarındır" sloganı ve "Ya hürriyet ya ölüm" yemini ile bilinen bu örgütün ilkeleri, 1990 yılında Lubčo Georgievski, Boris Zmejkovski ve Dragan Bogdanovski tarafından parti olarak benimsenmiştir. VMRO-DPMNE, Makedon milliyetçiliği ve muhafazakâr değerlere dayanan bir ideolojiye sahiptir. Parti, 130 yıldan fazla bir süredir Makedonya siyasetinde etkili olmuş ve bu miras nedeniyle Makedon halkı arasında geniş destek bulmuştur. Seçimlerde etnik grupların partileri ile koalisyon yapma zorunluluğu, partiyi diğer etnik gruplarla daha ılımlı ilişkiler geliştirmeye itmiştir. Dış politikada ise AB ve NATO ile ilişkilere büyük önem verilmiştir. Ancak, Makedon milliyetçiliğinin baskın olduğu dönemlerde Yunanistan ile yaşanan sorunlarda ilerleme sağlanamamıştır. VMRO-DPMNE, AB ve NATO üyeliği için sunulan isim değişikliği taleplerine her zaman karşı çıkmış ve bu konudaki protestoları organize etmiştir. Parti genel başkanlığını 23 Aralık 2017'den beri sürdüren Hristijan Mickovski, aynı zamanda Kuzey Makedonya'nın günümüzdeki başbakanıdır ("VMRO-DPMNE", t.y.).

3.3.2. SDSM (Socijaldemokratski sojuz na Makedonija)

SDSM, yani Makedonya Sosyal Demokrat Birliği, kökenini 1945-1990 yılları arasında Yugoslavya Sosyalist Federal Cumhuriyeti içindeki Makedonya'da iktidarda olan Makedonya Komünist Partisi'ne dayandırır. Partinin ismi, bağımsızlık öncesinde Makedonya Komünist Birliği-Demokratik Dönüşüm Partisi olarak değiştirilmiş ve daha

sonra Makedonya'nın bağımsızlığı ile birlikte SDSM adını almıştır. Parti, başlangıçta komünist bir ideolojiye sıkı sıkıya bağlıyken, Makedonya'nın bağımsızlığı sonrası sosyal demokrasiye doğru bir dönüşüm geçirmiştir. Etnik unsurları eşit gören ve milliyetçilikten uzak duran bir anlayışa sahiptir. (“SDSM” t.y.) SDSM, AB ve NATO'ya üyelik süreçlerinde önemli adımlar atmış ve Yunanistan ile imzalanan Prespa Anlaşması ile isim değişikliği ve NATO üyeliğini sağlamıştır. Parti, Sosyalist Enternasyonal ve Avrupa Sosyalist Partisi ile de bağlantılıdır. Venko Filipce, 1 Temmuz 2024 itibariyle partinin genel başkanlığını yapmaktadır.

3.3.3. LDP (Liberalno-Demokratska Partija)

1990 yılında kurulan Makedon Liberal Parti ve 1993 yılında kurulan Demokrat Parti, 1997 yılında birleşerek Liberal Demokrat Parti'yi (LDP) oluşturmuştur. Birleşim öncesinde Demokrat Parti'nin başkanı olan Petar Gosev, LDP'nin ilk başkanı seçilmiştir. Parti, 1998 seçimlerinde dört milletvekili ile meclise girmiştir. LDP, bazı seçimlerde koalisyonlara dahil olmuş ve bazı bakanlıklar elde etmiştir. 2009 Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde cumhurbaşkanı adayı göstermiştir. LDP, 1994 yılında Liberal International'ın tam üyesi olmuştur. Parti liderliğini Goran Milevski yürütmektedir. (“LDP” t.y.) Ancak, son yıllarda partinin popülaritesi azalmıştır. Bunun nedeni olarak ülkedeki yüksek milliyetçilik ve çeşitli etnik yapı nedeniyle liberal ideolojinin Makedon halkında yeterince yer edinmemesi gösterilmektedir.

3.3.4. BDI (Bashkimi Demokratik Për İntegrim)

BDI, Kuzey Makedonya'da Arnavut toplumuna hitap eden bir siyasi partidir. Parti, Makedon-Arnavut etnik krizinde Arnavutların kurduğu Ulusal Kurtuluş Örgütü'nün siyasi etkisiyle 2001 yılında kurulmuştur. Bu örgütün lideri Ali Ahmeti, parti başkanı olmuştur. 2002 seçimlerinde mecliste 16 sandalye kazanmıştır. Parti, 2002-2006 yılları arasında SDSM ile sonrasında ise VMRO-DPMNE ile koalisyon yapmıştır. Parti kuruluşunda ülkede barış, istikrar ve siyasi yaşamda eşit katılımı gerçekleştirme hedeflerini belirtmiştir. (“BDI” t.y.) Arnavut milliyetçiliğini savunan BDI, Makedon yöneticilerin uyguladığı etnik baskıya karşı duruşu ile Arnavutlar arasında popüler olmuştur. Ancak, son dönemde Arnavutlar

hakkında alınan kararlarda etkisiz kalması ve VMRO-DPMNE ile yaptığı koalisyon tepki çekmiştir.

3.3.5. ASh (Aleanca për Shqiptarët)

2015 yılında Ziadin Sela tarafından Arnavut İttifakı olarak kurulan bir siyasi partidir. BDI'ya karşı muhalif bir parti olarak görülmektedir ve Arnavutların haklarını savunma konusunda daha etkin olmayı hedeflemektedir. Sağ bir parti olarak görünse de sol kesime yakın durmaktadır. 2020 parlamento seçimlerinde Alternativa partisi ile "Arnavutlar İçin İttifak" koalisyonunu kurmuştur. ("ASh" t.y.) Parti, siyasal eşitlik ve şeffaf istihdam konularında çalışmakta, hukukun üstünlüğüne ve topluluklar arası eşitliğe önem vermektedir.

3.3.6. BESA Hareketi (Lëvizja Besa - Dviženje Besa)

BESA Hareketi, 2014 yılında Arnavut siyasi partisi olarak kurulmuştur. Bilal Kasami, Arjanit Hoxha ve Adnan Azizi tarafından kurulan parti, günümüzde Bilal Kasami tarafından yönetilmektedir. BDI'ya karşı tutum sergileyen parti, 2017 yılında ASh ile koalisyon yapmış ve "Yeni, Eskiye Yenecektir" sloganıyla destek bulmaya çalışmıştır. Ancak, bu ittifak sadece dört belediyede başarılı olmuştur. (Abdula, 2017: 3) BESA, kültürel değerlere bağlı ve Arnavut milliyetçisi bir parti olarak tanımlanmaktadır.

3.3.7. PDSH (Partia Demokratike Shqiptare)

Arnavut Demokratik Partisi (PDSH), 1997 yılında Arnavut Demokratik Refah Partisi ile Demokratik Halk Partisi'nin birleşmesi sonucu kurulmuştur. Parti kurucusu Arben Caferi, 1998 seçimlerinde VMRO-DPMNE ile koalisyon yaparak hükümette yer almış ve 11 sandalye kazanmıştır. Ancak, bu koalisyon sürecinde Makedonlar ve Arnavutlar arasında yaşanan gerilimler, 2001 yılında iç savaşa yol açmıştır. İç savaş sonrasında UÇK'nın kurduğu BDI, Arnavut toplumunun yeni temsilcisi haline gelmiş ve PDSH'nin popülaritesini azaltmıştır. PDSH, 2008 yılında Ohri Çerçeve Anlaşması'nın uygulanmadığını ve Arnavutlara eşit davranılmadığını ileri sürmüştür. Devletin yönetim kademelerinde Arnavutların daha fazla yer alması gerektiğini savunmuştur. (PDSH, t.y.) Bu talepler

zamanla sonuç vermiş ve devletin üst kademelerinde Arnavut yöneticiler yer almaya başlamıştır.

3.3.8. THP (Partija za Dviženje na Turcite)

Türk Hareket Partisi (THP), 20 Ekim 1999 tarihinde Üsküp'te kurulmuş ve Makedonya'daki Türk toplumunun siyasi temsiliyetini artırmayı hedeflemiştir. Parti, SDSM ve VMRO-DPMNE ile çeşitli ittifaklar yaparak, Türk toplumunu parlamentoda temsil etmiştir. Enes İbrahim'in milletvekili olarak seçilmesi ve Elvin Hasan'ın devlet bakanı olarak atanması, THP'nin başarısına örnek olarak gösterilebilir. (Elvin Hasan Devlet Bakanı Görevine Resmen Başladı, 2018) Günümüzde partinin genel başkanlığını Enes İbrahim sürdürmektedir.

3.3.9. TMBH (Dviženje za Nationalno Edinstvo na Turcite)

Türk Milli Birlik Hareketi (TMBH), 2003 yılında Türk Demokratik Partisi'nden ayrılan Erdoğan Saraç tarafından 2006 yılında kurulmuştur. Makedonya'da yaşayan Türklerin milli ve manevi değerlerine öncelik veren bir parti olarak kendini tanıtmaktadır ("TMBH" t.y.). TMBH, Türk toplumunun çıkarlarını savunmakta ve onların ülke bürokrasisinde daha fazla temsil edilmesi gerektiğini vurgulamaktadır. VMRO-DPMNE ile koalisyon oluşturan parti, 2020 seçimlerinden sonra muhalefette yer almıştır.

3.4. Kuzey Makedonya'da Seçimler

3.4.1. Kuzey Makedonya Tarihinde Cumhurbaşkanlığı Seçimleri 1994 Cumhurbaşkanlığı Seçimleri

Cumhuriyet tarihinde yapılan seçim, ilk Cumhurbaşkanlığı seçimleridir ve 16 Ekim 1994'te Parlamento seçimleri ile aynı anda gerçekleştirilmiştir. Seçimlere SDSM adayı olan Kiro Gligorov ve VMRO-DPMNE adayı Ljubisa Georgievski katılmıştır. SDSM adayı Kiro Gligorov %78.4 oy oranı ile ilk turda zafer kazanmıştır.

1999 Cumhurbaşkanlığı Seçimleri

Makedonya Cumhuriyeti'nde yapılan ikinci Cumhurbaşkanlığı seçimleridir. Mevcut Cumhurbaşkanı Kiro Gligorov bu seçimlerde aday olmamıştır. 14 Kasım 1999 tarihinde gerçekleşen ilk turda Muarrem Necipi, Vasil Tupurkovski, Muhammed Halili, Tito Petkovski, Stoyan Andov ve Boris Trajkovski yarışmıştır. Sayım sonucunda en çok oyu alan iki aday, % 33.1 oy oranı ile Tito Petkovski ve %21.1 oy oranı ile Boris Trajkovski ikinci tura kalmışlardır.

5 Aralık 1999 tarihinde yapılan 2. Tur oylamada Boris Trajkovski 582.808 oy alarak %52,40 ile seçimi kazanmıştır. Tito Petkovski ise 513.614 oy alarak %46,18 oy almıştır. SDSM, seçim günü usulsüzlük yapıldığını iddia ederek seçim sonuçlarını kabul etmemiştir. Ayrıca 2002 Parlamento seçimlerine kadar Cumhurbaşkanı Trajkovski'yi boykot etmiştir.

2004 Cumhurbaşkanlığı Seçimleri

Cumhurbaşkanı Boris Trajkovski'nin 24 Şubat 2004 tarihinde ölümü nedeniyle erken yapılmıştır. 14 Nisan 2004 tarihinde gerçekleşen ilk tura, Branko Crvenkovski, Sashko Kedev, Gzim Ostreni ve Zudi Xhelili katılmıştır. İlk turda SDSM aday Branko Crvenkovski %41,19 VMRO-DPMNE aday Sashko Kedev ise %33.04 oy oranı alarak 8 Nisan 2004 tarihinde yapılan ikinci tura katılma hakkı elde etmiştir. İkinci tur sonucunda %60,52 oy oranı ile Sosyal Demokratlar Birliği'nden (SDSM) Branko Crvenkovski cumhurbaşkanı olmuştur.

2009 Cumhurbaşkanlığı Seçimleri

22 Mart 2009 tarihinde gerçekleşen ilk tura, George Ivanov, Ljubomir Frchkoski, İmer Selmani, Ljube Boskoski, Agron Budzaku, Nano Ruzin ve Miruse Hoca katılmıştır. İlk turda VMRO-DPMNE aday George Ivanov %33,93, SDSM aday Ljubomir Frchkoski ise %19,88 oy oranı ile 5 Nisan 2009 tarihindeki ikinci tura katılmaya hak kazanmıştır. İkinci turda oyların %59,37'sini alan George Ivanov ülkenin yeni cumhurbaşkanı olmuştur. İkinci tura %42,61 gibi düşük bir seçmen katılımı gerçekleşmiştir.

2014 Cumhurbaşkanlığı Seçimleri

13 Nisan 2014 ve 27 Nisan 2014 tarihlerinde gerçekleştirilmiştir. Bu cumhurbaşkanlığı seçimlerinde yurt dışında yaşayan Makedonya vatandaşları ilk kez yurt dışında oy kullanmıştır. VMRO-DPMNE adayı mevcut Cumhurbaşkanı Gjorge Ivanov, GROM'dan Zoran Popovski ve DPA'dan Ilijaz Halimi 10.000 imza toplayarak cumhurbaşkanlığı seçimine katılmaya hak kazanmıştır. SDSM'nin Cumhurbaşkanı adayı Stevo Pendarovski, muhalefet milletvekillerinden imza toplayarak seçime katılmıştır. Kuzey Makedonya'da yaşayan Arnavutların partisi olan DUI, VMRO-DPMNE'nin uzlaşması adayı önerisini kabul etmemesi nedeniyle cumhurbaşkanlığı seçimlerini boykot etmiştir. Mevcut Cumhurbaşkanı George Ivanov ilk turda %52,69, SDSM adayı Stevo Pendarovski %37,51 oy alarak ikinci tura kalmıştır. İkinci tur oylama sonucunda 534.910 (%55,28) oy alan George Ivanov yeniden cumhurbaşkanı seçilmiştir.

2019 Cumhurbaşkanlığı Seçimleri

21 Nisan ve 5 Mayıs 2019 tarihlerinde yapılan altıncı cumhurbaşkanlığı seçimi, Makedonya ve Yunanistan arasındaki isim anlaşmazlığını çözülmesinden sonra yapılan ilk seçim olmuştur. İki kez cumhurbaşkanı seçilen George Ivanov, anayasal sınırlama nedeniyle tekrar aday olamamıştır. VMRO-DPMNE adayı olarak Gordana Siljanovska, SDSM adayı Stevo Pendarovski ve BESA/AA adayı olarak Blerim Reka cumhurbaşkanlığı seçimi için yarışmıştır.

Arnavutların devletin üst kademelerinde daha fazla yer almasını savunan Reka'nın kampanyası "Cumhuriyet için Reka" olmuştur. (Reka: "Cumhuriyet İçin" kavramı herkes için eşit bir hukuk devleti anlamına gelir, 2019) Gordana Siljanovska, "Makedonya İçin Adalet: Vatan Çağırıyor!" sloganıyla Prespa Antlaşması'nı yeniden referanduma sunacağını ve Kuzey Makedonya'nın eski ismine kavuşacağına kampanyasında yer vermiştir. Stevo Pendarovski ise AB ve NATO'ya daha hızlı dahil olacaklarını savunarak "Birlikte İleri" adında kampanyayı yürütmüştür. ("Pendarovski: İşe başlamak için sabırsızlanıyorum; kazanacağız!", 2019) İlk turda oyların %42,81'ini Stevo Pendarovski, %42,25'ini Gordana Siljanovska alarak ikinci tura katılmıştır. İkinci turda Stevo Pendarovski oyların 51,65'ini alarak ülkenin 5. cumhurbaşkanı olmuştur.

2024 Cumhurbaşkanlığı Seçimleri

İlk turu 24 Nisan 2024 ve ikinci turu 8 Mayıs 2024 tarihlerinde gerçekleştirilen seçimlere ilk turda 7 aday katılmıştır. SDSM adına Stevo Pendarovski, VMRO-DPMNE adına Gordana Siljanovska, DUI adına Bujar Osmani, AA adına Arben Taravari, Levica adına Biljana Vankovska, Znam adına Maksim Dimitrievski, GROM adına Stevco Jakimovski seçime katılan adaylar olmuştur.

Pendarovski bu seçim kampanyasında Avrupa entegrasyonuna yoğunlaşmış ve yeniden tüm vatandaşların cumhurbaşkanı olacağını belirtmiştir. (Pendarovski: 1 numara ülkenin AB yolunda doğru yolda ilerleyeceğinin garantisidir, 2024) Pendarovski, partisi SDSM öncülüğündeki koalisyonun bir parçası olan LDP, NSDP, VMRO-NP, PDT, SRM, DOM, POPGM, PDPR, SSM gibi partiler tarafından da bu seçimde desteklenmiştir. Ancak 2019 seçimlerinde SDSM öncülüğündeki hükümette yer alan siyasi parti DUI, ilk turda Pendarovski'yi desteklememiştir. Gordana Siljanovska seçim kampanyasını hukuk devleti, dış politika, komşu ülkelerle ilişkiler, diplomasi ve devletin güvenliği konuları üzerinde yürütmüştür. Sosyalist Parti, DPSM, DNET, PODEM, Yeni Liberal Parti, Demokratik Birlik, Makedonya İçin Ses, MAAK, SNSM, DSR ve Birleşik Romanlar VMRP-DPMNE ile koalisyon halinde olup Gordana Siljanovska desteklemiştir.

Avrupa Cephesi adayı Bujar Osmani, farklı siyasi ve etnik yapıları birleştiren herkes için eşit bir devlet olması gerektiğini savunmuştur. Ayrımcılığa karşı mücadele eden bir otorite olmayı vaat etmiş, Avrupa Birliği ve ABD ile güçlü ortaklık kurulması gerektiğini vurgulamıştır. Bujar Osmani, DUI liderliğindeki "Avrupa Cephesi" koalisyonu tarafından desteklenmiştir. Bu koalisyon, AA, DPA, EDP, ND, Romanlar Birliği ve BDS partilerini içermektedir. Ayrıca araştırmamın konusu olan Türk Demokratik Partisi Bujar Osmani'yi desteklemiştir. Türk Demokratik Partisi Genel Başkanı Beycan İlyas, tüm adaylarla görüşmeler yapıldığını ve Makedonya Türklerinin temsiliyetini daha iyi sağlamak için Avrupa Cephesi'ni destekleyeceklerini belirtmiştir (Seçimlerde, Avrupa Cephesi'nin mutlak galibiyeti söz konusu olacak, 2024).

Levica adayı Biljana Vankovska, cumhurbaşkanı seçilirse vatanseverlik ile sol ideolojinin iç içe geçtiği bir sistem ile ülkeyi yöneteceğini belirtmiştir. Arben Taravari ise seçim kampanyasında yolsuzlukla mücadele edeceğini, Avrupa entegrasyonuna destek olacağını ve NATO kriterlerine uygun şekilde savunma modernizasyonu gerçekleştireceğini belirtmiştir. Arben Taravari BESA, Alternativa ve Demokratik Hareket partilerinden destek almıştır. Stevco Jakimovski, ülkenin NATO'daki konumunun güçlendirilmesi, Avrupa Birliği'ne katılmakta kararlılık üzerine bir seçim programı yürütmüştür. Maksim Dimitrievski ZNAM partisi adına yürüttüğü seçim kampanyasında NATO ve Avrupa Birliği konularına ağırlık verirken, kamuda hesap verebilirlik ve kamu sorumluluğunu vurgulamıştır.

İlk turu 24 Nisan 2024 tarihinde yapılan cumhurbaşkanlığı seçiminde Gordana Siljanovska %41,21 oy alırken, yakın takipçisi Stevo Pendarovski %20,49 oy oranına sahip olmuştur. Türk Demokratik Partisi'nin desteklediği Bujar Osmani ise 120.811 oy ile %13,71 oran yakalayarak ilk turu 3. sırada bitirmiştir. Dimitrievski %9,52, Taravari %9,46, Bankovska %4,69, Jakimovski %0,92 oranında oy almıştır. 8 Mayıs 2024 tarihinde gerçekleştirilen ikinci turda Gordana Siljanovska, %69,01 oy oranına sahip olarak Kuzey Makedonya'nın ilk kadın cumhurbaşkanı olmuştur ("Kuzey Makedonya, merkez sol iktidardakilerin tarihi kayıplar yaşadığı bir dönemde ilk kadın cumhurbaşkanını seçti", 2024).

3.4.2. Kuzey Makedonya Tarihinde Parlamento Seçimleri

1990 Parlamento Seçimleri

11 ve 25 Kasım 1990 tarihlerinde gerçekleştirilen parlamento seçimleri, siyasi çoğulculuğun getirilmesinden sonra Makedonya Cumhuriyeti'nde düzenlenen ilk parlamento seçimleridir. Bu seçimler, o dönemde adı Sosyalist Makedonya Cumhuriyeti olan ülkede, farklı siyasi partilerin ve bağımsız adayların katıldığı ilk seçimler olma özelliğini taşımaktadır. Seçimlerin ilk turunda, dönemin tek ve iktidardaki partisi SKM-PDP (Makedonya Komünistler Birliği) en fazla oyu alırken, ikinci turda en fazla oy alan parti VMRO-DPMNE olmuş ve toplamda en fazla sandalyeyi kazanmıştır. Bu seçimler, ülkenin Yugoslavya Federasyonu içindeki statüsünün ve daha fazla bağımsızlık yolunda ilerleyip ilerlemeyeceği konusunun ana teması olduğu kritik bir dönemde gerçekleştirilmiştir. 120

sandalyeye sahip olan mecliste VMRO-DPMNE 38 sandalye, SKM-PDP 31 sandalye ve Demokratik Refah Partisi (PDP) 11 sandalyeye sahip olmuştur (Devlet Seçim Komisyonu, 1990: 28).

1994 Parlamento Seçimleri

1994 yılı parlamento seçimleri, Makedonya Cumhuriyeti'nin bağımsızlığını kazandıktan sonra yapılan ilk parlamento seçimleridir. 16 Ekim 1994 ve 30 Ekim 1994 tarihlerinde iki tur halinde gerçekleştirilmiştir. Aynı zamanda ilk cumhurbaşkanlığı seçimi de aynı tarihlerde gerçekleştirilmiştir. SDSM liderliğinde kurulan "Makedonya için Birlik" koalisyonu bu seçimlerin galibi olmuştur. VMRO-DPMNE ve Demokrat Parti gibi muhalefet partileri, seçim sürecinde ciddi usulsüzlükler olduğunu belirterek ikinci turu boykot etmiştir. 1990 parlamento seçimi gibi 1994 parlamento seçiminde de milletvekili sandalyeleri çoğunluk seçim sistemi ile dağıtılmıştır. Parlamento seçimine 38 parti ve 283 bağımsız aday katılmıştır. İlk turda SDSM liderliğindeki "Makedonya için Birlik" koalisyonu oyların %32,6'sını, VMRO-DPMNE %14,3'ünü ve Demokrat Parti %11,0'ini almıştır. İkinci turda muhalefet partilerinin boykotu sonrasında, oy oranını %53,5'e çıkaran "Makedonya için Birlik" koalisyonu adaylarının çoğu milletvekili seçilmiştir. Türk Demokratik Partisi 1994 Parlamento seçimlerine 57 aday ile katılmış ve Dr. Kenan Hasipi milletvekili seçilmiştir.

1998 Parlamento Seçimleri

18 Ekim 1998 ve 1 Kasım 1998 tarihlerinde gerçekleştirilmiştir. Ülke seçimlerinde kullanılan çoğunluk seçim sistemi, iki turlu sistemden karma paralel seçim sistemine geçilerek değiştirilmiştir. Tek üyeli seçim bölgelerinden 85 milletvekili seçilirken, tüm ülkenin tek bir seçim bölgesi olarak kabul edildiği orantılı D'Hondt sistemiyle de 35 milletvekili seçilerek 120 sandalye belirlenmiştir. İlk turda oy kullanma oranı %72,9 iken, ikinci turda ise %69,4 olmuştur. (Mojanoski, 2000: 67) Seçimin kazananı 49 milletvekili ile VMRO-DPMNE koalisyonu olmuştur. SDSM ise 27 milletvekili çıkarabilmiştir. Türk Demokratik Partisi başarısız bir koalisyon denemesi ile seçimleri kaybetmiş ve milletvekili çıkaramamıştır.

2002 Parlamento Seçimleri

İlk kez altı seçim bölgesine bölünerek orantılı seçim sisteminde gerçekleştirilen seçim, 15 Eylül 2002 tarihinde gerçekleşmiştir. Seçimlere 33 parti ve koalisyon katılmıştır. SDSM liderliğindeki "Makedonya için birlikte" koalisyonu 497.342 oy alarak %49 oy oranını ile seçimleri kazanmıştır. Türk Demokratik Partisi bu koalisyon içinde yer alarak 3 milletvekili kazanmıştır. Bu milletvekilleri Gayur Saraç, Zerin Abaz ve Kenan Hasipi olmuştur. Bir önceki dönemin iktidar partisi olan VMRO-DPMNE, Liberal Parti ile yaptığı koalisyon sonucunda %28 oranında oy almıştır. ("Kuzey Makedonya Meclisi", t.y.) SDSM liderliğindeki "Makedonya için birlikte" koalisyonu 60 milletvekili çıkartırken, VMRO-DPMNE ise sadece 33 milletvekili çıkartmıştır. DUI ise parlamentoya 16 milletvekili göndermiştir (Makedonya Cumhuriyeti Meclis Raporu, 2006: 10).

2006 Parlamento Seçimleri

5 Temmuz 2006 tarihinde altı seçim bölgesinde orantılı seçim modeliyle yapılmıştır. VMRO-DPMNE liderliğindeki muhalefet seçimleri kazanmış ve hükümeti kurmuştur. Nikola Gruevski, başbakan olarak atanmış ve hükümetinde VMRO-DPMNE, Demokratik Alternatif ve Arnavut Demokratik Partisi temsilcileri yer almıştır. Seçimlere 33 aday listesi başvurmuş ve 31'i siyasi parti ve koalisyonlara, 2'si ise seçmen gruplarına aittir. Seçim sonuçlarına göre VMRO-DPMNE liderliğindeki koalisyon %37,5 oy oranı ile 45 sandalye, SDSM liderliğindeki "Makedonya için birlikte" koalisyonu ise %26,7 oy oranı ile 32 sandalye, Demokratik Entegrasyon Birliği-PDP koalisyonu 17 sandalye, Arnavut Demokratik Partisi 11 sandalye, Yeni Sosyal Demokrat Parti 7 sandalye, VMRO-Halk Partisi 6 sandalye, Makedonya Demokratik Yenilenme Partisi ve Avrupa Geleceği Partisi ise birer sandalye kazanmıştır. (Makedonya Cumhuriyeti Meclis Raporu, 2008: 4) Türk Demokratik Partisi, SDSM liderliğindeki koalisyonda yer alarak Kenan Hasipi ve Hadi Neziri'yi parlamentoya göndermeye hak kazanmıştır.

2008 Parlamento Seçimleri

12 Nisan 2008 tarihinde parlamento feshedilmiş ve seçim kararı alınmıştır. 1 Haziran 2008 tarihinde ise bağımsızlık sonrası ilk erken parlamento seçimi yapılmıştır. Erken seçim

kararı NATO'nun Bükreş'te yapılan zirvesinin ardından VMRO-DPMNE adımıyla gerçekleşmiştir. Erken seçim kararına muhalefet partisi SDSM karşı çıkmıştır.

VMRO-DPMNE liderliğindeki "Daha İyi Bir Makedonya İçin" koalisyonu %51 ile seçimleri kazanan olmuştur ve 53 tanesi VMRO-DPMNE partisinden olmak üzere koalisyona ait 63 milletvekili parlamentoya girmiştir. Türk Demokratik Partisi bu koalisyondan seçimlere girmiş ve Kenan Hasipi milletvekili seçilmiştir. (Makedonya Cumhuriyeti Meclis Raporu, 2011: 11) Yeni hükümet 26 Temmuz 2008'de kurulmuş ve VMRO-DPMNE, koalisyon ortakları ve DUI üyelerinden oluşmuştur. Parlamento'da 17 siyasi parti yer almıştır.

2011 Parlamento Seçimleri

5 Haziran 2011 tarihinde Makedonya Cumhuriyeti'nde erken parlamento seçimleri gerçekleştirilmiştir. Bu seçimlerde, 2008 yılında yapılan değişiklikle Makedonya vatandaşları ilk kez yurt dışında 7., 8. ve 9. seçim bölgelerinde milletvekili seçimlerine katılmıştır. VMRO-DPMNE liderliğindeki koalisyon, oyların %38,98'ini alarak 56 milletvekili kazanmıştır. Ancak önceki seçime göre 7 sandalye kaybetmiştir. Bu kayıp partinin desteğinde bazı zayıflamalar olduğunu göstermektedir. Türk Demokratik Partisi bu koalisyonda yer almış ve Kenan Hasipi milletvekili olarak seçilmiştir. Sosyal Demokratlar Birliği (SDSM) liderliğindeki koalisyon, oyların %32,78'ini alarak 42 milletvekili kazanmıştır. SDSM liderliğindeki koalisyon önceki seçime göre 18 sandalye daha kazanmıştır. Bu artış halk arasında artan desteği göstermektedir. DUI, oyların %10,24'ünü alarak 15 milletvekili kazanmış ancak önceki seçime göre 3 sandalye kaybetmiştir. Bu kaybın nedenleri arasında parti içindeki bazı bölünmeler ve politikalarına yönelik eleştiriler gösterilmiştir. ("Kuzey Makedonya Meclisi", 2011) 2011 Makedonya erken parlamento seçimleri, büyük partilerin güçlerini koruduğu ve bazı küçük partilerin destek kaybettiğini ortaya koymuştur. VMRO-DPMNE liderliğindeki koalisyonun zaferi, halkın büyük kısmının mevcut hükümete desteğini sürdürdüğünü gösterirken, SDSM'nin kazandığı ek sandalyeler, muhalefetin güçlendiğini ve alternatif politikaların halk tarafından desteklendiğini ortaya koymaktadır. Bu sonuçlar, Makedonya'da siyasi çeşitliliğin ve dinamiklerin canlı olduğunu yansıtmaktadır.

2014 Parlamento Seçimleri

2014 yılı Makedonya erken parlamento seçimleri, 27 Nisan 2014 tarihinde gerçekleştirilmiştir. VMRO-DPMNE liderliğindeki koalisyonun ortakları arasında VMRO-DPMNE'nin yanı sıra Türk Demokratik Partisi, Sosyalist Parti, Demokratik Birlik, Makedonya'nın Demokratik Yenilenmesi Partisi, Makedonya Sırları Demokratik Partisi, Makedonya Romanları Birliği, Adalet Partisi, Makedonya Demokratik Hareket Partisi yer almıştır. Bu koalisyon toplam oyların %42,97'sini alarak 61 sandalye kazanmıştır. Bu sonuca göre koalisyonun sandalye sayısı 5 artmıştır. Koalisyon ortağı olan Türk Demokratik Partisi'nde Kenan Hasipi milletvekili olarak parlamentoya seçilmiştir. Sosyal Demokratlar Birliği (SDSM) öncülüğündeki koalisyonda Yeni Sosyal Demokrat Parti, Liberal Demokrat Parti, Makedonya için Hareket Partisi, Makedonya Türk Hareket Partisi, Sırp İlerleme Partisi, Makedonya Emekliler Partisi yer almıştır. Oyların %25,34'ünü alan bu koalisyon 34 sandalye kazanmıştır. SDSM koalisyonu bir önceki seçimlere göre 8 sandalye kaybetmiştir. DUI, toplam oyların %13,71'ini alarak 19 sandalye kazanmıştır. Önceki seçimlere göre 4 sandalye artışı gösteren DUI, Makedonya'daki Arnavut nüfusun büyük bir bölümünü temsil etmektedir ve koalisyon hükümetlerinin önemli bir ortağı olmuştur ("Kuzey Makedonya Meclisi", 2014).

Seçim sonuçları VMRO-DPMNE liderliğindeki koalisyonun önemli bir zafer kazandığını ve hükümet kurma yetkisini elde ettiğini göstermektedir. SDSM'nin liderliğindeki muhalefet, sandalye sayısında önemli bir düşüş yaşamış ve seçimleri hileli olarak nitelendirerek parlamentoyu boykot etme kararı almıştır. Ancak, muhalefet daha sonra parlamentoya geri dönerek demokratik süreçlere olan bağlılığını sürdürmüştür. DUI, Arnavut seçmenler arasında güçlü olan konumunu koruyarak koalisyon hükümetlerinin önemli bir ortağı olmaya devam etmiştir. Yeni ve küçük partiler, bazı sandalyeler kazanmış olsa da, genel olarak siyasi arenada büyük bir değişiklik yaratamamışlardır. Bu seçimler, Makedonya'da koalisyon hükümetlerinin ve siyasi çeşitliliğin önemini bir kez daha ortaya koymuştur.

2016 Parlamento Seçimleri

31 Ocak 2015'te, Kuzey Makedonya Başbakanı VMRO-DPMNE Lideri Nikola Gruevski, SDSM Lideri Zoran Zaev'in, yabancı bir istihbarat servisinden yasadışı yollarla elde edilen materyalleri yayımlama tehdidinde bulunduğunu iddia etmiştir. (Zaev ilk bombayı attı, 2015) Şubat 2015'ten itibaren Zaev, "Makedonya İçin Gerçek" projesi kapsamında hükümetin yasa dışı yollarla dinlediği konuşmaları yayımlamaya başlamıştır. Bu gelişmeler, ülkede büyük bir siyasi krize sebep olmuştur. 5 Mayıs'ta, Martin Neşkovski'nin öldürülmesiyle ilgili yayımlanan bir kaydın ardından protestolar başlamıştır. 12 Mayıs'ta İçişleri Bakanı Gordana Jankulovska, Ulaştırma ve Haberleşme Bakanı Mile Janakieski ve UBK Direktörü Sašo Mijalkov, Kumanova'daki silahlı çatışmanın ardından istifa etmiştir. Muhalefet ve sivil toplum örgütleri, hükümetin istifası talebiyle büyük protestolar düzenlemiş ve hükümet binası önünde kamp kurmuşlardır. Çıkan kriz sonrası 2 Haziran 2015'te, Przino'da dört büyük siyasi partinin liderleri arasında bir anlaşma sağlanmıştır. Bu anlaşma, muhalefetin parlamentoya dönmesini, SDSM tarafından önerilen İçişleri Bakanı ve Çalışma ve Sosyal Politika Bakanı'nın atanmasını ve erken genel seçimlerin yapılmasını içermiştir. Bu anlaşma doğrultusunda, 18 Ocak 2016'da Başbakan Nikola Gruevski istifa etmiş ve yerine geçici başbakan olarak Emil Dimitriev atanmıştır. 12 Şubat'ta Özel Savcılık, "Titanik" kod adlı ilk soruşturmasını başlatmıştır. 18 Ekim 2016'da Parlamento Başkanı Trajko Veljanoski, erken genel seçimlerin yapılacağını duyurmuştur. Seçim kampanyası 21 Kasım'da başlamış ve 10 Aralık'ta sona ermiştir. Seçimler, 11 Aralık 2016'da gerçekleştirilmiştir.

2016 Kuzey Makedonya parlamento seçim sonuçlarına göre, VMRO-DPMNE liderliğindeki koalisyon %39.39 oy oranıyla 51 sandalye kazanmıştır. Bu koalisyon, önceki seçimlere göre 10 sandalye kaybetmiştir. Bu koalisyonda yer alan Türk Demokratik Partisi'nde Yusuf Hasani milletvekili olarak seçilmiştir. SDSM Koalisyonu SDSM ise %37.87 oy oranıyla 49 sandalye elde etmiştir, bu da önceki seçime göre 15 sandalye artış anlamına gelmektedir. Demokratik Entegrasyon Birliği (DUI) %7.52 oy oranıyla 10 sandalye almış, önceki seçime göre 9 sandalye kaybetmiştir. BESA Hareketi %5.01 oy oranıyla 5 sandalye kazanmış, bu yeni parti için ilk kez meclise girmiştir. Arnavutlar İçin İttifak %3.04 oy oranıyla 3 sandalye elde etmiş, bu da yeni bir parti için önemli bir kazanım olmuştur. Son olarak, Arnavut Demokrat Partisi (DPA) %2.68 oy oranıyla 2 sandalye

kazanmış ve önceki seçime göre 5 sandalye kaybetmiştir. (Kuzey Makedonya Meclisi, 2016) Bu sonuçlar, Kuzey Makedonya'daki siyasi dengeyi değiştirmiş ve yeni koalisyon hükümetinin kurulmasına yol açmıştır. Seçimlerin ardından hükümet kurulması uzun sürmüştür. Meclisin açılış oturumunda milletvekilleri yemin ederek görevlerine başlamışlardır. 9 Ocak 2017'de Cumhurbaşkanı Gjorge Ivanov, hükümeti kurma görevini Nikola Gruevski'ye vermiştir. Ancak Gruevski, hükümeti kurmayı başaramamıştır. Bunun üzerine, Zoran Zaev'in liderliğindeki SDSM, DUI, BESA ve Arnavutlar İçin İttifak ile koalisyon kurarak 67 milletvekili desteğiyle hükümet kurma görevini almıştır. 31 Mayıs 2017'de Zoran Zaev başbakanlığında yeni hükümet kurulmuştur.

Seçim sonuçları, Kuzey Makedonya'da siyasi çeşitliliğin arttığını ve yeni partilerin sahneye çıktığını göstermektedir. Bu durum, ülkenin siyasi yapısında daha fazla rekabet ve değişim ihtimalini artırmıştır. Ancak, VMRO-DPMNE ve SDSM arasındaki güç dengesi, gelecekteki siyasi manevraların ve koalisyonların belirlenmesinde kritik bir rol oynayacaktır. 2016 parlamento seçimleri Kuzey Makedonya'nın siyasi geleceğini şekillendirecek önemli bir adım olarak değerlendirilmelidir.

2020 Parlamento Seçimleri

11 Aralık 2016'da gerçekleştirilen bir önceki seçimde VMRO-DPMNE koalisyonu Nikola Gruevski liderliğinde en fazla oyu almış ancak Gruevski hükümeti kurmayı başaramamıştı. Yeni hükümet ancak 31 Mayıs 2017'de Zoran Zaev liderliğinde kurulabilmiştir. Zaev hükümetinin ana hedeflerinden biri, ülkenin AB ve NATO üyeliğini sağlamaktır. Bu hedef doğrultusunda, Yunanistan ile 2018'de Prespa Anlaşması imzalanmış ve ülkenin adı Kuzey Makedonya olarak değiştirilmiştir. NATO üyelik protokolü 6 Şubat 2019'da imzalanmıştır. 2020 seçimleri ise 11 Aralık 2020 tarihine planlanmıştı. Ancak VMRO-DPMNE lideri Hristijan Mickoski, bu seçimlerin erken yapılmasını talep etmiştir. Zaev ise seçimlerin zamanında yapılmasını savunmuştur. Erken seçim kararı, Avrupa Konseyi'nin Makedonya ve Arnavutluk'a katılım müzakereleri tarihi belirlememesi üzerine alınmıştır. Siyasi parti liderleri ve Cumhurbaşkanı Stevo Pendarovski, seçimlerin 12 Nisan'da yapılmasına karar vermiştir. Seçimleri gerçekleştirecek geçici hükümet, Pržino Anlaşması uyarınca 3 Ocak'ta seçilmiş ve Oliver Spasovski tarafından yönetilmiştir. (Meclis Oliver Spasovski'nin teknik hükümetini oyladı. 2020) COVID-19 pandemisi nedeniyle

seçimler ertelenmiş ve Meclis Başkanı Talat Caferi, siyasi partiler arasında varılan anlaşmanın ardından seçimlerin 15 Temmuz'da yapılması kararlaştırılmıştır ("Caferi 15 Temmuz'da erken seçim kararına imza attı". 2020).

15 Temmuz 2020 tarihinde gerçekleştirilen parlamento seçimlerinde SDSM'nin liderliğindeki "Yapabiliriz" koalisyonu, oyların %35.89'unu alarak 46 sandalye kazanmıştır, ancak önceki seçimlere göre 8 sandalye kaybetmiştir. VMRO-DPMNE'nin liderliğindeki "Makedonya'nın Yeniden İnşası" koalisyonu ise %34.57 oy oranıyla 44 sandalye kazanmıştır ve 7 sandalye kaybetmiştir. Bu, iki büyük koalisyon arasındaki oy farkının oldukça az olduğunu göstermektedir. DUI, oyların %11.48'ini alarak 15 sandalye kazanmış ve sandalye sayısını 5 artırmıştır. Arnavutlar İttifakı - Alternativa koalisyonu %8.95 oy oranıyla 12 sandalye kazanmış ve 9 yeni sandalye elde etmiştir. Levica, %4.10 oy oranıyla 2 sandalye kazanarak meclise girmiştir. Diğer partiler, önemli bir oy oranına ulaşamamış ve mecliste temsil edilememiştir. (IPU Parline, t.y.) Türk Demokratik Partisi, SDSM (Sosyal Demokratlar Birliği) liderliğindeki "Yapabiliriz" koalisyonunda yer almıştır. Seçim sonuçlarına göre Türk Demokratik Partisi Genel Başkanı Dr. Beycan İlyas milletvekili seçilmiştir. Ayrıca Türk Hareket Partisi Genel Başkanı Enes İbrahim meclise giren diğer Türk milletvekili oldu. Bu sonuçlar, Kuzey Makedonya'da siyasi rekabetin yoğun olduğunu ve koalisyonların parlamentoda önemli bir rol oynadığını göstermektedir. Seçimlere katılım oranı %52.02 ile düşük seviyelerde kalmıştır, bu da seçmenlerin önemli bir kısmının seçimlere katılmadığını göstermektedir. Bu durum, ülkedeki siyasi sürece olan güven ve ilgiyi artırmak için daha fazla çaba sarf edilmesi gerektiğini işaret etmektedir.

2024 Parlamento Seçimleri

Sosyal Demokratlar Birliği'nin (SDSM) 2021 yılında yapılan yerel seçimlerde ağır yenilgiye uğramasının ardından, 31 Ekim 2021'de Zoran Zaev'in, parti liderliği ve hkmetten istifa etmesi gündeme gelmiştir. VMRO-DPMNE partisinin lideri Hristijan Mickoski, Besa Hareketi'nin desteğiyle güvenoyu önergesi sunacağını duyurmuş, ancak 11 Kasım'daki oylamada bir oy farkla güvenoyu alamamıştır. 6 Aralık'ta Zoran Zaev, Besa'nın yerine Arnavut Alternatif Hareketi ile anlaşarak parlamenter çoğunluğu sağlamıştır. Aralık ayında SDSM genel başkanı seçilen Dimitar Kovachevski 29 Aralık'ta yeni bir hükümet kurma yetkisi almıştır. Kovachevski, 16 Ocak 2022'de 62 oyla güvenoyu almıştır. 28 Ocak

2024'te Talat Caferi, 100 gün boyunca seçimlere kadar görev yapacak geçici hükümete başkanlık etmiştir. Bu görev ile Caferi, bu makama ulaşan ilk Arnavut olmuştur. (“Kuzey Makedonya'da Geçici Hükümetin Başbakanı Caferi görevi devraldı”, 2024) 2024 yılı Kuzey Makedonya parlamento seçimlerinin sonuçlarına bakıldığında, “Senin Makedonyan” koalisyonu liderliğindeki VMRO-DPMNE ve koalisyon ortakları 436.036 oy alarak %44.51 oy oranına ve 58 sandalyeye ulaşmıştır. SDSM liderliğindeki “Avrupa Geleceği İçin” koalisyonu 154.687 oy alarak %15.79 oy oranına ve 18 sandalyeye ulaşmışlardır. Ancak, bu koalisyon önceki seçimlere göre 28 sandalye kaybetmiştir (Devlet Seçim Komisyonu, 2024).

Bu sonuçlar, VMRO-DPMNE'nin Kuzey Makedonya siyasetinde güçlü bir varlık göstermeye devam ettiğini ve destek tabanını genişlettiğini göstermektedir. SDSM ise seçimlerde önemli bir kayıp yaşadığını ve desteğinin azaldığını göstermektedir. DÜİ liderliğindeki “Avrupa Cephesi”, Türk Demokratik Partisi ve diğer ortakların desteği ile 137.561 oy alarak %14.04 oy oranına ve 18 sandalyeye ulaşmıştır. Bu koalisyon önceki seçimlere göre 3 sandalye kazanmıştır. Bu sonuçlara göre Türk Demokratik Partisi Genel Başkanı Dr. Beycan İlyas milletvekili seçilerek parlamentoya girmiştir.

BESA liderliğindeki “Değer” koalisyonu, Alternativa ve Demokratik Hareket desteği ile 107.081 oy alarak %10.93 oy oranına ve 14 sandalyeye ulaşmıştır. Bu koalisyon önceki seçimlere göre 7 sandalye kazanmıştır, bu da onların güçlendiklerini göstermektedir. Levica (Sol) partisi 68.663 oy alarak %7.01 oy oranına ve 6 sandalyeye ulaşmıştır. Levica, önceki seçimlere göre 4 sandalye kazanmıştır, bu da partinin Kuzey Makedonya siyasetinde önemli bir varlık göstermeye başladığını göstermektedir. Znam partisi ise 56.277 oy alarak %5.75 oy oranına ve 6 sandalyeye ulaşmıştır. Bu, onların yeni bir güç olarak parlamentoda temsil edildiğini göstermektedir. Seçmen katılımının %55,47 olduğu seçimde, toplam oy sayısı 979.549 olup, bu oylar 120 sandalyeye dağıtılmıştır. Bu seçim sonuçları, Kuzey Makedonya siyasetinde önemli bir dönüm noktasını temsil etmektedir. VMRO-DPMNE'nin güç kazanması, ülkenin gelecekteki politikalarının yönünü belirlemede büyük bir rol oynayacaktır. SDSM'nin kayıpları ise partinin yeniden yapılanma ihtiyacını doğurmuştur. DÜİ ve BESA gibi partilerin güçlenmesi, etnik grupların temsilini ve etkisini artırmaktadır. Bu değişiklikler, Kuzey Makedonya'nın siyasi istikrarı, Avrupa Birliği ve NATO ile ilişkileri ve iç politikadaki güç dengeleri açısından önemli sonuçlar doğuracaktır.

3.4.3. Kuzey Makedonya Tarihinde Yerel Seçimler

1996 yılında Makedonya'da yapılan yerel seçimler, bağımsız Makedonya'da yapılan ilk yerel seçimlerdir ve 17 Kasım 1996 tarihinde gerçekleştirilmiştir. Bu seçimlerde Üsküp ile birlikte 123 belediye başkanı ve meclis üyeleri seçilmiştir. Seçimlerde SDSM 54, VMRO-DPMNE 30, PDP 20, SPM 10, Türk Demokratik Partisi 2 ve DPPRM 1 sandalye kazandı. DPSM ve bağımsızlar da birer sandalye elde etti. Ancak, bazı belediyelerde oy kullanma işlemlerinin iptal edilmesi ve yasal şikâyet sürelerinin uzunluğu nedeniyle nihai sonuçlar bazı bölgelerde geç açıklanabildi. Bu seçimlerde Türk Demokratik Partisi Merkez Jupa ve Aşağı Banisa'da belediye kazanmıştır.

2000 yılında yapılan yerel seçimler ise 10 Eylül 2000 tarihinde gerçekleştirilmiştir. Seçimlerde SDSM 736 meclis üyesi ve 32 belediye başkanı, VMRO-DPMNE 564 meclis üyesi ve 59 belediye başkanı, PDP 268 meclis üyesi ve 23 belediye başkanı kazanmıştır. PDP-A ve NDP 117 meclis üyesi ve 3 belediye başkanı, OPER, DPSM ve Türk Demokratik Partisi (TDP) ise birer belediye başkanı elde etmiştir. Bağımsız adaylar ise 2 belediye başkanlığı kazanmıştır. Bu seçimler, Makedonya'nın 2004 yılında yapılacak olan yeni bölgesel bölünmesinden önceki son yerel seçimlerdir.

1996 ve 2000 yılları arasındaki seçim sonuçları, Makedonya'nın demokratik sürecinde önemli bir dönemeç olduğunu göstermektedir. SDSM ve VMRO-DPMNE gibi büyük partiler, ülkenin siyasi sahnesinde baskın roller oynamaya devam ederken, küçük partiler ve bağımsız adaylar da önemli ölçüde temsil elde etmiştir. Bu seçimler, ülkenin siyasi yapısının ve parti sisteminin şekillenmesinde belirleyici olmuştur. Özellikle 2000 seçimleri, VMRO-DPMNE'nin yerel yönetimlerdeki etkisini artırdığı ve siyasi gücünü pekiştirdiği bir dönemi işaret etmektedir.

2005 yılı Makedonya yerel seçimleri, 13 Mart ve 27 Mart tarihlerinde gerçekleştirilmiştir. Bu seçimler, Makedonya'nın yeni bölgesel düzenlemesinden sonra yapılan ilk seçimlerdir ve 379 belediye başkan adayı ile 445 belediye meclis üyesi listesinin katılımıyla gerçekleştirilmiştir. Uluslararası gözlemciler, seçimlerin genel olarak adil geçtiğini belirtmiş ancak bazı küçük düzensizlikler olduğunu da raporlamışlardır. Bu düzensizlikler arasında grup halinde oy kullanma, sandık doldurma, oy pusulalarının

çalışması, seçmenlerin tehdit edilmesi ve gizliliğin ihlal edilmesi gibi sorunlar yer almıştır. Seçim sonuçlarına göre, Sosyal Demokratlar Birliği (SDSM) 36 belediye başkanlığı kazanarak birinci parti olmuştur. VMRO-DPMNE 21 belediye başkanlığı kazanarak ikinci parti olurken, Demokratik Birlik için Entegrasyon (DUI) 15 belediye başkanlığı kazanarak üçüncü parti olmuştur. VMRO-NP 3, Demokratik Parti (DPA) 2, bağımsız adaylar ise 7 belediye başkanlığı kazanmıştır (AGİT, 2005: 32).

2005 yerel seçimleri SDSM'nin yerel yönetimlerde güçlü bir varlık göstermeye devam ettiğini, VMRO-DPMNE'nin ise gücünü koruduğunu ve DUI'nin önemli bir etki yaptığını göstermektedir. Seçimlerdeki bu dağılım, Makedonya'daki siyasi güç dengesinin yerel yönetimlerde de belirgin bir şekilde hissedildiğini ortaya koymaktadır.

Makedonya'daki 2009 yerel seçimleri 22 Mart 2009 tarihinde gerçekleştirilmiştir. Bu seçimler, belediye meclis üyeleri ve belediye başkanlarını seçmek amacıyla 84 belediyede yapılmıştır. Toplamda 364 belediye başkan adayı ve 702 belediye meclis üyesi listesi sunulmuş olup, 1.391 meclis üyeliği için 13.709 aday yarışmıştır. Seçim sonuçlarına göre, VMRO-DPMNE partisi 56 belediye başkanlığı kazanarak birinci parti olmuştur. Bu, önceki seçimlere göre 35 sandalye artışı anlamına gelmektedir. Demokratik Birlik için Entegrasyon (DUI) partisi 15 belediye başkanlığı kazanarak ikinci sırada yer almıştır. Sosyal Demokratlar Birliği (SDSM) ise önceki seçimlere göre 30 sandalye kaybederek 7 belediye başkanlığı kazanmıştır. Türk Demokratik Partisi adına Merkez Jupa'da Mazlum Hasan, 6062 seçmenden 1600 oy olarak belediye başkanı seçilmiştir. Belediye meclis üyeliklerinde ise VMRO-DPMNE 460 sandalye, SDSM 282 sandalye, DUI 179 sandalye, bağımsız adaylar 62 sandalye, ND 61 sandalye, DPA 52 sandalye, VMRO-NP 42 sandalye, LDP 29 sandalye, NSDP 20 sandalye, PODEM 18 sandalye, Türk Demokratik Partisi (TDP) 16 sandalye ve PEI 10 sandalye kazanmıştır. (AGİT, 2009: 32) 2009 yerel seçim sonuçları, VMRO-DPMNE'nin yerel yönetimlerde güçlü bir konumda olduğunu ve destek tabanını genişlettiğini göstermektedir. DUI de önemli bir etki yaratmış, SDSM ise büyük bir kayıp yaşamıştır. Bu seçimler, Makedonya'daki siyasi güç dengesinde önemli değişikliklere işaret etmektedir.

2013 yılında Makedonya'da yapılan yerel seçimler, 24 Mart ve 7 Nisan tarihlerinde gerçekleştirilmiştir. Seçimlere 16 siyasi parti, 8 koalisyon ve 97 bağımsız liste katılmış ve toplamda 8.878 aday yer almıştır. SDSM, yerel seçimlerle birlikte erken parlamento seçimlerinin de yapılmasını talep etmiş, ancak bu talep VMRO-DPMNE tarafından reddedilmiştir. Mart ayında Avrupa'dan bir heyet siyasi krizi çözmek için Makedonya'ya gelmiş ve yapılan görüşmeler sonunda muhalefet lideri Branko Crvenkovski, yerel seçimlere katılmayı kabul etmiştir. (SDSM yerel seçime gidiyor, parlamento seçimleri konuşulacak, 2013) Seçim sonuçlarına göre, VMRO-DPMNE 56 belediye başkanlığı kazanarak birinci parti olmuş, DUI 14 belediye başkanlığı ile ikinci sırada yer almış, SDSM ise 4 belediye başkanlığı kazanarak üçüncü sırada yer almıştır. DPA ve bağımsız adaylar ikişer belediye başkanlığı kazanmıştır. Türk Demokratik Partisi, Merkez Jupa'da %51,42 oy alan Ariyan İbrahim ile belediye başkanlığını kazanmıştır. Belediye meclis üyeliklerinde ise VMRO-DPMNE 537, SDSM 381, DUI 171, DPA 98, bağımsız adaylar 55, NDP 26, Türk Demokratik Partisi (TDP) 22, SRM 11, NDM 9, DOM 9, SNS 7, DNET 5, PEI 5, ODSR 4, SDU 3, LPM 2 ve SDPM 1 sandalye kazanmıştır. (AGİT, 2013: 33) 2013 seçim sonuçları VMRO-DPMNE'nin yerel yönetimlerde güçlü bir varlık göstermeye devam ettiğini, SDSM'nin ise önemli bir kayıp yaşadığını göstermektedir. DUI, yerel yönetimlerde önemli bir rol oynamaya devam etmiştir. Bu seçimler, Makedonya'daki siyasi güç dengelerinde önemli değişikliklere işaret etmektedir.

2017 yılında Makedonya'da yerel seçimler 15 Ekim 2017 tarihinde yapılmıştır. 45 belediyede belediye başkanları ilk turda seçilmiştir. 35 belediyede ise ikinci tur düzenlenmiştir. İlk turda SDSM 37 belediyede ve Üsküp'te, VMRO-DPMNE 3 belediyede, DUI ise 2 belediyede kazanmıştır. İkinci turda SDSM 19, DUI 8, AA 3, VMRO-DPMNE 2, BESA ve DPA birer belediyede zafer elde etmişti ("SDSM 56 belediyede ve Üsküp'te, 5 belediyede VMRO-DPMNE", 2017) SDSM toplamda 57 belediye başkanlığı kazanarak büyük bir zafer kazanmış ve sandalye sayısını 53 artırmıştır. DUI 10 belediye başkanlığı kazanarak ikinci olmuştur. VMRO-DPMNE ise 5 belediye başkanlığı kazanarak çok büyük bir kayıp yaşayarak 51 sandalyesini kaybetmiştir. AA 3, BESA ve DPA ise birer belediye başkanlığı kazanmıştır. Türk Demokratik Partisi, Merkez Jupa'da Ariyan İbrahim ile yeniden zafer kazanmış ve %70 oy oranı elde etmiştir. (Yerel Seçim Sonuçları, 2017) Belediye meclis üyeliklerinde SDSM 552, VMRO-DPMNE 432, DUI 133, BESA ve AA (DR-DPA) 63'er, bağımsız adaylar 37, DPA 18, Türk Demokratik Partisi (TDP) 17, NDM

ve SRM 7'ser, DUI-BESA-AA 4, DNET, Levica ve GROM 3'er, BESA-AA ve AA (NDP ve Birlik) 2'ser, PPD ise bir sandalye kazanmıştır. Bu sonuçlar, SDSM'nin yerel yönetimlerde büyük bir zafer kazandığını, VMRO-DPMNE'nin ise ciddi bir kayıp yaşadığını göstermiştir. DUI, yerel yönetimlerde önemli bir varlık göstermeye devam ederken, AA ve BESA gibi yeni partiler de önemli kazanımlar elde etmiştir.

2021 yılında Makedonya'da yerel seçimler 17 Ekim ve 31 Ekim 2021 tarihlerinde gerçekleştirilmiştir. İlk turda 34 belediyenin belediye başkanı seçilmiştir. 46 belediye ve Üsküp belediyesi için ikinci tur düzenlenmiştir. VMRO-DPMNE ilk turda 22 belediyede, SDSM 9 belediyede ve DUI 3 belediyede kazanmıştır. İlk turda katılım oranı %49,23 olarak gerçekleşmiştir. İkinci tur sonuçlarıyla birlikte VMRO-DPMNE toplamda 42 belediye başkanlığı kazanarak birinci parti olmuş ve önceki seçimlere göre 37 belediye başkanlığı kazanmıştır. SDSM 16 belediye başkanlığı kazanarak ikinci parti olmuş ve önceki seçime göre 41 belediye başkanlığı kaybetmiştir. DUI 11 belediye başkanlığı kazanarak üçüncü parti olmuştur. AA 2 belediye başkanlığı, BESA 2 belediye başkanlığı, DPA ise 1 belediye başkanlığı kazanmıştır. GROM ve LDP-DOM yeni partiler olarak birer belediye başkanlığı kazanmıştır. Türk Demokratik Partisi, Merkez Jupa'da üç kez tekrarlanan seçimler sonrasında 3340 oy alan Ariyan İbrahim ile belediye başkanlığını kazanmıştır. ("Ariyan İbrahim yeniden Merkez Jupa Belediye Başkanlığına seçildi", 2022) Belediye meclis üyeliklerinde ise VMRO-DPMNE 468, SDSM 396, DUI 169, AA 82, bağımsızlar 64, Levica 49, BESA 36, LDP-DOM 27, Türk Demokratik Partisi (TDP) 16, DPA 8, DUI-AA 3, TMRO 3, GROM 2, DDPS 2, DNET 2, SRM 1, Romeske 1, DSR 1, EM 1 ve BDS 1 sandalye kazanmıştır. (Devlet Seçim Komisyonu, 2021) VMRO-DPMNE, bu seçimlerde 42 belediye başkanlığı kazanarak büyük bir zafer elde etmiştir. Bu durum partinin yerel yönetimlerde önemli bir güç kazandığını ve halk nezdinde desteğinin arttığını göstermektedir. Partinin 37 belediye başkanlığı kazanması, önceki seçimlere göre büyük bir sıçrama yaptığını ortaya koymaktadır. Bu durum, VMRO-DPMNE'nin yerel yönetimlerdeki etkisini arttığını göstermektedir. Genel olarak, 2021 yerel seçimleri Makedonya yerel siyaseti için önemli değişimlerin yaşandığı bir dönem olmuştur. Bu seçimler, büyük partilerin yerel düzeydeki güç dengelerini yeniden değerlendirmesine ve stratejilerini gözden geçirmesine neden olacaktır. Ayrıca, yeni siyasi aktörlerin ve bağımsız adayların yükselişi, Makedonya'da daha çeşitli ve dinamik bir siyasi ortamın oluşmasına katkı sağlayacaktır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TÜRK DEMOKRATİK PARTİSİ

4.1. Türk Demokratik Partisi'nin Kuruluşu

Türk Demokratik Partisi, Makedonya Türklerinin ilk siyasi kuruluşu olarak, 1 Temmuz 1990 Pazar günü Türk Demokratik Birliği adı altında kurulmuştur. Bu dönem Makedonya Cumhuriyeti'nin demokrasi ve çoğulculuk süreçlerinin başladığı bir zamana denk gelmektedir. Makedonya'da yaşayan Türkler, ulusal çıkarlarını ve temel özgürlüklerini savunmak amacıyla bu örgütlenmeye ihtiyaç duymuşlardır. Bu süreçte, tüm etnik topluluklar kendi milli kimliklerini belirlerken, Türkler de siyasi programlarını hazırlamaya başlamışlardır. 1 Temmuz 1990 tarihi örgütlenme sürecinin sadece bir parçasıdır ve öncesinde yoğun bir hazırlık dönemi geçmiştir. Kuruluş sürecini anlamak için 15 Mayıs'tan 30 Haziran'a kadar olan dönemde gerçekleştirilen toplantı ve buluşmalara bakmak gerekmektedir. Türk Demokratik Partisi'nin kurucularından ve ilk genel başkanı Avni Engüllü'ye göre bu dönemde yapılan toplantılar, TDB'nin kuruluş sebeplerini ve gelişimini anlamak açısından kritik öneme sahiptir.

Avni Engüllü'nün anlatımına göre ilk açık toplantısı 3 Haziran 1990 tarihinde yapılan ve davet edilen 52 kişiden sadece 15'inin katıldığı TDB'nin kurucu üyeleri arasında; Kamuran Tahir, Şükrü Mehmet, Mugbil Beyzat, Abdüş Hüseyin, Avni Engüllü, Alaettin Tahir, Avni Abdullah, Attila Klinçe, Hüseyin Yusuf, Ertunç Tahir, Turabi Recep, Tülay Tahir, Salim Abdullah, Vefki Hasan ve Sait Sait gibi isimler yer almaktadır. Bu kişiler, TDB'nin asli kurucu üyeleri olarak kabul edilmektedir. 1 Temmuz 1990 yılında kurulan birliğin başkanlığını Yugoslavya döneminde Adalet Bakanlığı ve Anayasa Mahkemesi başkanlığı yapan Mugbil Beyzat üstlenmiştir.

Türk Demokratik Birliği'nin 22 Şubat 1992 tarihinde Kalkandelen'de düzenlenen meclis oturumunda siyasi partiye dönüşme fikri görüşülmüş ve büyük bir destek görmüştür. Bu fikrin iki ay sonra 19 Nisan 1992 tarihinde Kırçova'da düzenlenen Türk Demokratik Birliği'nin ikinci kurultayında görüşülmesi kararına varıldı (TDP Makedonya'daki Türk siyasetinin gövdesidir", 2023).

Resim 1. Türk Demokratik Partisi'nin kuruluş sürecindeki logosu ve günümüzdeki logosu

Avni Engüllü'nün başkanlığını yaptığı 27 Haziran 1992 tarihinde Üsküp Halklar Tiyatrosu'nda düzenlenen ve 208 delegenin katıldığı olağanüstü kurultayda Türk Demokratik Birliği, Türk Demokratik Partisi'ne (TDP) dönüşmüştür. Bu dönüşüm, TDP'nin Makedonya Türklerinin siyasi temsilini daha güçlü bir şekilde sağlaması amacıyla gerçekleştirilmiştir. ("TDP", t.y.) Kurultayda Erdoğan Saraç ve Adnan Kahil arasında yapılan başkanlık seçimini 22 oy ile Erdoğan Saraç kazanmış ve parti genel başkanı olmuştur.

Türk Demokratik Partisi'nin 3. Olağan Kurultayı, 1996 yılının Ekim ayında Ohri'de düzenlenmiştir. O dönemin 59 TDP şubesinden 176 delege kurultaya katılım sağlamıştır. Kurultayda yerli siyasi partiler dışında, o dönemin T.C Üsküp Büyükelçisi Sn. Ünal Maraşlı, T.C Başbakanlık Balkan İşleri Koordinatörü Sn. Abdullah Uluyurt, Türkiye'deki Makedonya Göçmen Dernekleri Başkanları, Bulgaristan Meclisinden Türk Milletvekilleri ve diğer misafirler katılmışlardır. Kurultay'ın açılışını dönemin TDP Milletvekili Dr. Kenan Hasip yapmıştır, ardından TDP Genel Başkanı Erdoğan Saraç, TDP delegelerine raporunu sunmuştur. Tüzükte belirli değişikliklerin kabul edilmesi sonucunda, bu dönemden başlayarak TDP Genel Başkanı, 39 kişilik Merkez Meclisi ve 3 üyeden oluşan Denetim Kurulu'nu kurultayın seçmesi karara bağlanmıştır. TDP 3. Olağan Kurultayında Erdoğan Saraç, TDP Genel Başkanlığına ikinci defa seçilmiştir. Beraberinde 39 Merkez Meclis üyesi şu isimlerden oluşmuştur: Üsküp (Avni Abdullah, Avni Engüllü, Halit Şaban, Liman Osman, Mahmut Halim), Kalkandelen (Enver Hamdi, Celal Ruşid), Tearçe (Yakup İlyas), Gostivar (Gayur Saraç, Cafer Cafer, Enes Sagir, Cezair Aga, Taip Matyan, Sezer Sagir, Muhammedseid Karaca, Alaettin Korbayram), Vrapçište (Kenan Hasip, Garip Hasip, Kadir Salih), Zdunye (Hadi Nezir, Fahredin Kamber), Aşağı Banisa (Günal Hüseyin), Kırçova (İsmet Klençeski, Emin Strugaliowski), Debre (Halil Seydi, Neim Feyzo), Resne (Fikri Ranak, Mütahir Maksut), Ohri (Maksut Ali, Emrullah Nehri, Nizametin Dunitsa), Struga (Adnan Lapo, Süreyya Tsane), Preglovo (Lume Ademoğlu), Lisiçan (Mükrem İbraimovski),

Radoviş (Hamdi Hasan, Amet Abdi) ve Valandova (Abdurahman Yaşar). TDP Denetim Kurulu üyeleri ise şu şekilde seşilmiştir: Üşküp (Kemal Kerim), Ohri (Fuat Hayrettin) ve Gostivar (şerafettin Nezir). TDP Genel Başkanı Erdoğan Saraç'ın teklifi üzerine, TDP Merkez Yönetim Kurulu üyeleri ise, Enver Hamdi (Genel Başkan Yardımcısı), Hadi Nezir (Genel Sekreter) ve üyeler Kenan Hasip, Maksut Ali, Mütahir Maksut, Gayur Saraç, Lume Ademoğlu, Hamdi Hasan, Garip Hasip, Kadir Salih, Günal Hüseyn olarak seşilmiştir. Türk Demokratik Partisi'nin başkanlığını bir süre yürüten Erdoğan Saraç'ın istifasından sonra partinin geçici başkanlığına 27 şubat 2002 tarihinde Merkez Meclisin oy birliğiyle Dr. Kenan Hasip getirilmiştir. 5 Nisan 2003 tarihinde Ohri'de düzenlenen TDP'nin 5. Olağanüstü kurultayında geçici Genel Başkan görevini yürüten Kenan Hasip, TDP'nin Genel Başkanı seşilmiştir (Emin, 2014: 52).

Türk Demokratik Partisi'nin (TDP) 2008 yılının Kasım ayında ştip'te düzenlenen 7. olağan kongresi, partinin geleceği ağıısından oldukça önemli bir dönüm noktası olmuştur. Bu kongrede, Kenan Hasip yeniden genel başkan seşilmiştir. Kongre, parti iğı tartışmaların ve komisyon çalışmalarının ardından yapılan seçimlerle sona ermiştir. Kenan Hasip ve partinin Ohri İl Merkezi Başkanı Maksut Ali'nin aday olduğu genel başkanlık seçiminde, 250 delege oy kullanmıştır. Seçimde, Kenan Hasip 190 delegenin oyunu alarak dört yıllığına yeniden genel başkan seşilmiştir ("Makedonya Türk Demokratik Partisi'nde seçim", 2008).

TDP'nin 4 Kasım 2012 tarihinde Kalkandelen'de düzenlenen 8. Kurultayına AK Parti Genel Başkan Yardımcısı Ömer Çelik, Büyük Birlik Partisi Genel Başkanı Mustafa Destici ve Türkiye Büyük Millet Meclisi Türkiye-Makedonya Dostluk Grubu Başkanı Hüseyn Bürge katılmıştır. Kenan Hasip, 2002'den beri genel başkanlık görevini yürütmekte olup, bu sefer son kez aday olduğunu açıklamıştır. ("Makedonya'da, Türk Demokratik Partisi'nin 8'inci Olağan Kurultayı Yapıldı", 2012) Kurultaydaki seçime tek aday olarak giren Dr. Kenan Hasip tekrar parti başkanlığına seşilmiştir.

Türk Demokratik Partisi Genel Merkezinde 17 Eylül 2016 günü Merkez Meclis toplantısı düzenlenmiştir. Parti Genel Başkanı Dr. Kenan Hasip genel başkanlık görevinden ayrıldığını bildirmiştir. Genel Başkan Yardımcılığı görevini yürüten Gönül Bayraktar, Türk Demokratik Partisi geçici genel başkanlığına oybirliğiyle seşilmiştir. Ayrıca 9. Olağan

kongrenin 18 Aralık 2016 tarihinde Üsküp'te yapılmasına karar verildiği belirtilmiştir (“Hasipi Başkanlığı Bıraktı”, 2016).

Türk Demokratik Partisi, 18 Aralık 2016 tarihinde 9. olağan kurultayını Üsküp'teki Makedon Halk Tiyatrosunda 300'den fazla delegenin katılımıyla gerçekleştirmiştir. Kurultaya misafir olarak Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC) Meclis Başkanı Sibel Siber, Kosova Kamu Yönetimi Bakanı Mahir Yağcılar, Kosova Meclis Başkan Yardımcısı Fikrim Damka, Kosova Meclisi milletvekili Müferra Şiinik, KKTC milletvekili Hüseyin Erçal ve VMRO-DPMNE'den Vladimir Gyorçev, İliya Dimoski ile Daniela Rangelova katılmıştır. Kurultayda Divan Üyeliğine Sevim Abaz, Seyhan Karala, Enver Hüseyin, Sait Aleivi ve Caner İsmail seçilmiştir. TDP Geçici Genel Başkanı Gönül Bayraktar, konuşmasında görev süresi boyunca yapılan çalışmalar hakkında bilgi verdi ve bayrağın devredilme zamanının geldiğini belirtmiştir. Beycan İlyas ise Makedonya Türklerini her alanda daha yükseğe taşımayı hedeflediğini ifade ederek bu göreve talip olduğunu, hizmetkar olmak için yola çıktığını vurgulamıştır. Seçimde, Dış Yatırımlardan Sorumlu Devlet Bakanı olan Beycan İlyas, yapılan seçimde 205 oy alarak TDP Genel Başkanı seçilmiştir. Beycan İlyas'ın rakibi, partinin Gostivar şubesinin başkanlığını yürüten Ercan Çulez ise 101 oy almıştır. (“Beycan İlyas TDP'nin Yeni Genel Başkanı Oldu”, 2016) Gerçekleşen bu kurultay, TDP'nin iç yapısını güçlendirmesi ve parti ideolojisinin pekiştirilmesi açısından önemli bir adım olmuştur.

Türk Demokratik Partisi'nin (TDP) 10. Olağan Kurultayı, 5 Temmuz 2021 tarihinde başkent Üsküp'te gerçekleştirildi. Bu kurultayda, mevcut genel başkan Beycan İlyas, tek aday olarak genel başkanlık görevine yeniden seçildi. Kurultaya, Türkiye'nin Üsküp Büyükelçisi Hasan Mehmet Sekizkök, AK Parti Dış İlişkiler Komisyonu Başkan Yardımcısı Tuğba Işık Ercan, Makedonya siyasi partilerinden yöneticiler, Kosova ve Bosna Hersek'ten siyasi konuklar katılmıştır. Yapılan resmi açıklamada, “Üsküp'te düzenlenen Türk Demokratik Partisi 10. Olağan Kurultayı'nda, TDP Genel Başkanı Dr. Beycan İlyas geçerli oyların tamamını alarak, tekrardan Genel Başkanlık görevine seçilmiştir.” denildi (TDP Genel Başkanlığı Görevine Yeniden Beycan İlyas Seçildi, 2021).

10. Kurultay sonrasında yeni Merkez Meclis Kurulu üyeleri; Genel Başkan Dr. Beycan İlyas, Genel Sekreter Erdal Ahmedi ve Gençlik Kolları Başkanı Cemal Alindri, Üsküp'ten Adem Bayram, Filiz Nezir Emin, Muarem Mustafa ve Gönül Bayraktar, Kalkandelen'den Meat Memed ve Nurdan Yahya, Merkez Jupa Belediye Başkanı Ariyan İbrahim, Bakan Yardımcısı Enver Hüseyin, Gençlik Kolları Başkanı Cemal Alindri, Kadın Kolları Başkanı Şasine Kasami, Merkez Jupa'dan Munir Bastri, Bircan Selman ve Nagiye Emro, Resne'den Admir Dayo ve Aygin Abişevski, Ohri'den İnci Ahmed ve Nehri Emrullah, Studenıçan'dan Şeval Nuredin, Erhan Baki ve Muhammed Süleymanoski, Y. Banisa'dan Zülfikar Zeynula ve Bülent Abdulai, Stip'ten Gulbaki Memed ve Deniz Ali, Gostivar'dan Müedin Kahveci, Vedat Osman, Deniz Sagir, Ensar Lokçe ve Nedim Deva, Vrapçište'den Dr. Yusuf Hasani, Refik Mustafi, Bekir Elezi ve Sami İslamoğlu, Vasilevo'dan Bilent İsinov ve Burhan İsinov, Struga'dan Emin Cumkar, Debreşte'den Sead Sadikoski, A. Banisa'dan Abdülfeta Feta, Zdunye'den Nuri Mazlam, Plasnitsa'dan Sedat Ramçeski, Kırçova'dan Bekim Nuredin, Radoviş'ten Enis Ömer, Selman Yusufov ve Fatime Liman, Mavrova'dan Fikret İbrahim, Tearce'den Metin Hüseyin, Konce'den Orhan Barov, Köprülü'den Demir Osmanov ve Valandova'dan Ercan Kopov şeklinde oluşmuştur.

4.2. Türk Demokratik Partisi'nin Tüzüğü

Türk Demokratik Partisi'nin tüzüğü incelendiğinde, tüzüğün Makedonca yazıldığı, 12 bölüme ayrıldığı ve 86 maddeden oluştuğu görülmektedir. (TDP tüzük, t,y) Parti tüzüğü bölümler halinde incelendiğinde şu tespitleri yapmak mümkündür:

Parti tüzüğünde 1. Bölüm olan Genel Hükümler kısmında Türk Demokratik Partisi'nin (TDP) temel yapısını, amaçlarını, çalışma prensiplerini ve işleyiş kurallarını tanımlamaktadır. Partinin temel amacı, Makedonya'daki Türklerin haklarını savunmak ve geliştirmek, demokratik değerlere bağlı kalarak toplumun tüm kesimlerinin hak ve özgürlüklerini korumaktır. TDP, Türk dili ve kültürünün korunması ve geliştirilmesi, sosyal adaletin sağlanması ve devletin laik yapısının güçlendirilmesi gibi konularda önemli hedeflere sahiptir. Parti, iç işleyişinde şeffaflık ve demokratik süreçlere önem verirken, gerektiğinde belirli iç meselelerin halka açıklanmamasına karar verebilir. Ayrıca, partinin resmi sembolleri ve amblemleri detaylı bir şekilde tanımlanmış, bu semboller partinin kimliğini yansıtacak şekilde tasarlanmıştır.

Türk Demokratik Partisi'nin (TDP) üyelik süreci, gönüllülük esasına dayanmakta ve 18 yaşını doldurmuş her Makedonya vatandaşına açıktır. Üyeler, yerel parti birimleri tarafından değerlendirilir ve kabul edilir. Başvurusu reddedilenler üst parti organına itiraz edebilir. Reşit olmayanlar gençlik ve kültürel faaliyetlere katılabilir. Üyeler, parti politikalarına katkıda bulunabilir, seçilme ve aday olma haklarına sahiptir. Üyelik, ölüm, istifa, başka bir partiye geçiş veya ihraç ile sona erer. İhraç, parti tüzüğüne aykırı davranışlar nedeniyle olabilir ve bu karara itiraz edilebilir. Bu süreç, partiye üye olmanın gönüllülük temelinde olduğunu ve her üyenin aktif katılım ve destek beklenen bir rolü olduğunu vurgulamaktadır. Üyelik süreçlerinin şeffaf ve demokratik olması, parti içi demokrasiyi güçlendiren önemli bir unsurdur.

TDP'nin organizasyon yapısı ve organları, Makedonya siyaseti ve Türk toplumu için büyük öneme sahiptir. Bu yapı, partinin hem yerel hem de ulusal düzeyde etkili bir şekilde örgütlenmesini sağlar, bu da Türk toplumunun siyasi temsilini güçlendirmektedir. Öncelikle, TDP'nin yerel şubeler aracılığıyla mahalle ve köylerde örgütlenmesi, Türk toplumunun geniş kesimlerine ulaşma ve onların sorunlarını doğrudan dinleme imkanı sunmaktadır. Bu, yerel düzeyde etkinliklerin ve politikaların doğrudan topluma dokunmasını ve onların ihtiyaçlarına uygun çözümler üretilmesini sağlamaktadır. Belediye örgütleri, yerel şubelerin koordinasyonunu ve belediye düzeyinde etkili bir yönetimi mümkün kılarak, yerel yönetimlerde Türk toplumunun temsilini güçlendirmektedir. Bu, belediye meclislerinde ve yerel yönetim organlarında Türk toplumunun daha fazla söz sahibi olmasına olanak tanımaktadır. Merkezi örgüt ise, partinin ulusal düzeydeki politikalarını belirleyerek, Türk toplumunun ulusal siyaset sahnesinde etkin bir şekilde temsil edilmesini sağlamaktadır. Kongre ve merkezi meclis gibi organlar, partinin stratejik yönelimlerini belirlemekte ve bu da Türk toplumunun genel çıkarlarını savunmaktadır. Bu organizasyon yapısı, Türk toplumunun Makedonya siyasetinde aktif ve etkili bir rol oynamasını, haklarının korunmasını ve geliştirilmesini sağlamaktadır. Aynı zamanda, parti içindeki demokratik süreçler, üyelerin katılımını teşvik etmekte ve şeffaflığı arttırmaktadır. Böylece, Türk toplumu hem yerel hem de ulusal düzeyde daha iyi temsil edilmekte ve Makedonya'nın demokratik yapısına katkıda bulunmaktadır.

Türk Demokratik Partisi'nin Cumhuriyet Organizasyonu ve Organları, partinin merkezi yapısını ve işleyişini belirlemektedir. Bu yapı, partinin siyasi stratejilerini belirleyen ve uygulayan üst düzey karar alma organlarını içermektedir. Partinin en yüksek organı olan Kongre, Merkezi Meclis, Başkan, Genel Sekreter, Merkezi Yönetim Kurulu ve Denetim Kurulu gibi ana organları tanımlamaktadır. Kongre, partinin en yüksek karar alma organı olup, partinin programını ve tüzüğünü belirlemek, değiştirmek ve genel politikalarını onaylamakla görevlidir. Başkan, partiyi temsil etmekte ve Merkezi Meclis ile Merkezi Yönetim Kurulu'nu yönetmektedir. Genel Sekreter, partinin idari işlerini yürütmekte ve politikalarının uygulanmasını sağlamaktadır. Merkezi Yönetim Kurulu, partinin günlük işleyişini yönetmekte ve Denetim Kurulu, mali ve idari işlemleri denetlemektedir. Bu yapı, partinin demokratik süreçlerle yönetilmesini sağlamakta ve iç işleyişte şeffaflık ve hesap verebilirliği artırmaktadır. Ayrıca, partinin Türk toplumunun haklarını ve çıkarlarını koruma misyonunu yerine getirmesi için gerekli olan güçlü ve etkili bir yönetim yapısını oluşturmaktadır. Bu bölüm, TDP'nin organizasyonel etkinliğini ve siyasi gücünü artırarak Türk toplumunun siyasi temsiliyetini güçlendirmektedir.

Karar Verme bölümünde, Türk Demokratik Partisi'nin (TDP) karar alma süreçlerini ve mekanizmalarını tanımlamaktadır. Bu bölüm, parti organlarının etkili ve demokratik bir şekilde işleyebilmesi için gerekli kuralları ve prosedürleri belirlemektedir. Partinin tüm kararlarının, ilgili organların toplantılarında yeterli çoğunluk sağlandığında alınması gerektiğini belirtmektedir. Ayrıca, kararların kabul edilmesi için katılan üyelerin çoğunluğunun oyunu alması gerektiğini vurgulamaktadır. Bu kurallar, partinin iç işleyişinde demokrasi ve şeffaflık prensiplerini korumaktadır. Karar alma süreçlerinde tüm üyelerin görüşlerinin dikkate alınmasını ve her bir kararın partinin genel politikalarıyla uyumlu olmasını sağlamaktadır. Ayrıca, belirli konular için özel karar alma süreçleri öngörülmüş olup, bu süreçler detaylı bir şekilde düzenlenmektedir. TDP'nin karar verme süreçleri, Makedonya siyasetinde Türk toplumunun etkin bir şekilde temsil edilmesi açısından kritik öneme sahiptir. Bu bölüm, partinin iç işleyişindeki düzeni ve adaleti sağlayarak, partinin Makedonya'daki Türk toplumunun haklarını ve çıkarlarını koruma misyonunu yerine getirmesini sağlamaktadır. Partinin karar alma süreçlerindeki şeffaflık ve hesap verebilirlik, Türk toplumunun partiye olan güvenini artırmakta ve partinin siyasi etkinliğini güçlendirmektedir. Özellikle, parti içi demokrasinin ve katılımcılığın vurgulanması, üyelerin aktif katılımını teşvik etmekte ve partinin genel olarak daha dinamik ve yenilikçi bir yapıya

sahip olmasını sağlamaktadır. Bu da, TDP'nin Makedonya'daki siyasi arenada daha etkili olmasına ve Türk toplumunun sesini daha güçlü bir şekilde duyurmasına katkıda bulunmaktadır.

Seçimler bölümünde, Türk Demokratik Partisi'nin (TDP) iç seçim süreçlerini ve bu süreçlerin nasıl yönetileceğini ayrıntılı bir şekilde tanımlamaktadır. Bu bölüm, parti içindeki farklı organların üyelerinin ve liderlerinin seçilme prosedürlerini düzenlemekte, böylece partinin demokratik ve şeffaf bir şekilde yönetilmesini sağlamaktadır. Seçimlerin, partinin değerlerine ve ilkelerine uygun olarak, adil ve eşitlikçi bir şekilde gerçekleştirilmesi gerektiği vurgulanmaktadır. Parti içi seçimlerin gizli oyla yapılması, adayların demokratik bir şekilde seçilmesini garanti etmektedir. Seçimlerde, adayların yeterli çoğunluk oyunu alması gerektiği belirtilmekte ve eğer ilk turda adaylar seçilemezse, ikinci bir tur yapılmaktadır. Bu süreçler, partinin demokratik yapısını koruyarak, üyelerin parti yönetimine aktif katılımını teşvik etmektedir. TDP'nin iç seçim süreçleri, Makedonya siyasetinde Türk toplumunun demokratik temsilini ve katılımını güçlendirmektedir. Partinin iç işleyişinde demokrasinin sağlanması, üyelerin partiye olan güvenini artırmakta ve partinin genel etkinliğini artırmaktadır. Bu bölüm, parti liderlerinin ve organlarının üyelerinin, Türk toplumunun beklentilerine ve ihtiyaçlarına daha duyarlı olmalarını sağlamaktadır. Seçim süreçlerinde şeffaflık ve hesap verebilirlik, parti içindeki her düzeyde adaleti ve katılımcılığı desteklemektedir. Bu, partinin sadece iç işleyişinde değil, aynı zamanda dışa dönük siyasi faaliyetlerinde de demokratik değerleri ve ilkeleri savunmasına yardımcı olmaktadır. Böylece, TDP'nin Makedonya'daki Türk toplumunun haklarını koruma ve temsil etme misyonunu daha etkili bir şekilde yerine getirmesi mümkün olmaktadır. Bu bölüm, TDP'nin demokratik yapısını ve işleyişini güvence altına alarak, partinin Makedonya siyasetinde daha güçlü ve etkili bir rol oynamasını sağlamaktadır. Türk toplumunun siyasi katılımını artırmakta ve partinin toplumun geniş kesimlerinin desteğini kazanmasına yardımcı olmaktadır.

TDP Milletvekillerine ayrılan 7. bölümde, Türk Demokratik Partisi'nin (TDP) Makedonya Meclisi'ndeki temsilcilerinin rollerini ve görevlerini ayrıntılı bir şekilde tanımlamaktadır. Bu bölüm, milletvekillerinin parti içindeki ve meclisteki faaliyetlerini düzenlemekte, böylece partinin etkin bir şekilde temsil edilmesini sağlamaktadır. TDP'nin milletvekilleri, mecliste partinin politikalarını ve hedeflerini savunmakta ve Türk

toplumunun çıkarlarını korumaktadır. Bu milletvekilleri aynı zamanda TDP'nin Merkez Meclisi ve Merkez Yürütme Kurulu'nun da üyeleridir, bu da onların parti içindeki karar alma süreçlerine doğrudan katılmalarını sağlamaktadır. Bu, partinin genel stratejileri ve politikaları üzerinde doğrudan etkili olmalarına olanak tanımaktadır. Milletvekilleri, mecliste parti grup toplantıları düzenleyerek, partinin meclis faaliyetlerini koordine etmekte ve yönlendirmektedirler. Eğer TDP yeterli sayıda milletvekiline sahipse, mecliste bir grup oluşturmaktadırlar ve bu grubun liderlerini seçmektedirler. Bu grup, TDP'nin meclis içindeki gücünü ve etkisini artırmaktadır. TDP milletvekilleri, mecliste partinin politikalarını savunurken, aynı zamanda Türk toplumunun ihtiyaçlarını ve beklentilerini de dile getirmektedirler. Bu, Türk toplumunun Makedonya'nın siyasi hayatına aktif katılımını sağlamakta ve onların sesini duyurmaktadır. Milletvekillerinin etkin çalışmaları, Türk toplumunun haklarının korunması ve geliştirilmesi açısından büyük önem taşımaktadır. TDP'nin milletvekillerinin etkinliği, partinin Makedonya'daki siyasi süreçlerde daha güçlü ve etkili bir rol oynamasını sağlamaktadır. Bu bölüm, milletvekillerinin sorumluluklarını ve görevlerini belirleyerek, onların parti politikalarını ve Türk toplumunun çıkarlarını etkin bir şekilde savunmalarını sağlamaktadır. Sonuç olarak, bu bölüm, TDP'nin Makedonya Meclisi'ndeki temsilini güçlendirmekte ve partinin Türk toplumunun haklarını koruma ve temsil etme misyonunu daha etkili bir şekilde yerine getirmesine yardımcı olmaktadır. Bu, Türk toplumunun siyasi katılımını artırmakta ve partinin genel etkinliğini artırmaktadır.

8. bölümde partideki diğer organizasyon şekilleri ele alınmıştır. Türk Demokratik Partisi'nin (TDP) gençlik, kadın ve yurtdışındaki Türk vatandaşlarını kapsayan çeşitli alt organizasyonlarını tanımlamaktadır. Bu bölüm, TDP'nin çeşitli toplum kesimleriyle olan etkileşimini ve bu kesimlerin parti içindeki rolünü vurgulamaktadır. Gençlik Demokratik Forumu, TDP'nin genç üyelerini ve taraftarlarını bir araya getirmektedir. Bu forum, gençlerin parti politikalarına katılımını teşvik etmekte ve onların siyasi eğitimlerini sağlamaktadır. Gençlik Demokratik Forumu, gençlerin siyasi farkındalığını artırarak, geleceğin liderlerini yetiştirmeyi hedeflemektedir. Bu, gençlerin toplumsal ve siyasi hayatta daha aktif rol almalarını sağlamakta ve partinin genç nesillerle olan bağlarını güçlendirmektedir. Kadın Aktifi, TDP'nin kadın üyelerini ve taraftarlarını bir araya getirmektedir. Bu aktif, kadınların parti içindeki ve toplumsal hayattaki rollerini güçlendirmeyi amaçlamaktadır. Kadın Aktifi, kadınların haklarını savunmakta ve onların siyasi katılımını teşvik etmektedir. Bu, kadınların toplumsal ve siyasi hayatta daha güçlü ve

etkili bir şekilde temsil edilmelerini sağlamaktadır. TDP'nin yurtdışındaki organizasyon birimleri, Makedonya dışında yaşayan Türk vatandaşlarını kapsamaktadır. Bu birimler, yurtdışında yaşayan Türklerin TDP'nin politikalarına katılımını ve desteklerini sağlamaktadır. Bu, yurtdışındaki Türk toplumunun Makedonya'daki siyasi süreçlere dahil olmasını ve onların sesinin duyurulmasını sağlamaktadır. Bu bölüm, TDP'nin Makedonya'daki Türk toplumunun çeşitli kesimleriyle olan ilişkilerini güçlendirmektedir. Gençlik, kadın ve yurtdışındaki Türkler gibi farklı grupların parti politikalarına katılımını teşvik etmekte ve onların haklarını savunmaktadır. Bu, partinin toplumun geniş kesimlerine ulaşmasını sağlamakta ve Türk toplumunun Makedonya'nın siyasi süreçlerinde daha aktif ve etkili bir rol oynamasına yardımcı olmaktadır. Sonuç olarak, bu bölüm, TDP'nin gençler, kadınlar ve yurtdışındaki Türklerle olan etkileşimini artırarak, partinin toplumsal tabanını genişletmektedir. Bu, TDP'nin Makedonya siyasetinde daha güçlü ve etkili bir parti olmasını sağlamakta ve Türk toplumunun haklarının korunması ve temsil edilmesi açısından büyük önem taşımaktadır.

Partinin finansmanı hakkındaki tüzük bilgilerinde, Türk Demokratik Partisi'nin (TDP) mali kaynaklarını ve bu kaynakların nasıl yönetileceğini belirlemektedir. Bu bölüm, partinin faaliyetlerini sürdürebilmesi ve etkin bir şekilde çalışabilmesi için gerekli olan mali düzenlemeleri içermektedir. Makedonya'daki Türk toplumu ve genel olarak siyasi sistem için bu bölümün önemi büyüktür. TDP'nin mali kaynakları çeşitli kaynaklardan sağlanmaktadır: Makedonya Cumhuriyeti bütçesinden ayrılan ödenekler, parti üyelik aidatları, bağışlar, hediye ve katkılar ve partiye ait mal varlıklarından elde edilen gelirler. Bu kaynakların çeşitliliği, partinin mali bağımsızlığını ve sürdürülebilirliğini sağlamaktadır. Ayrıca, partinin kendi ekonomik faaliyetlerde bulunarak gelir elde edebilmesi de mümkün olmaktadır, ancak bu faaliyetlerin yasal düzenlemelere uygun olması gerekmektedir. Partinin mali kaynaklarının yönetimi ve bu kaynakların etkin kullanımı, partinin genel işleyişi ve topluma sunduğu hizmetler açısından kritik öneme sahiptir. Mali yönetim, partinin politikalarını hayata geçirebilmesi, seçim kampanyalarını finanse edebilmesi ve üyelerine yönelik hizmetleri sürdürebilmesi için gereklidir. Bu bölüm, aynı zamanda mali şeffaflık ve hesap verebilirlik ilkesine vurgu yapmaktadır. TDP'nin mali kaynaklarının nasıl toplandığı ve harcandığı konusunda belirli kurallar ve prosedürler bulunmaktadır. Bu, partinin mali yönetiminin şeffaf olmasını ve parti üyeleri ile kamuoyunun güvenini kazanmasını sağlamaktadır. Makedonya'daki Türk toplumu için bu bölümün önemi, TDP'nin mali

bağımsızlığını koruyarak, topluluğun haklarını ve çıkarlarını etkili bir şekilde savunabilmesidir. Partinin mali gücü, topluma yönelik projelerin ve hizmetlerin sürdürülmesini mümkün kılmaktadır. Ayrıca, mali kaynakların etkin kullanımı, partinin siyasi gücünü ve toplumsal etkisini artırmaktadır. Sonuç olarak, bu bölüm, TDP'nin mali yapı ve yönetim ilkelerini belirleyerek, partinin sürdürülebilirliğini ve etkinliğini sağlamaktadır. Bu, Makedonya'daki Türk toplumunun temsil edilmesi ve haklarının korunması açısından büyük önem taşımaktadır. Partinin mali kaynaklarını doğru ve şeffaf bir şekilde yönetmesi, toplulukla olan güven ilişkisini güçlendirmekte ve siyasi süreçlerde daha etkili bir rol oynamasına olanak tanımaktadır.

Tüzüğün 10. bölümde partinin yayıncılık ve ekonomik faaliyetlerinden bahsedilmiştir. Türk Demokratik Partisi'nin (TDP) ekonomik girişimlerde bulunma ve yayıncılık faaliyetleri yürütme yetkisini ve bu faaliyetlerin nasıl düzenleneceğini belirlemektedir. Bu bölüm, partinin finansal sürdürülebilirliğini destekleyen ek gelir kaynaklarını ve bilgi yayma araçlarını tanımlamaktadır. Makedonya'daki Türk toplumu ve genel siyasi yapı için bu bölümün önemi büyüktür. TDP, yasaların izin verdiği ölçüde ticari ve ekonomik faaliyetlerde bulunabilmektedir. Parti, işletme kurma ve diğer ticari faaliyetlere katılma yetkisine sahiptir. Bu tür girişimler, partinin mali gücünü artırarak, siyasi ve toplumsal hedeflerini gerçekleştirmesine yardımcı olmaktadır. Ekonomik faaliyetler, partiye bağımsız bir gelir kaynağı sağlamak ve finansal bağımsızlığını pekiştirmektedir. Yayıncılık faaliyetleri, partinin politik görüşlerini ve programlarını halka duyurmak için önemli bir araçtır. TDP, kitaplar, gazeteler, dergiler ve diğer medya yayınları çıkarabilmektedir. Ayrıca, radyo ve televizyon kanalları kurma yetkisine de sahiptir. Bu yayınlar, partinin mesajlarını geniş kitlelere ulaştırmasına ve toplumu bilgilendirmesine olanak tanımaktadır. Partinin ekonomik ve yayıncılık faaliyetleri, Makedonya'daki Türk toplumunun sesi olmasına ve kültürel kimliğini korumasına yardımcı olmaktadır. Yayıncılık, partinin politikalarını, hedeflerini ve başarılarını paylaşarak, topluluk içinde birlik ve dayanışmayı güçlendirmektedir. Aynı zamanda, Türk toplumunun kültürel ve tarihi değerlerini tanıtarak, toplumsal bilinç oluşturmaktadır.

Makedonya'daki genel siyasi yapı için bu bölümün önemi, partinin ekonomik faaliyetler ve yayıncılık yoluyla daha geniş bir etki alanı yaratmasıdır. TDP'nin finansal bağımsızlığı ve medya gücü, siyasi arenada daha güçlü bir konum elde etmesine katkı

sağlamaktadır. Ekonomik faaliyetler ve yayıncılık, partinin halkla iletişimini ve toplumsal katılımını artırmaktadır. Sonuç olarak, bu bölüm, TDP'nin ekonomik faaliyetler ve yayıncılık konusundaki yetkilerini ve bu faaliyetlerin düzenlenmesini belirlemektedir. Bu, partinin finansal sürdürülebilirliğini desteklerken, topluma yönelik bilgi yayma ve kültürel değerleri koruma misyonunu yerine getirmesine yardımcı olmaktadır. Partinin bu alandaki etkinliği, Makedonya'daki Türk toplumunun güçlenmesine ve siyasi süreçlerde daha etkili bir rol oynamasına olanak tanımaktadır.

Özel hükümler bölümünde, Türk Demokratik Partisi'nin (TDP) iç işleyişini, organların görev sürelerini ve parti içindeki disiplin ve şeffaflık ilkelerini düzenlemektedir. Bu bölüm, partinin yönetsel tutarlılığını ve işleyişinin sürekliliğini sağlamak açısından kritik öneme sahiptir. Makedonya'daki Türk toplumu ve genel siyasi yapı için bu bölümün önemi, parti içi demokrasinin, hesap verebilirliğin ve etkin yönetimin teminatı olmaktadır. Bu bölüm, partinin organlarının görev süresini ve bu organlarda görev alan kişilerin nasıl göreve getirileceğini ve görevden alınacağını belirlemektedir. Partinin iç işleyişinde tutarlılık ve süreklilik sağlanması için, organların görev sürelerinin belirli bir düzen içinde olması esastır. Görev süresi biten veya görevden alınan üyelerin yerine yenilerinin getirilmesi prosedürleri, partinin işleyişinin aksamadan devam etmesine yardımcı olmaktadır.

Parti içi şeffaflık ve hesap verebilirlik ilkeleri, parti üyelerinin ve organlarının eylemlerinin denetlenmesini içermektedir. Bu denetim, parti içinde demokratik süreçlerin işletilmesi ve üyelerin haklarının korunması açısından büyük önem taşımaktadır. Disiplin ve şeffaflık mekanizmaları, partinin iç yapısında güven ve bütünlüğün sağlanmasına katkı sağlamaktadır. Makedonya'daki Türk toplumu için bu bölümün önemi, partinin iç işleyişindeki düzenin ve hesap verebilirliğin toplumun genel çıkarlarını koruyacak şekilde olmasıdır. Parti içindeki demokratik süreçlerin düzgün işlemesi, Türk toplumunun siyasi temsilinin güçlü ve etkili olmasını sağlamaktadır. Ayrıca, parti üyeleri arasında adalet ve eşitliğin korunması, topluluk içinde birlik ve dayanışmayı pekiştirmektedir.

Genel siyasi yapı için bu bölüm, siyasi partilerin iç işleyişinin düzenli ve hesap verebilir olmasını teşvik etmektedir. Bu, Makedonya'daki genel siyasi iklimin daha şeffaf ve demokratik olmasına katkı sağlamaktadır. Partinin disiplin ve şeffaflık ilkeleri, siyasi

sistemde güven ve istikrarın güçlenmesine yardımcı olmaktadır. Sonuç olarak, bu bölüm, TDP'nin iç işleyişini düzenleyerek, partinin yönetsel tutarlılığını ve hesap verebilirliğini sağlamaktadır. Bu, partinin Makedonya'daki Türk toplumu için etkili bir temsil organı olmasına ve genel siyasi yapı içinde güvenilir ve istikrarlı bir aktör olarak yer almasına olanak tanımaktadır.

Tüzükte yer alan geçici ve son hükümler bölümünde, Türk Demokratik Partisi'nin (TDP) varlığının sonlanması durumunda uygulanacak prosedürleri, parti içi mevzuatın uyarlanması ve geçiş süreçlerini düzenlemektedir. Bu bölüm, partinin kurumsal yapısının devamlılığını ve düzenini sağlamak açısından hayati öneme sahiptir. Makedonya'daki Türk toplumu ve genel siyasi yapı için bu bölümün önemi, partinin yasal statüsünün korunması, üyelerinin haklarının güvence altına alınması ve partinin sona ermesi durumunda dahi toplumsal sorumluluklarının yerine getirilmesi olmaktadır. Bu bölüm, partinin faaliyetlerine son verilmesi veya feshedilmesi durumunda izlenecek prosedürleri belirlemektedir. Özellikle, partinin kapatılması veya kendiliğinden sona ermesi durumunda, parti mal varlığının nasıl dağıtılacağı ve hangi kurumlara devredileceği detaylandırılmaktadır. Bu düzenlemeler, parti varlıklarının kötüye kullanılmasını önlemekte ve toplumsal yarar sağlanmasını güvence altına almaktadır.

Parti içi mevzuatın, yeni tüzük ve kurallarla uyumlu hale getirilmesi için gerekli adımlar bu bölümde belirtilmektedir. Bu, partinin yasal ve düzenleyici çerçeveye uygun hareket etmesini sağlamak ve parti üyelerinin haklarının korunmasına yardımcı olmaktadır. Ayrıca, partinin iç işleyişinde tutarlılık ve düzenin devamlılığını sağlamaktadır. TDP'nin öncülü olan Demokratik Türk Birliği'nin tarihsel sürekliliği ve üyelerin parti geçmişlerinin tanınması, bu bölümde güvence altına alınmaktadır. Bu, parti üyelerinin siyasi deneyimlerinin ve bağlılıklarının korunmasını sağlamak ve parti kimliğinin güçlenmesine katkıda bulunmaktadır. Partinin sona ermesi durumunda, mal varlıklarının ve kaynaklarının dağıtımı, Türk toplumunun kültürel ve sosyal kurumlarına yönlendirilmektedir. Bu, Türk toplumunun kültürel mirasının ve sosyal yapısının korunmasına yardımcı olmak ve toplum içindeki dayanışmayı pekiştirmektedir.

Makedonya'daki genel siyasi yapı için bu bölüm, siyasi partilerin yasal düzenlemelere uyumlu hareket etmelerini ve hesap verebilir olmalarını teşvik etmektedir. Parti varlıklarının dağıtımı ve geçiş süreçleri, yasal çerçeveye uygun şekilde düzenlenerek, siyasi sistemde güven ve istikrarın sağlanmasına katkıda bulunmaktadır. Sonuç olarak, bu bölüm, TDP'nin kurumsal yapısının devamlılığını ve düzenini sağlamak açısından hayati öneme sahiptir. Partinin sona ermesi durumunda dahi, üyelerinin haklarının korunması, toplumsal sorumluluklarının yerine getirilmesi ve varlıklarının toplum yararına kullanılması bu bölümde güvence altına alınmaktadır. Bu, Türk toplumunun siyasi temsili ve genel siyasi yapı içindeki güvenilirliği açısından kritik bir rol oynamaktadır.

Türk Demokratik Partisi (TDP), modern bir tüzüğe sahip olup, bu tüzüğü uygulamaktadır. Tüzüğün modernliği, partinin demokratik değerler, şeffaflık, hesap verebilirlik ve insan hakları gibi temel prensipleri benimsemesiyle kendini göstermektedir. Partinin tüzüğü, üyelerin hak ve sorumluluklarını detaylı bir şekilde belirlemekte, parti içi demokrasiyi ve katılımcılığı teşvik etmektedir. Örneğin, üyelik sürecinin gönüllülük esasına dayanması, parti içi seçimlerin şeffaf ve adil bir şekilde gerçekleştirilmesi ve üyelerin parti politikalarına aktif katılımının sağlanması gibi hususlar, modern bir demokratik yapıyı desteklemektedir. Tüzüğün modernliği, aynı zamanda partinin organlarının yapısı ve işleyişinde de kendini göstermektedir. Yönetim organlarının belirlenmesi, görev ve yetkilerinin açıkça tanımlanması, karar alma süreçlerinin demokratik yöntemlerle yapılması ve gerektiğinde halkın bilgiye erişiminin sağlanması, partinin işleyişinde şeffaflık ve hesap verebilirlik sağlamaktadır. Partinin modern tüzüğünü uygulaması, Makedonya'daki Türk toplumu ve genel siyasi yapı için büyük öneme sahiptir. Tüzüğün etkin bir şekilde uygulanması, partinin iç disiplinini korumakta, üyeler arasında adalet ve eşitliği sağlamakta ve partinin toplum nezdindeki güvenilirliğini artırmaktadır. Ayrıca, modern tüzük, partinin toplumsal sorumluluklarını yerine getirmesine ve Türk toplumunun haklarını savunmasına yardımcı olmaktadır. Sonuç olarak, TDP'nin modern tüzüğe sahip olması ve bunu uygulaması, partinin demokratik değerler ışığında hareket etmesini sağlamakta, iç yapısında düzeni ve şeffaflığı korumakta ve Türk toplumunun siyasi temsiliyetini güçlendirmektedir. Bu, hem parti üyeleri hem de genel olarak Makedonya'daki siyasi sistem için büyük bir kazanım olmaktadır.

Partinin modern tüzüğü, Türk toplumunun Makedonya'da daha etkin bir şekilde temsil edilmesine olanak tanımakta ve topluluğun haklarını koruma konusunda güçlü bir mekanizma sunmaktadır. TDP'nin demokratik ve şeffaf yapısı, üyelerin partiye olan güvenini artırmakta ve partinin toplum içinde daha geniş bir kabul görmesini sağlamaktadır. Ayrıca, parti içindeki demokratik süreçler, üyelerin aktif katılımını teşvik ederek, partinin dinamik ve yenilikçi bir yapıya sahip olmasına katkıda bulunmaktadır. TDP'nin modern tüzüğünün uygulanması, sadece Türk toplumunun değil, aynı zamanda Makedonya'nın genel demokratik yapısının güçlenmesine de katkı sağlamaktadır. Partinin şeffaf ve hesap verebilir yönetim anlayışı, diğer siyasi partiler ve genel kamuoyu için de bir örnek teşkil etmektedir. Bu durum, Makedonya'da demokratik süreçlerin daha etkin işlemesine ve siyasi sistemin genelinde güven ve istikrarın artmasına yardımcı olmaktadır.

Sonuç olarak, Türk Demokratik Partisi'nin modern tüzüğü, partinin demokratik değerler doğrultusunda hareket etmesini sağlamakta, iç işleyişinde düzen ve şeffaflığı korumakta ve Türk toplumunun Makedonya'daki siyasi temsiliyetini güçlendirmektedir. Bu, hem parti üyeleri hem de genel olarak Makedonya'daki siyasi sistem için büyük bir kazanım olmakta ve TDP'nin Makedonya'daki Türk toplumunun haklarını savunma ve temsil etme misyonunu daha etkili bir şekilde yerine getirmesine olanak tanımaktadır.

4.3. Türk Demokratik Partisi'nin 2020-2024 Seçim Programı

Türk Demokratik Partisi'nin amaç ve hedeflerinin tespit edilmesinde en önemli yolun partinin seçim programını incelemek olacağı ortaya çıkmaktadır. Partinin yayınlamış olduğu son seçim programı 2020-2024 yıllarını kapsayan seçim programıdır. Parti seçim programı, genel başkanın hitabı ve giriş bölümü ile birlikte toplam 13 bölümden oluşmaktadır. Seçim programının tamamı incelenirse, partinin hedefleri konusunda daha doğru tespitler yapılabilecektir.

Türk Demokratik Partisi Seçim Programında yer alan temel hak ve siyasi ilkeler bölümünde bu kısım yer almaktadır;

- İnsan hakları ve özgürlüklerinin korunması ve yasal mevzuatlar ile güvence altına alınması.

- Kuvvetler ayrılığı ilkesinin tam anlamıyla uygulanması.
- Hukuk sisteminin yeniden yapılandırılması ve yasaların AB normlarına uyumlu hale getirilmesi.
- %20'nin altında yaşayan halkların dil, din, kültür ve milli değerlerinin korunması ve halklar arası ilişkilerin geliştirilmesi.
- Kamu yönetiminin verimli ve etkin çalışmasını sağlayacak reformlar.
- Yolsuzlukla mücadele komisyonunun rolünün güçlendirilmesi.
- Organize suçlar ve yolsuzluklarla karşı tereddütsüz mücadele.
- Ombudsman (Halkın Avukatı) kurumunun yetkilerinin artırılması, vatandaş haklarının ihlali gibi olayların gün ışığına çıkması daha da kolaylaştırmak ve bu kurumda Türklerin istihdam sayısının artırılması.
- Kadın ve erkek eşitliği, özürlüler, yetim ve kimsesizler ve sosyal yardım alan vatandaşlarımızın istihdam ve barınma şartlarının iyileştirilmesi.
- "Tek Seçim Birimi" veya %20 altında milletlerin meclisteki temsiliyetini sağlayacak ve çevre ülkelerde uygulamalara benzeyen "Garantili Milletvekillik Modeli"nin yasa düzenlemesi ve uygulamaya geçmesi.
- Hakka temsili ilkesinin uygulanması; gerek merkezi gerek yerel yönetimlerde bu ilkenin titizlikle uygulanmasını sağlamak ve bunu denetleyecek olan mekanizmalara aktif hale getirmek.
- Kamu içi terfi ilanlarında hakça temsil ilkesinin eşit ve adil bir şekilde uygulanması.

- Farklı etnik kökenli halkların iş ilanlarında Türk kontenjanının kullanılmasının engellenmesi.
- 2021 yılında yapılacak olan nüfus sayımı adil bir şekilde yapılmasının sağlanması.
- Partimizin teklifi üzerine resmileşen ve Makedonya Türklerinin resmi devlet bayramı haline gelen "21 Aralık Türkçe Eğitim Günü"nün kutlamalarının devlet bütçesi tarafından finanse edilmesi.

Dış siyaset bölümünde bu kısım yer almaktadır;

- Kuzey Makedonya Cumhuriyeti hükümeti, bu son dönemde, bölgede ve daha geniş coğrafyada, iyi ve dengeli komşuluk ilişkileri yürütmüştür. ABD ve Türkiye ile stratejik ilişkiler, belirli ülkelerde Barış Gücü operasyonlarında yer almış ve her şeyden önce, AB'ye tam üyelik yolunda izlediği aktif siyaseti ile değişik bölgesel girişimlerde bulunmuştur.
- Diğer taraftan TDP, iktidar koalisyonunun bir üyesi olarak, K.M.C ile Türkiye Cumhuriyeti arasında siyaset, ekonomi, kültür, eğitim, savunma ve diğer alanlarda işbirliğinin güçlendirilmesi için çok sayıda çalışmalar gerçekleştirmiştir.

TDP'nin önümüzdeki dönemde dış siyaset öncelikleri:

- NATO üye ülkeler arası askeri ve siyasi ilişkilerin güçlendirilmesi.
- AB tam üyelik yolunda gerekli tüm adımların atılması.
- Bölgemizdeki komşuluk ilişkilerinin daha üst düzeylere getirilmesi.
- T.C. ile siyaset, ekonomi, eğitim, kültür ve savunma alanlarındaki işbirliğinin yoğunlaştırılması.
- T.C.'den gelen dış yatırımcılar için uygun şartların oluşturulması.

- Türkiye'ye göç etmiş soydaşlarımızla işbirliğinin yoğunlaştırılması ve onların ekonomik potansiyellerini göz önünde bulundurarak, ülkemizde yatırım yapmaya teşvik edilmesi.
- Kuzey Makedonya'dan göç etmiş soydaşlarımız tekrar vatandaşlık elde etmeleri konusundaki yasal düzenlemeleri sağlamak.

Kuzey Makedonya demokrasisi, ekonomisi ve insan haklarına saygılı ve örnek tutulmaya bulunduğu bölgede bir istikrar unsuru olmalı ve bu nitelikleriyle, balkanlardaki tüm kriz bölgelerinde daha fazla inisiyatif alacak ve krizlerin çözümüne daha somut katkı sağlamaya çalışacak bir ülke haline gelmelidir.

Partinin seçim programında yer alan “Projelerimiz” kısmında yer alan bölüm;

- Programımızın en önemli hedeflerinden biri halkımızın yaşadığı yerlerdeki alt ve üst yapı sorunlarının giderilmesi olacaktır. Teşkilatımızdan ve bizzat halkımızdan alınan bilgiler doğrultusunda, önümüzdeki dört yıllık süreçte açılan hayata geçirilmesi gereken projeler belirlenecektir.
- Gerek devlet bütçesinden gerekse AB ya da farklı yurtdışı destek fonlarından projelerin finansmanın sağlamak önceliğimizdir. Projelerin gerçekleşmesi için yerel temsilcilerimizle birlikte belediye ve finansman kurumları arasında köprü görevi görecektir sürekli hızlandırma amacı ile çalışma grubu kurulacaktır.
- AB fonlarından gelecek olan destek programları ve sübvansiyonlar takip edilerek, halkımızın bunlardan faydalanmasını sağlamak amacı ile de sürekli bilgi akışı ve teknik destek sağlayacak çalışma grubu kurulacaktır.

Partinin seçim programında yer alan projelerimiz kısmında dört yıllık dönemde hayata geçirilmesi planlanan öncelikli projelere yer verilmiştir:

- Vrapçište su ağının yenilenmesi ve genişletilmesi projesi.

- Vrapçište İlköğretim okuluna spor salonunun inşa edilmesi.
- Koliçani içme suyu projesi.
- Yukarı Banisa İlkokulu spor ve rekreasyon alanı.
- Aşağı Banisa İlkokulu spor ve rekreasyon alanı.
- Gostivar'da Türk dilinde kreş açılması.
- Valandova ve çevre köylerin altyapı sorunlarının çözülmesi.
- Çalıkli köyünde Türk dilinde kreş açılması.
- Radoviş Şahin Mahalle ve Korça Mahalle altyapı sorunlarının çözülmesi.
- Radoviş "Krstev Petkov Misirkov" İlkokuluna ayrı Türkçe sınıflarının açılması.
- Konçe-Radoviş yolunun genişletilmesi.
- Kırçova Mehmet Akif Ersoy Lisesi Projesi.
- Kalkandelen'de Türk dilinde Kreş açılması.
- Resne ve köyleri altyapı sorunları (Yol, İçme Suyu, Kanalizasyon).
- İştup ve çevre köyleri (Yol, İçme Suyu, Kanalizasyon).
- Köprülü (Belediye düzeyinde istihdam).
- Doyran ve çevre köyleri (Yol, İçme Suyu, Kanalizasyon).

- Plastina (Yol, İçme Suyu, Kanalizasyon).
- Merkez Jupa altyapı sorunlarının çözümü.
- Tearçe altyapı sorunlarının çözümü.
- Debreşte'de Türk dilinde kreş açılması.

Eğitim bölümünde yer alan kısımda;

- Anayasal hak olan anadilde eğitimin çağdaş standartlarda uygulanmasının sağlanması
- Mevzuat sorunlarının giderilmesi.
- Türkçe sınıflarda branş derslerini Türkçe bilmeyen öğretmenler yerine, mezun olmuş Türk öğretmenlerin girmesini sağlamak.
- Partimiz bu döneme kadar yıllardır Türkçe eğitimle ilgilenmiş ve ülke çapında birçok bölgede ve okullarımızda anadilde eğitimin başlamasına vesile olmuştur. Bu yöndeki çalışmalarımıza aynı hızla devam edeceğiz. İstikbalimizin gelecek nesillerin kaliteli eğitimle bağlı olacağının bilincinde olarak bu alandaki sorunların çözüm kavuşması için gereken her türlü çalışmaya ağırlık verecektir.
- Türkçe eğitim görülen okulların isimlerini değiştirilmesi, tarihte önemli katkıları bulunan milli kahramanlarımız ve şairlerimizin isimlerinin verilmesi.
- Kitapların tercüme ve basımındaki sorunların bertaraf edilmesi.
- Karma sınıfların ayrılması ve soydaşımızın anadilinde eğitim görmesini sağlamak.
- İlkokul ve lise seviyesinde yeni Türkçe sınıfların açılması.

- Devlet tarafından finanse edilecek Türkçe devlet üniversitesi kurulması hakkında girişimlerin başlatılması.
- Kaliteli eğitim kadrolarının yetiştirilmesi için her türlü desteğin sağlanması.
- Türkiye Cumhuriyeti devlet kurumları ve sivil toplum kuruluşları ile birlikte öğretmenlere mesleki ve eğitim programlarının düzenlenmesi sağlamak.
- Devlet burslarından soydaşlarımızın yararlanmasını sağlayacak politikalar üretmek.
- Yurtdışı diplomaların denklik sürecinin hızlandırılmasını sağlamak.
- Ülkemizdeki üniversitelerde Türklere ayrılan kontenjanın sayısının artırılması ve mutlak bir şekilde buna uyulması.
- Türkoloji Fakültelerinin Türk Dili ve Edebiyatı bölümlerinin kadro ve eğitim anlamındaki sıkıntıların ortadan kaldırılması sağlamak.
- Üsküp Pedagoji Fakültesi Türk Dili kürsüsünün güçlendirilmesi.
- Yüksek Öğretim Kurumlarında istihdam konusunda hakça temsil ilkesinin uygulanması.

Ekonomi bölümünde;

- Gayri Safi Milli Hasılanın artırılması, bütçe açığının en alt seviyelere ulaştırılması, dış borcun azaltılması, ihracatta artış, dıştan gelen yatırımcılara elverişli yatırım imkanları sunmak, işsizliğin azaltılması yönünde kalıcı politikalar üreterek ülkemizin refahını artırmak.
- Türkiye'den gelen dış yatırımın artması ve iki dost ülke arasındaki ticari hacmin artırılması.

- Orta ve küçük ölçekli yatırımcıların desteklenmesi.
- Gelir vergilerinin asgari olarak azaltılması.
- Devlet memuru maaşlarının yükseltilmesi.
- AB destek fonlarından faydalanıp özellikle tarım ve hayvancılık projelerine destek sağlanması.
- Tarım ürünlerinin subvanse edilmesi ve teşvik programlarının desteklenmesi.
- Ulaşım ve altyapı alanında Türk nüfusunun olduğu bölgelerde özellikle dağlık ve kırsal alanlara yönelik yatırımların yapılması.
- Yargı sistemindeki reformların hızlı bir şekilde sağlanması ve bunun sonucunda yatırımcılara hukuki güvenceyi sağlamak ve organize suç ile rüşveti ortadan kaldıracak önlemlerin alınması.
- Türklerin yoğun yaşadığı bölgelerde endüstri bölgeleri oluşturmak ve bu bölgelere özellikle Türkiye'den dış yatırımcıların gelmesi için elverişli yatırım imkanları sağlamak.

Seçim programının kültür ve medya kısmında yer alan bilgilerde;

- Bu topraklarda var olmamızın en önemli nişanelerinden biri kültürümüzdür. Zengin kültürümüzü korumak ve tanıtmak öncelikli görevlerimizden biri olacaktır.
- Programımızın kültürel anlamda en önemli noktası Türk tiyatro binasının tamamlanıp geçmişte gururumuz olan Türk Devlet Tiyatrosunun modern ve çağdaş bir mekana kavuşturulmasıdır.
- Gostivar Devlet Tiyatrosu bünyesinde Türk Tiyatrosunun kurulmasının sağlanması.

- Örf ve adetlerimizi tanıtmak ve bu topraklarda varoluşumuzu simgeleyen yerel festivallerin desteklenmesi.
- Türk sivil toplum kuruluşlarının desteği devlet projelerinden faydalanmalarını sağlamak.
- Türk Osmanlı mimari eserleri ve dini eserlerimizin korunması ve restorasyonlarının devlet bütçesi tarafından karşılanmasının sağlanması.
- Topluluklar Kültürünü Tanıtma ve Kalkındırma kurumunun fonksiyonunun güçlendirilmesi.
- Kültür bakanlığı ile iş birliği sayesinde Türk kültürünü yaşatacak organizasyonların finanse edilmesi.
- Medyanın toplumun ihtiyaçlarını ön planda tutan yayınlar yapması teşvik edilecek.
- Kültürel değerlerin, ailenin, çocukların ve gençlerin korunması, genel ahlak kurallarına riayet edilmesi sağlanması.
- Eğitim meclisi kurulmalı ve sivil toplum kuruluşları ile işbirliği yapılarak, medyanın toplumsal sorumlulukların daha etkin kriterler geliştirilmesi.
- Makedonya Radyo ve Televizyonu Türkçe dördüncü kanalının ekipman ve kadro konusundaki sıkıntıların giderilmesi.

“Sosyal Politikalar” bölümünde partinin sosyal politikalarına şu şekilde değinilmiştir:

- "Milleti yaşat ki devlet yaşasın" ilkesini önemseyen partimiz, her daim devleti halka hizmet etme aracı olarak görmüş, sınırlı bir kesimin değil, bütün vatandaşlarımızın ortak refahını ve mutluluğunu artıracak sosyal politikalar üzerinde durmayı uygun görmüştür.

- Bu bağlamda yoksullar, bakıma muhtaç yaşlılar, çocuklar ve işsizler için özel programlar oluşturulacaktır. Zor durumdaki vatandaşlara, terkedilmiş ve kimsesiz oldukları düşünülecektir.
- İşsizleri, fakirleri, düşkünleri, hastaları, engellileri gözeten, onların insani onuruna yakışacak şekilde yaşamalarını sağlayacak bir sosyal devlet anlayışını önümüzdeki dönemde hayata katacağız.
- Partimiz, merkezi devlet kurumlarının, yerel yönetimler, sivil toplum örgütleri ve yapmış olduğu çalışmaları kapsamında sosyal hizmetlerde verimliliği, istikrarı ve kayıt kapasitesini artırma çalışmalarına destek verecektir. Bununla birlikte sosyal devletin inşasını gerçekleştirecektir.
- Engelli vatandaşlar ile temsili edilecek sivil toplum kuruluşların merkezi yönetim ile olan ilişki ve komisyonlar oluşturulacaktır. Engellilerin gereksinim duyduğu gereçleri ve engelleri ile ihmalin kolaylık getiren düzenlemelere destek verilecektir. Hakları ihmal eden vatandaşlarımıza fayda görmesi ivedilikle gözetilecektir.

Tarım ve hayvancılık alanındaki çalışmalar adlı bölümde verilen bilgilerde:

- Süt ve süt ürünleri, bal ve bitki ürünleri için verilen sübvansiyon kriterlerinin daha geniş çevreyi kapsayacak şekilde belirlenmesi.
- Bölgesel tarım tefek hakkı anlaşmaları sağlayarak tarımın geliştirilmesi.
- İklim değişikliklerini göz önünde bulundurarak tarım ve hayvancılık alanında yeni türlerin üretilmesi ve bakımı sağlanması.
- Tarım Eğitimi önlemleri bölgesel planlama kriterlerine göre belirlemek (kırsal alan ve orta gelişmiş sulama sistemleri).
- Çevre ve Biyolojik Değişikliğin Korunması göz önünde bulundurularak son model teknolojilerin kullanılması sağlanacak.

- Halkımızın tarım alanında yetiştirdikleri ürünlerinin piyasada alıcı bulmasına yardımcı olmak.

Sağlık kısmında önemli reformlardan bahsedilmiştir:

- Temel sağlık koruma sisteminin düzeltilmesi, sağlık alanında dış yatırımların teşvik edilmesi ve buna bağlı olarak sağlık hizmetlerinin kalitesinin artırılması.
- Sağlık çalışanlarının hakları yeniden düzenlenecek, uluslararası standartlara uygun hale getirilecek ve bu sektördeki ücret politikaları yeniden gözden geçirilecek.
- Hasta haklarını koruyan yasal düzenlemelerin yapılması, Avrupa standartlarına göre düzenlenmesi.
- Yerel yönetimlerde kadınların sorunları ve sağlık ile ilgili çalışmalar yapılması teşvik edilecek. Kırsal kesimlerde yaşayan kız çocuklarına yönelik olarak yaşadıkları bölgelerin koşullarına göre eğitim projeleri geliştirilecek, bu konuda çalışan sivil toplum kuruluşları desteklenecektir.
- Kadın sağlığı, çalışma hayatı ve aile sorumlulukları dikkate alınarak sosyal güvenlik ve çalışma koşullarında iyileştirmeler yapılacaktır.
- Sağlık fonu anlaşması doğrultusunda destek sağlanması.
- Bulaşıcı hastalıkların önüne geçilmesi, kadın hastalıklarının erken teşhisi için kurulan devletin önemli olması ve profilaktik (önleyici bakım) etkinler üzerinde halkın eğitilmesi sağlanması.
- Son dönemde yaşadığımız Koronavirüs pandemisi ve buna benzer gelecekte yaşanabileceklere bu tür sıkıntılar anlamında sağlığın ve bu hastalıkları önlemek açısından eğitim ve bu yönde faaliyet gösteren devlet ve sivil kuruluşlara destek sağlanması.
- Devlet hastanelerimizin modern ekipman ve eğitimli kadrolarla donanması.

Parti programının gençlik ve spor bölümünde yer alan bilgilerde:

- Gençlerimizin ülke yönetiminde her platformda katılımı sağlanmasına yönelik, siyaset okulları ve gençlik dernekleri desteklenecek.
- Gençlerin sosyal faaliyetlere katılımını sağlayan gençlik merkezlerinin kurulması ve bu alanda sivil toplum kuruluşları, özel sektör ve yerel yönetimlerle iş birliği yapılması.
- Kırsal yerleşim bölgelerinde yeni spor ve rekreasyon tesislerinin inşa edilmesi (Basketbol, Futbol ve Jimnastik).
- Çevre ve sağlık bilincini kazandıracak eğitim programlarının yaygınlaştırılması ve bu doğrultuda çalışmalar yürüten sivil toplum kuruluşlarının desteklenmesi.

Partinin “Ekoloji” programında yer alan bilgilerde:

- Şehirlerimizdeki hava kirliliğinin ortadan kaldırılması.
- Mevcut endüstri tesislerinde hava kirliliği yönünde önlem amaçlı gerekli filtre ve buna benzer önlemlerin alınması.
- Çevre hassasiyeti ve vatandaşlarımızın çevre temizliğine yönelik duyarlılığını artıracak çalışmalar.
- Çevre sorunlarının çözümünde geleneksel çevre anlayışımız ve kültürümüzden yararlanılması.
- Yerel yönetimlerde ekolojik hizmet birimlerinin artırılması.
- Çöp yakma tesisleri ve buna benzer önlemler olarak yerleşim birimlerindeki çöp depolama sıkıntısının ortadan kaldırılması.
- Erozyonu önlemek amacı ile dağlık alanlarda ağaçlandırma projeleri.

- İçme suyu ve doğal su kaynaklarının korunması ve buna yönelik su arıtma tesislerinin kurulması.
- Ekoloji ile ilgili değişik çalışmalar yapan STK'ların desteklenmesi.
- Çevre alanında AB yasa ve yönetmeliklerin bir an önce ülkemizdeki yasalarla uyum sağlanması.

Türk Demokratik Partisi (TDP), Kuzey Makedonya'daki Türk toplumunun haklarını savunmak, onların yaşam kalitesini artırmak ve demokratik değerleri güçlendirmek için 2020-2024 dönemi seçim programını –yukarıda görüldüğü üzere- ayrıntılı bir şekilde hazırlamıştır. Bu program, çeşitli alanlarda kapsamlı hedefler ve projeler içermekte olup, Türk toplumunun sosyal, ekonomik ve kültürel gelişimini desteklemeyi amaçlamaktadır.

TDP'nin programında insan haklarının korunması, yasal güvenceler altına alınması ve hukuk sisteminin AB normlarına uyumlu hale getirilmesi gibi temel prensipler yer almaktadır. Kuvvetler ayrılığı ilkesinin tam anlamıyla uygulanması ve kamu yönetiminde verimliliğin artırılması hedeflenmektedir. Bu ilkeler, Makedonya'daki demokratik yapının güçlenmesine katkıda bulunarak, toplumda adalet ve eşitliği sağlamada kritik bir rol oynamaktadır. Kadın ve erkek eşitliği, engellilerin hakları, yetim ve kimsesiz çocukların korunması gibi sosyal politikalar, toplumun tüm kesimlerinin hak ve özgürlüklerini güvence altına almayı amaçlamaktadır.

Dış siyasette TDP, NATO ve AB ile entegrasyon sürecini desteklemek, Türkiye ile stratejik iş birliğini güçlendirmek ve komşu ülkelerle iyi ilişkiler kurmayı hedeflemektedir. Bu bağlamda, Türkiye ile siyaset, ekonomi, kültür ve savunma alanlarında iş birliğinin yoğunlaştırılması, Türk yatırımcıların Kuzey Makedonya'ya çekilmesi ve göç eden soydaşlarla ilişkilerin güçlendirilmesi öncelikler arasında yer almaktadır. TDP'nin dış politika hedefleri, Kuzey Makedonya'nın uluslararası arenada daha güçlü bir konuma gelmesini ve Türk toplumunun haklarını uluslararası düzeyde savunmasını sağlayacaktır.

TDP, altyapı sorunlarının çözümünden eğitim ve sağlık hizmetlerinin iyileştirilmesine kadar geniş bir yelpazede projeler geliştirmiştir. Özellikle Türkçe eğitim veren okulların desteklenmesi, Türk kültürünün korunması ve tanıtılması, gençler ve kadınlar için özel programların oluşturulması gibi projeler, Türk toplumunun sosyal ve kültürel gelişimine önemli katkılar sağlamaktadır. Partinin projeleri arasında, altyapı yenileme projeleri, eğitim kurumlarının iyileştirilmesi ve yeni sosyal tesislerin inşası yer almaktadır. Bu projeler, Türk toplumunun yaşam kalitesini artırmayı ve sosyal refahını sağlamayı amaçlamaktadır.

Ekonomik büyüme, işsizlikle mücadele, küçük ve orta ölçekli işletmelerin desteklenmesi gibi ekonomik politikalar, Türk toplumunun refahını artırmayı hedeflemektedir. TDP, Türkiye'den gelen dış yatırımların artırılması, tarım ve hayvancılık projelerine destek sağlanması gibi konularda somut adımlar atmayı planlamaktadır. Bu politikalar, ekonomik istikrarı sağlamak ve Türk nüfusunun yoğun olduğu bölgelerde ekonomik kalkınmayı desteklemek açısından büyük önem taşımaktadır.

TDP, Türk kültürünü koruma ve tanıtma konusunda önemli adımlar atmaktadır. Türk tiyatrolarının desteklenmesi, Osmanlı mimari eserlerinin korunması ve restorasyonu, Türk kültürünü yaşatacak organizasyonların finanse edilmesi, Türk toplumunun kültürel mirasının sürdürülmesi açısından büyük önem taşımaktadır. Ayrıca, medyanın toplumun ihtiyaçlarını ön planda tutan yayınlar yapması teşvik edilerek, kültürel değerlerin, ailenin ve gençlerin korunması sağlanacaktır.

Anadilde eğitimin yaygınlaştırılması ve Türk öğretmenlerin istihdam edilmesi, genç nesillerin kaliteli eğitim almasını sağlayacaktır. TDP, Türkçe eğitim veren okulların isimlerinin milli kahramanlar ve şairlerle değiştirilmesi, Türkçe ders kitaplarının basımındaki sorunların çözülmesi ve devlet tarafından finanse edilecek Türkçe üniversitelerin kurulması gibi hedefler belirlemiştir. Bu adımlar, Türk toplumunun eğitim seviyesini artırarak, geleceğin nesillerine daha iyi bir eğitim sunmayı amaçlamaktadır.

Sağlık hizmetlerinin kalitesini artırmak, sağlık alanında dış yatırımları teşvik etmek ve sağlık çalışanlarının haklarını iyileştirmek TDP'nin sağlık politikalarının temelini oluşturmaktadır. Ayrıca, kadın sağlığı, çocuk sağlığı ve bulaşıcı hastalıklarla mücadele gibi

konularda da önemli hedefler belirlenmiştir. Devlet hastanelerinin modern ekipmanlarla donatılması ve sağlık hizmetlerinin herkes için erişilebilir hale getirilmesi, sağlık politikalarının öncelikleri arasındadır.

Gençlerin sosyal, kültürel ve siyasi faaliyetlere katılımını artırmak, spor ve rekreasyon tesislerinin inşa edilmesi ve gençlik merkezlerinin kurulması gibi hedefler, genç nüfusun toplumsal hayata daha aktif bir şekilde katılmasını sağlamayı amaçlamaktadır. TDP, gençlik derneklerini ve siyaset okullarını destekleyerek, gençlerin ülke yönetiminde söz sahibi olmalarını teşvik etmektedir.

Çevre sorunlarına duyarlılık gösteren TDP, hava kirliliğinin önlenmesi, su kaynaklarının korunması ve ağaçlandırma projeleri gibi çevre dostu politikalar geliştirmiştir. Ayrıca, çöp yakma tesislerinin kurulması ve çöp depolama sorunlarının çözülmesi gibi projelerle çevre temizliğine katkıda bulunmayı hedeflemektedir. Bu politikalar, çevre bilincinin artırılması ve doğal kaynakların korunması açısından büyük önem taşımaktadır.

Türk Demokratik Partisi'nin 2020-2024 Seçim Programını incelendiğinde, Kuzey Makedonya'daki Türk toplumunun çeşitli alanlardaki ihtiyaçlarını karşılamayı amaçlayan kapsamlı ve detaylı bir program olduğu görülmektedir. Bu program, toplumsal refahı artırmak, kültürel mirası korumak ve demokratik değerleri güçlendirmek için önemli adımlar içermektedir. TDP'nin bu hedefleri gerçekleştirmesi, Türk toplumunun Makedonya siyaseti içinde daha güçlü ve etkin bir konuma gelmesine katkıda bulunacaktır. Programın uygulanması, Kuzey Makedonya'da yaşayan Türklerin haklarını savunarak, onların daha adil ve eşit bir toplumda yaşamalarını sağlayacaktır.

4.4. Türk Demokratik Partisi Mali Performansı

Türk Demokratik Partisi yetkililerinden elde edilen ve ayrıca partinin internet sayfasında yayınlanan rapora göre inceleme yapılmıştır.

4.4.1. Türk Demokratik Partisi'nin 2021 Yılı Mali Performansı

Türk Demokratik Partisi'nin 2021 yılı mali raporu, partinin finansal durumunu ve mali sürdürülebilirliğini anlamak için önemli bir kaynaktır. Parti tarafından elde ettiğim bu rapor, partinin elde ettiği gelirler, yaptığı harcamalar ve sahip olduğu varlıklar açısından partinin mali yapısının bir özetini sunmaktadır.

2021 yılı boyunca TDP'nin elde ettiği toplam gelir 23.156.114 denar olarak kaydedilmiştir. Bu gelirlerin büyük bir kısmı, partinin yürüttüğü politik faaliyetlerden elde edilmiştir. Politik faaliyetlerden sağlanan gelir, partinin mali yapısının ana bileşenini oluşturmaktadır. Bu gelirler, partinin operasyonel harcamalarını karşılamak ve politik projelerini sürdürebilmek için kullanılmıştır. Özellikle seçim kampanyaları, halkla ilişkiler faaliyetleri ve temsilcilik faaliyetlerinin finanse edilmesinde bu gelirler etkili olmuştur.

TDP'nin 2021 yılı boyunca yaptığı toplam harcamalar 6.484.090 denar olarak belirtilmiştir. Bu harcamalar, partinin genel operasyonel giderlerini ve çeşitli faaliyetlerini yürütmek için yaptığı harcamaları içermektedir. Harcamaların en büyük kısmını maddi harcamalar, hizmetler ve amortisman kalemi oluşturmaktadır. Bu kalem, 4.153.932 denar ile partinin operasyonel harcamalarının büyük bölümünü kapsamaktadır. Ayrıca, tüketilen malzemeler için yapılan harcamalar 304.589 denar olarak raporlanmıştır. Bu, partinin faaliyetlerinde kullandığı çeşitli malzemelere yapılan harcamaları ifade etmektedir. Diğer önemli giderler arasında taşıma ve nakliye hizmetleri için harcanan 719.891 denar, reklam, propaganda ve temsil giderleri için harcanan 641.502 denar bulunmaktadır. Bu harcamalar, partinin tanıtım faaliyetlerini ve dış ilişkilerini destekleyen giderlerdir.

2021 yılı itibarıyla TDP, toplam gelirlerinin giderlerini önemli ölçüde aşması nedeniyle 15.321.461 denar net kâr elde etmiştir. Bu, partinin mali açıdan başarılı bir yıl geçirdiğini ve yıl sonunda önemli bir kazanç elde ettiğini göstermektedir. Elde edilen bu kazanç, partinin mali sürdürülebilirliğini güçlendirmiş ve gelecekteki politik projelere daha fazla kaynak ayırma imkânı sağlamıştır.

Partinin sahip olduğu aktif maddi varlıklar toplamda 12.573.908 denar olarak belirtilmiştir. Bu varlıklar, partiye ait bina, ekipman ve diğerk maddi varlıkları kapsamaktadır. 2021 yılı itibarıyla partinin toplam aktif varlıkları ise 31.899.768 denar olarak raporlanmıştır. Bu durum, partinin mali yapısının güçlü olduğunu ve gelecekteki operasyonlarını desteklemek için yeterli kaynaklara sahip olduğunu göstermektedir. TDP'nin 2021 yılı mali raporunda, partinin devletten aldığı katkılar da önemli bir yer tutmaktadır. Devlet tarafından sağlanan maaş ve ücretlerle ilgili katkılar, 718.572 denar olarak raporlanmıştır. Bu katkılar, partinin çalışanlarına sağladığı sosyal haklar ve maaş ödemelerinde devlet desteği aldığını göstermektedir.

Makedonya Türk Demokratik Partisi'nin 2021 yılı mali raporu, partinin gelir ve gider dengesi açısından başarılı bir yıl geçirdiğini göstermektedir. Partinin elde ettiği toplam gelir, giderlerinin önemli ölçüde üzerinde olup, yıl sonunda 15.321.461,00 denar net kâr elde edilmiştir. Bu kâr, partinin mali sürdürülebilirliğini sağlamak için önemli bir kaynak teşkil etmiş ve partinin gelecekteki politik projelerine katkıda bulunmuştur. Ayrıca partinin sahip olduğu maddi varlıklar, mali yapısının sağlam olduğunu ve faaliyetlerini sürdürebilmek için yeterli kaynaklara sahip olduğunu göstermektedir. TDP'nin 2021 yılı mali raporu, partinin mali yapısının güçlü olduğunu ve politik faaliyetlerini desteklemek için yeterli kaynaklara sahip olduğunu göstermektedir. Partinin gelir kaynaklarının çeşitliliği ve giderlerini kontrol altında tutma yeteneği, mali performansının güçlü olmasını sağlamıştır. Bu durum, partinin gelecekteki finansal sürdürülebilirliği ve politik hedeflerine ulaşma kapasitesi açısından olumlu bir tablo çizmektedir.

4.4.2. Türk Demokratik Partisi'nin 2022 Yılı Mali Performansı

Türk Demokratik Partisi'nin 2022 yılı mali raporunda toplam gelirleri 22.508.739 denar olarak kaydedilmiştir. Bu gelirlerin büyük bir kısmı, partinin yürüttüğü politik faaliyetlerden elde edilmiştir. Raporda, politik faaliyetlerden elde edilen gelir olarak gösterilen bu kalem, partinin mali yapısının önemli bir kısmını oluşturmaktadır. Bu gelirler TDP'nin kampanyalar, siyasi etkinlikler ve temsil giderleri gibi operasyonlarını sürdürebilmesi için gerekli olan finansal kaynakları sağlamıştır. Ayrıca devlet katkıları kalemi altında, maaş ve ücretlerle ilgili yapılan katkılar 829.000 denar olarak belirtilmiştir.

TDP'nin 2022 yılı boyunca yaptığı toplam harcamalar 11.658.973 denar olarak kaydedilmiştir. Bu harcamalar, partinin operasyonel faaliyetleri için yaptığı çeşitli harcamaları içermektedir. Giderler arasında maddi harcamalar, hizmetler ve amortisman gibi büyük kalemler yer almakta olup, bu kalemler toplamda 9.551.734,00 denar tutarındadır. Partinin harcamalarının önemli bir kısmını tüketilen malzemeler ve diğer hizmetler oluşturmaktadır. Malzeme harcamaları 734.948 denar, çeşitli hizmetler için yapılan harcamalar ise 332.021 denar olarak belirtilmiştir. Ayrıca, taşıma ve nakliye hizmetleri için yapılan harcamalar 602.630 denar olarak kaydedilmiştir. Bu harcamalar, partinin günlük faaliyetlerini sürdürebilmesi ve operasyonel ihtiyaçlarını karşılayabilmesi için yapılan önemli harcamalardır.

TDP'nin mali raporunda, çeşitli hizmetler ve tanıtım giderleri de önemli bir yer tutmaktadır. Reklam, propaganda ve temsil giderleri için parti 142.276 denar harcama yapmıştır. Bu harcamalar, partinin kendini tanıtmak ve politik mesajlarını yaymak amacıyla yürüttüğü medya kampanyaları ve temsil giderlerini kapsamaktadır. Partinin kiralama giderleri ise 27.500 denar olarak kaydedilmiş ve çeşitli faaliyetler için kiralama işlemleri yapılmıştır.

Partinin mali yapısının bir diğer önemli bileşeni, sahip olduğu varlıklarıdır. 2022 yılı itibarıyla TDP'nin aktif maddi varlıkları 12.080.036 denar olarak raporlanmıştır. Bu varlıklar, partinin sahip olduğu bina, ekipman ve diğer maddi değerlerden oluşmaktadır. Partinin toplam aktif varlıkları ise 31.182.934 denar olarak belirtilmiştir. Bu rakam, partinin maddi varlıkları ve mali yatırımlarının önemli bir kısmını temsil etmektedir. 2022 yılı sonunda partinin toplam net kârı 11.658.926 denar olarak hesaplanmıştır. Bu kâr, partinin gelirlerinin giderlerini aştığını ve mali performansının güçlü olduğunu göstermektedir. Yani, TDP 2022 yılında harcadığından daha fazla gelir elde etmiş ve yıl sonunda finansal olarak olumlu bir sonuçla karşılaşmıştır. Bu durum, partinin mali yapısını güçlendirirken aynı zamanda gelecekteki faaliyetlerini finanse etme kapasitesini artırmaktadır.

Türk Demokratik Partisi'nin 2022 yılı mali raporu, partinin finansal sürdürülebilirlik ve etkin mali yönetim açısından başarılı bir yıl geçirdiğini göstermektedir. Toplam gelirlerin giderleri aşması, partinin mali performansının güçlü olduğunu ve politik faaliyetlerini sürdürülebilir bir şekilde finanse edebildiğini kanıtlamaktadır. Partinin sahip olduğu maddi

varlıklar ve net kazanç, gelecekteki politik hedeflerine ulaşmak için mali açıdan güçlü bir pozisyonda olduğunu ortaya koymaktadır.

Türk Demokratik Partisi'nin 2021 ve 2022 yıllarına ait mali raporları, partinin finansal durumunu anlamak ve iki yıl arasındaki mali performans farklılıklarını değerlendirmek açısından önemli bilgiler sunmaktadır. Bu raporlar, partinin gelir ve gider dengesi, net kârı ve mali sürdürülebilirliğini karşılaştırma imkânı vermektedir. 2021 ve 2022 yılları arasındaki mali performans analizi, partinin ekonomik yönetim stratejilerindeki değişiklikleri ve bu süreçteki başarılarını değerlendirmektedir.

Makedonya Türk Demokratik Partisi'nin 2021 ve 2022 yıllarındaki gelirlerinde dikkate değer bir değişiklik olmamıştır. 2021 yılı itibarıyla partinin toplam gelirleri 23.156.114 denar olarak raporlanmıştır. 2022 yılında ise toplam gelir 22.508.739 denar olarak kaydedilmiştir. Bu rakam, bir önceki yıla göre hafif bir düşüş göstermektedir. Gelirlerdeki bu sınırlı düşüşe rağmen, parti, mali kaynaklarının büyük kısmını politik faaliyetlerden elde etmeye devam etmiştir. Politik faaliyetlerden sağlanan gelir, TDP'nin gelir kaynağı olarak istikrarını koruduğunu ve bu faaliyetlerin mali yapının temeli olduğunu göstermektedir. Gelirlerdeki hafif düşüşe rağmen, partinin finansal yapısı 2022 yılında da sağlam kalmaya devam etmiştir. Bu düşüş, partinin mali yönetimi üzerinde büyük bir olumsuz etki yaratmamış, gelir kaynağında istikrar korunmuştur.

2021 ve 2022 yılları arasındaki en dikkat çekici farklardan biri, partinin giderlerindeki artıştır. 2021 yılı boyunca, TDP'nin toplam harcamaları 6.484.090 denar olarak kaydedilmiştir. 2022 yılında ise harcamalarda önemli bir artış gözlemlenmiş ve toplam giderler 11.658.973 denar olarak raporlanmıştır. Harcamalardaki bu artış, özellikle reklam, temsil ve operasyonel maliyetler gibi alanlarda yaşanan büyümeye işaret etmektedir. Bu durum, partinin 2022 yılında daha fazla operasyonel faaliyet yürüttüğünü ve politik projelere daha fazla yatırım yaptığını göstermektedir.

2021 yılı sonunda parti 15.321.461 denar net kâr elde etmiştir. 2022 yılında ise net kârda ciddi bir düşüş gözlemlenmiştir. 2022 yılında toplam net kâr 10.849.766 denar olarak kaydedilmiştir. 2022 yılında giderlerdeki artışın net kâr üzerindeki doğrudan etkisi, partinin mali yönetimini daha dikkatli yapması gerektiğini ortaya koymaktadır. 2022 yılında, yüksek

giderler nedeniyle net kâr azalmasına rağmen, parti yine de yılı kâr ile kapatmayı başarmıştır. Net kârda gözlemlenen düşüş, TDP'nin 2022 yılı boyunca daha fazla mali harcama yaparak operasyonlarını genişletmesi ve daha fazla yatırım yapmasıyla ilişkilidir. Ayrıca partinin sahip olduğu maddi varlıklar, 2021 ve 2022 yıllarında nispeten sabit kalmış, ancak hafif bir azalma gözlemlenmiştir.

4.5. Türk Demokratik Partisi ve Seçimler

1994 yılında Makedonya Türk Demokratik Birliği olarak Parlamento seçimlerine katılan Makedonya Türkleri, ülkede 3. en kalabalık halk olmalarına rağmen bu seçimlerde başarısızlık yaşamışlardır. Makedonya Türklerinin kendi siyasi partilerinin olmaması, o dönemde diğer partilerde üye olan Türklerin aynı zamanda TDB'de faaliyet göstermeleri, Makedonya Seçim Kanunu ve seçim modelinin Türklerin parlamentoda yer almalarını engellemesi sonucu, Makedonya Cumhuriyeti Meclisi seçimlerinde başarısızlık yaşanmıştır.

Bu faktörleri göz önünde bulunduran ve kuruluşlarını 1992'de siyasi partiye dönüştüren Makedonya Türkleri, 1994 Parlamento ve Cumhurbaşkanı seçimlerine yönelik hazırlıklarını ciddi bir şekilde yapmışlardır. O dönemde Makedonya'daki seçim modeli, 120 seçim bölgesi ve çoğulcu sistemden oluşmaktadır. Bu modele yönelik ciddi eleştiriler ve uyarılar yapan o dönemin TDP yöneticileri, devlet tarafından ciddiye alınmamışlardır. Bu durumda seçimlere hazırlanmaktan başka çaresi olmayan yöneticiler, bu yarışa katılmak zorunda bırakılmışlardır.

Türk Demokratik Partisi Genel Başkan Yardımcısı Yusuf Hasani ile 18 Temmuz 2023 tarihinde yaptığım görüşmedeki anlatımına göre; 1994 Parlamento seçimlerinde, 57 aday ile seçimlere katılma kararı alınmıştır. Berova (Mustafa Çustoviç), Manastır (Demir Kasım), Manastır (İlyas Sinanovski, Mithat İsmailovski), Mak.Brod (Lume Ademoğlu), Valandova (Halim Osman), Gevgeli (Ahmet Abdül), Gostivar (Bedri Nuredin, Hadi Nezir, Necati Tufa, Kenan Hasip, Zürap Gezgin), Debre (Celo Hasanovski), Delçova (Celal Abdi), Kırçova (Ramiz Kurtişovski, Mükrem İbraimoski), Kruşova (Rahman Yayoski), Ohri (Maksut Ali, Adil Kalem, Sedat Mersin), Pirlepe (Muharem Yusuf, Cafer Memişoski), Radoviş (Nazim Asanov, Hamdi Hasan), Struga (Server Şaşko, Vehbiya Feyzulovski), Ustrumca (Daut Mehmet, Musamettin Ahmet, Amdi Ahmedov, Yaşar Abdiev), Kalkandelen (Enver Hamdi,

Nuri Abdullah, Süleyman Emin, Adnan Nuhi, Yakup Hayrullah, İsa Emin), Köprülü (Beyhan Memedov, Muzafer Paşoski, İsmail İsmailov, Liman Osman), İştîp (Firus Mehmedov), Üsküp (Erdoğan Nezir, Hasan Nazim, Enver İlyaz, Reşat Süleyman, Sabit İbrahim, Nihat Selman, Metin Necip, Rasim Muminoviç, Reşat Kadri, Mahmut Halim, Niyazi Samet, Vefki Hasan, Cahit Hüseyin, İsmail Lama, Mesut Nebi) olarak belirlenmiştir.

19. seçim bölgesinde ise TDP ve Demokratik Eylem Partisi koalisyon olarak seçime katılmıştır. Bu bölgede Milletvekili adayı Dr. Kenan Hasip olmuştur. Mütevazı maddi imkanlarla seçimlere katılan TDP yöneticileri, tüm seçim birimlerini ziyaret etmiş ve hazırlıklarını tamamlamışlardır. Seçimin birinci turunda bu adayların büyük bir kısmı elenmiş, ikinci tura geçen adaylar Mak.Brod (Lume Ademoğlu), Gostivar (Bedri Nuredin, Necati Tufa, Kenan Hasip), Debre (Celo Hasanovski), Ohri (Maksut Ali, Sedat Mersin) ve Üsküp (Rasim Muminoviç) olmuştur. Bu adaylardan Gostivar’da Bedri Nuredin, Kenan Hasip ve Üsküp’ten Rasim Muminoviç’in seçimleri kazanma olasılığı yüksek olmuş, fakat ikinci turun sonucunda sadece Gostivar-Vrapçište yöresinden Dr. Kenan Hasip seçimlerde milletvekili seçilmeyi başarmıştır. Bu seçimlerden elde edilen başarı çok büyük olmuştur çünkü o bölgede yaşayan halkların sadece %28’ini Türkler oluşturmaktaydı.

TDP yöneticileri, elde edilen seçim sonuçlarını değerlendirdiklerinde, demokratik olmayan seçim modeli ve mütevazı maddi imkanlarla ve Türk halkının büyük desteğiyle mecliste ilk defa bir Türk milletvekilinin kazanılması büyük bir başarı olarak görülmüştür.

1994 yılı Cumhurbaşkanlığı seçimleri de aynı döneme denk gelmiş olduğundan dolayı, TDP Başkan Yardımcısı YusuF Hasani’den aldığım bilgilere göre; TDP yöneticileri Cumhurbaşkanlığı seçimine kendi adayıyla katılmaya karar vermiştir. Bu dönemde Makedonya Türklerinin Cumhurbaşkanı adayı Dr. Halit Şaban olmuştur. O dönemde Cumhurbaşkanı adayı olabilmek için 10.000 imza toplanması şart koşulmaktadır. Yapılan çalışmalar sonucunda yeterli imza toplayamayan Türk Demokratik Partisi adayı Dr. Halit Şaban, seçimlerde aday olma hakkını kaybetmiştir. Yeni oluşan durum doğrultusunda TDP, Kiro Gligorov’u destekleme kararı almıştır. 1996 yılında Makedonya Parlamentosu, Kasım 1996’da Belediye Seçimlerini düzenleme kararı almıştır. Seçim sürecinin başarılı geçmesi için Makedonya Meclisi, daha önceden seçim yasasında değişiklikler yapmıştır. Bu

değişiklikler sonucunda, o dönem Makedonya'daki 123 Belediye'de seçim yapılması gerekmiştir.

Türk Demokratik Partisi (TDP), Kasım 1996 Belediye Seçimlerine, 12 Belediye Başkan adayı ve 50 Belediyede Belediye Konsey Üye adaylarıyla katılma kararı almıştır. Belediye Başkan adayları olarak Nevaip İsmail (M.Jupa), Şefki Alioski (Plasnitsa), Abdülmüttalip Ali (Aşağı Banisa), Kadir Salih (Vrapçište), Nuri Abdullah (Kalkandelen), Yusuf Huseyin (Tearçe), Ahmet Abdi (Konçe), İsmail Süleyman (Karbintsi), Hamit Mehmet (Studenica), Nazmi Suleymanovski (Dolneni), Osman Seydin (Rostuše) ve Şahin Şakir (Debre) belirlenmiştir. Çok iyi organize edilmiş bir seçim kampanyası ile çok sayıda miting düzenleyen TDP, kendi seçim programını tanıtmıştır. Merkez Jupa ve Plasnitsa Belediyelerindeki seçim mitingleri, çok gergin ve polis tarafından yapılan korkutma ve gözdağına rağmen başarılı geçmiştir. Merkez Jupa adayı Nevaip İsmail, ilk turda Belediye Başkanı olarak seçilmeyi başarmıştır. Diğer adaylardan ise 2. turda yarışmaya hak kazananlar; Kadir Salih (Vrapçište), Abdülmüttalip Ali (Aşağı Banisa), Osman Seydin (Rostuše) ve Ahmet Abdi (Konçe) olmuştur. Plasnitsa Belediye Başkan adayı Şefki Alioski, yapılan seçim usulsüzlükleri sayesinde az bir farkla seçimlerden mağlubiyetle ayrılmıştır. Diğer taraftan, Vrapçište Belediye Başkan adayı Kadir Salih, ikinci tura önde girmesine rağmen Arnavut Partilerinin tek aday (Remzi Abdulai) üzerinde anlaşmaları sonucunda seçimleri kaybetmiştir. Aşağı Banisa Belediye Başkan adayı Abdülmüttalip Ali ise ikinci turda seçimleri kazanıp Belediye Başkanı olma şansını yakalamıştır.

Bunun sonucunda, TDP, Merkez Jupa ve Aşağı Banisa Belediyelerinde Belediye Başkanlığını kazanmış ve bununla birlikte çeşitli belediyelerde konsey üyeleri de çıkarmayı başarmıştır. Bu konsey üyeleri arasında Cafer Cafer, Gayur Saraç (Gostivar), Dr. Garip Hasip, Dr. Kani Yunus, Dr. Adnan Vraynko, Kenan Hasanoğlu (Vrapçište), Gülcait Emin, Veci Hasan, Nasir Hasip, Abdülbari Hasip, Eran Adem, Hasan Osman, Abdülkadir Ali (Aşağı Banisa), Kazım Kamber (Vrutok), Neim Feyzo, Veysel Veyseloski, Zekir Feramis, İrfan Cemoski, Selman Ramadan, Şakir Baudin, Maksut Selim, Ramiz Suleymanoski (M.Jupa), Şefit Alioski, Sevdet Saitoski, Selaudin Şemoski, Nurfet Memişoski, Kemail Mirtoski, Kemal Nureski (Plasnitsa), Mustafa Mustafoski (Vraneşnitsa), İlmiya Kamberi, Fatmir İmeroski (Rostuša), İdris Seyfula, Mazhar Bislim (Studenica), İsmail İdris (Karbintsi), Hamdi Hasan (Radoviş), Süleyman Kurtov, Hasan Barov (Konçe), Mütahir

Maksut (Resne), Ziya Haydar (Struga), Cemaludin Saduloski, Sadetin Amedoski, İrfan Araposki ve Cevat A. (Dolneni) bulunmuştur. Bunun sonucunda yapılan değerlendirmede, TDP'nin 1996 Belediye seçimlerini 1990 yılına kıyasla çok başarılı geçirdiği kanısına varılmıştır.

Makedonya Cumhuriyeti Parlamentosu, Ekim 1998'de seçimleri ilan etmiştir. 1990 ve 1994 milletvekili seçimlerinden farklı olarak, üçüncü milletvekili seçimleri yeni bir seçim modeliyle gerçekleştirilmiştir. Bu modele göre 85 seçim biriminden 85 milletvekili ve geri kalan 35 milletvekili ise Makedonya'nın "Tek Seçim Birimi" modeliyle, %5'lik bir barajla seçilecektir. Bu modele, TDP yöneticileri ve dönemin Milletvekili Kenan Hasip, diğer azınlık milletvekilleriyle birlikte sert bir şekilde tepki göstermişlerdir. TDP Milletvekili Kenan Hasip, Makedonya Parlamentosunda seçim barajının %3'e düşürülmesi talebiyle bir değişiklik önergesi sunmuş, ancak bu önerge Makedon ve Arnavut milletvekilleri tarafından kabul edilmemiştir.

1998 yılı milletvekili seçimlerinde, ilk kez sadece seçim kimliği verilmiş vatandaşların oy kullanma hakkı tanınmıştır. TDP Genel Başkanı Erdoğan Saraç ve yöneticiler, bu seçim modeliyle milletvekili çıkarma şanslarının düşük olduğunu düşündüklerinden, seçim öncesi bir ittifak kurma kararı almışlardır. Bu bağlamda koalisyon görüşmeleri başlatılmıştır. Romların Bütünleşme Partisi, Demokratik Kalkınma Partisi ve Makedonya Demokratik Hareketi ile "Kültürel Hoşgörü ve Vatandaş İşbirliği Hareketi" adı altında bir anlaşma imzalanarak, bir blok oluşturulması hedeflenmiştir.

Ağustos 1998'de, TDP Merkez Meclis toplantısında bu seçim bloğuyla anlaşma imzalanması ve SDSM, Demokratik Alternatif (DA), LDP veya Makedonya Sosyalist Partisi (MSP) gibi üçüncü bir ortak aranması kararı alınmıştır. Ancak SDSM ve LDP ile yapılan görüşmeler sonuçsuz kalmış ve Makedonya Sosyalist Partisi (MSP) ile anlaşmaya varılmıştır. Eylül 1998'de, TDP Genel Başkanı Erdoğan Saraç, milletvekili seçimlerine TDP, MSP ve "Kültürel Hoşgörü ve Vatandaş İşbirliği Hareketi" koalisyonu olarak katılma kararını ve anlaşmasını imzalamıştır. Bu tür bir anlaşmayı, TDP Genel Başkanı Erdoğan Saraç, TDP Merkez Meclisi'nin onayını almadan imzaladığı için parti organlarında Saraç'a karşı tepkiler artmıştır ve yapılan koalisyonun, özellikle Makedonya Sosyalist Partisi ile yapılan ittifakın yanlış olduğunu savunanların sayısı çoğalmıştır. Bu görüşleri önemsemeyen

TDP Genel Başkanı Erdoğan Saraç, seçimlere bu ittifakla katılma kararını çoktan almıştır. Seçim listesinde genel başkan Erdoğan Saraç 4. Sırada yer almıştır.

TDP, seçim kampanyasında mitingler düzenleyerek Makedonya'da yaşayan soydaşlarını ziyaret etmiş ve seçimlerle ilgili bilgileri paylaşmıştır. Ancak Ekim 1998 milletvekili seçimlerinde TDP'nin birlikte seçimlere katıldığı ittifak seçim barajını geçememiş ve seçimleri kaybetmiştir. Bu seçim sonuçlarını göz önünde bulunduran TDP Genel Başkanı Erdoğan Saraç, ikinci tur seçimlerde SDSM ile görüşmeler yapmış ve seçimleri kaybedeceği halde SDSM'yi destekleme kararı almıştır. Tamamlanan ikinci tur sonucunda, VMRO 43, SDSM 27, PDP 14, Demokratik Alternatif 13, Arnavut Demokrat Partisi 11, Liberal Demokrat Parti 4, Makedonya Sosyalist Partisi 1, Makedonya Romları Birliği 1 milletvekili elde etmiştir.

TDP, 1998 milletvekili seçimlerindeki başarısızlık ve MSP ile yapılan başarısız ittifak sonucunda Mart 1999'da Gostivar'da düzenlenen Merkez Meclis toplantısında hararetli tartışmalara neden olmuştur. TDP Genel Başkanı Erdoğan Saraç'ın istifası istenmiş ve partinin olağanüstü kurultaya gitmesi gerektiği sesleri yükselmiştir. Toplantının seyrinden memnun olmayan 7 TDP MKYK üyesi toplantıyı terk etmiştir. 1998 milletvekili seçimlerindeki başarısızlık doğrultusunda, önceden istifa kararı almış olan MYK üyeleri Kenan Hasipi, Garip Hasipi, Günel Hüseyin istifa etmiştir. Sonuç olarak, bu seçim başarısızlığı, -Sosyalist Parti ile yapılan önceden belli olan başarısız ittifak-, parti içi organlarda tüzüğün ihmal edilmesi ve huzursuzluk seslerinin artması, TDP Genel Başkanı Erdoğan Saraç'ın pozisyonunu zayıflatmaya yetmiştir.

2002 seçimlerinde Kenan Hasipi, Zerin Abaz ve Gayur Saraç milletvekili seçilmiştir. Kurulan hükümette Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'nda Bakan Vekili Türk Demokratik Partisi tarafından temsil edilmiştir. Ayrıca, Makedonya televizyonu ve radyosunun Türkçe yayınları bölümünde, Türk Draması'nda, Kültür Bakanlığı'nda ve Tarım Bakanlığı'nda yönetici pozisyonlarında temsilci bulundurma hakkı kazanmıştır. Bunun yanı sıra, Maliye Bakanlığı Vergi İdare Dairesi'nde, Makedonya Cumhuriyeti Merkez Halk Bankası'nda, Anayasa Mahkemesi'nde ve Cumhuriyet Yargıçlar Konseyi'nde de temsilciler yer almıştır.

2006 parlamento seçimleri altı seçim bölgesinde orantılı temsil sistemiyle gerçekleştirilmiştir. Bu seçimleri VMRO-DPMNE liderliğindeki muhalefet zafer kazanmış ve hükümeti kurma yetkisini elde etmiştir. Türk Demokratik Partisi, SDSM liderliğindeki koalisyonun bir parçası olarak, Kenan Hasipi ve Hadi Neziri'yi parlamentoya gönderme hakkını kazanmıştır.

12 Nisan 2008'de parlamento feshedilmiş ve erken seçim kararı alınmıştır. 1 Haziran 2008 tarihinde, bağımsızlıktan sonraki ilk erken parlamento seçimi gerçekleştirilmiştir. Seçimlerde, VMRO-DPMNE liderliğindeki "Daha İyi Bir Makedonya İçin" koalisyonu %51 oy alarak zafer elde etmiştir. Türk Demokratik Partisi, bu koalisyonun bir parçası olarak seçimlere katılmış ve Kenan Hasipi milletvekili seçilmiştir.

5 Haziran 2011'de Makedonya Cumhuriyeti'nde erken genel seçimler yapılmıştır. Bu seçimlerde, 2008 yılında yapılan bir düzenlemeyle, Makedonya vatandaşları ilk kez yurt dışında 7., 8. ve 9. seçim bölgelerinde oy kullanma hakkına sahip olmuştur. VMRO-DPMNE liderliğindeki koalisyon, %38,98 oranında oy alarak 56 milletvekili çıkarmıştır. Türk Demokratik Partisi de bu koalisyonda yer almış ve Kenan Hasipi milletvekili seçilmiştir.

27 Nisan 2014 tarihinde gerçekleşen 2014 erken seçimlerinde VMRO-DPMNE liderliğindeki koalisyon toplam oyların %42,97'sini alarak 61 sandalye kazanmıştır. Koalisyon ortağı olan Türk Demokratik Partisi'nde Kenan Hasipi 6. Kez milletvekili olarak parlamentoya seçilmiştir.

2016 parlamento seçimlerinde VMRO-DPMNE liderliğindeki koalisyonda yer alan Türk Demokratik Partisi'nde Yusuf Hasani milletvekili olarak seçilmiştir. 2017 yerel seçimlerinde ise Türk Demokratik Partisi, Merkez Jupa'da Ariyan İbrahim yeniden belediye başkanı seçilmiş ve oyların %70'ini kazanmıştır.

Pandemi nedeniyle ertelenen seçimler 2020 yılında gerçekleşmiş ve Türk Demokratik Partisi, SDSM (Sosyal Demokratlar Birliği) liderliğindeki "Yapabiliriz" koalisyonunda yer almıştır. Seçim sonuçlarına göre Türk Demokratik Partisi Genel Başkanı Dr. Beycan İlyas milletvekili seçilmiştir. 2024 seçimlerinde Avrupa Cephesi koalisyonunda

yer alan Türk Demokratik Partisi adına, parti genel başkanı Dr. Beycan İlyas yeniden parlamentoya seçilmiştir.

4.6. Türk Demokratik Partisi'ne Emek Veren Önemli Kişiler

Türk Demokratik Partisi, Kuzey Makedonya'da yaşayan Türk toplumunun siyasi, kültürel ve sosyal haklarını koruma ve geliştirme amacıyla kurulmuş köklü bir partidir. Kuruluşundan bu yana, TDP, Türk toplumunun sesi olma görevini üstlenmiş ve bu misyonunu yerine getirmede önemli rol oynayan liderler ve siyasetçiler yetiştirmiştir. Bu bölümde, TDP'nin tarihine ve başarısına damgasını vuran önemli isimlerin hayatlarına, kariyerlerine ve partiye yaptıkları katkılara dair ayrıntılı bilgilere yer verilecektir. Bu isimler, sadece parti içerisinde değil, aynı zamanda Kuzey Makedonya'daki Türk toplumunun genelinde de büyük saygı gören ve toplumun çıkarlarını savunmada ön saflarda yer alan liderlerdir. Onların vizyonu ve liderliği, TDP'nin bugün sahip olduğu güçlü konumun temel taşlarını oluşturmuştur.

Kuzey Makedonya'da yaşayan Türkler için en önemli kişilerden birisi olan Türk Demokratik Partisi'nin eski genel başkanı ve 6 kez milletvekilliği yapan Dr. Kenan Hasipi ile başlamak en doğrusu olacaktır. TRT Avaz televizyon kanalının Kenan Hasipi ile 2015 yılında gerçekleştirdiği röportaj onu tanımak için önemli bir kaynak olmuştur. Kenan Hasipi, 1955 yılında Kuzey Makedonya'nın önemli şehirlerden olan Gostivar'ın 4 km uzaklığında bulunan Vrapçište'de doğmuştur. İlk öğreniminin dört yılını Hırvatistan'da tamamlayan Hasipi, daha sonra geri kalan dört yılı Vrapçište'deki Çede Filiposki İlkokulu'nda bitirmiştir. Eğitimine devam ederek liseye kaydolmuş ve burada dört yıl süren eğitiminin ardından mezun olmuştur. 1974-1975 yıllarında Üsküp'teki Kiril ve Metodi Üniversitesi Tıp Fakültesi'ne kaydolmuş ve 1981 yılında tıp doktoru olarak mezun olmuştur. Mezuniyetinin ardından, 1981-1982 yılları arasında Gostivar Sağlık Merkezi'nde çalışmaya başlayan Dr. Kenan Hasipi, bu dönemde halk sağlığına önemli katkılarda bulunmuştur. Ardından, 11 aylık zorunlu askerlik hizmetini Voyvodina'nın merkezi olan Novi Sad'da tamamlamıştır. Askerlik sonrası Gostivar ve Vrapçište'deki sağlık ocağında birkaç yıl boyunca hizmet vermiştir. Dr. Kenan Hasipi'nin siyasete atılması ise oldukça ilginç bir hikâyeye dayanır. Aktif bir parti üyesi olmamasına rağmen, köyünden bir arkadaşının daveti üzerine bir akşam belediyede düzenlenen bir toplantıya katılmıştır. Bu toplantıda, Türk Demokratik Partisi

tarafından milletvekili adayı olarak gösterilmesi teklif edilmiştir. İlk başta bu teklife sıcak bakmayan Hasipi, doktorluk mesleğine olan bağlılığını öne sürerek siyasetten uzak durmayı tercih etmiştir. Ancak parti yetkililerinin ısrarı ve toplumun ona olan saygısı, Dr. Kenan Hasipi'nin adaylığı kabul etmesine vesile olmuştur. Bu karar, onu Kuzey Makedonya Parlamentosu'na giren ilk Türk milletvekili yapmıştır. Dr. Kenan Hasipi, siyasete girdikten sonra TDP bünyesinde Türk toplumunun haklarını savunmaya yönelik önemli çalışmalar gerçekleştirmiştir. 27 Şubat 2002 tarihinde oy birliğiyle geçici genel başkan seçilen Dr. Kenan Hasipi, 5 Nisan 2003 tarihinde 5.Olağanüstü Kurultayda TDP'nin Genel Başkanı seçilmiştir. Bu görevi 17 Eylül 2016 tarihine kadar sürdürmüştür. Bu süreçte 6 kez milletvekili olarak parlamentoya seçilen Kenan Hasipi, Kuzey Makedonya'da yaşayan Türklerin sesi olmuştur. Türkçe eğitimin korunması, Türk kültürel mirasının yaşatılması ve toplumun kamusal alandaki temsiliyetinin artırılması gibi konularda büyük çaba sarf etmiştir. (TRT Avaz, 2015) 21 Aralık Türkçe Eğitim Günü'nün resmi bayram haline gelmesinde büyük emekleri bulunmaktadır. Dr. Kenan Hasipi'nin siyasi kariyeri, onun yalnızca bir doktor olarak değil, aynı zamanda bir lider olarak da ne kadar etkili olduğunu kanıtlamıştır. Hem sağlık alanındaki çalışmaları hem de siyasi katkıları, Kuzey Makedonya'daki Türk toplumunun gelişimi ve korunması açısından büyük bir değer taşımaktadır.

Kuzey Makedonya'da yaşayan Türklerin en önemli liderlerinden biri kuşkusuz mevcut Genel Başkanı Dr. Beycan İlyas'tır. Kendisi ile 18 Ekim 2023 tarihinde Üsküp'te bulunan parti binasında gerçekleştirdiğim görüşmede elde ettiğim bilgilere göre; Dr. Beycan İlyas, 23 Mayıs 1976 tarihinde Makedonya'nın Kalkandelen (Tetova) şehrine bağlı Tearce köyünde dünyaya gelmiştir. İlkokul eğitimini doğduğu köyde tamamladıktan sonra, 1991-1995 yılları arasında Kalkandelen'deki "Nikola Şteyn" Sağlık Meslek Lisesi'nde lise öğrenimini tamamlamıştır. Tıp eğitimini Konya Selçuk Üniversitesi Tıp Fakültesi'nde sürdürmüş ve 2003 yılında mezun olmuştur. 2015 yılında Aziz Kiril ve Metodiy Üniversitesi Tıp Fakültesi'nde Gastroenteroloji alanında uzmanlık eğitimine başlamış ve bu alanda kendini geliştirmiştir. Eğitim hayatını tamamladıktan sonra Dr. İlyas, 2004-2005 yıllarında lise eğitimini aldığı Nikola Şteyn Tıp Lisesi'nde öğretmen olarak görev yapmıştır. Ardından, 2005-2007 yılları arasında özel bir sağlık ocağında çalışmış, 2007-2014 yılları arasında ise kendi sağlık ocağında doktorluk yapmıştır. 2015 yılından itibaren Kalkandelen Kliniği'nde gastroenteroloji uzmanı olarak meslek hayatına devam etmektedir. Dr. İlyas, sağlık

alanındaki mesleki çalışmalarına ek olarak, Yeni Balkan gazetesinde sağlık üzerine yazdığı köşe yazılarıyla toplumu bilinçlendirmiştir. Siyasi kariyerine Türk Demokratik Partisi çatısı altında başlamış ve burada iki dönem boyunca Başkan Yardımcılığı görevini üstlenmiştir. TDP’de üç dönem Merkez Meclisi üyesi, iki dönem de Yönetim Kurulu üyesi olarak görev almıştır. Ayrıca, 2013-2015 yılları arasında Tearce Belediyesi’nde Konsey Üyesi olarak yer almıştır. Dr. İlyas’ın siyasi kariyerinde önemli bir dönüm noktası, 13 Ekim 2016’da Makedonya Meclisi tarafından Dış Yatırımlardan Sorumlu Devlet Bakanı olarak atanması olmuştur. Bu görevdeyken, ülkeye yabancı yatırım çekmek ve ekonomik büyümeyi teşvik etmek amacıyla çeşitli projeler geliştirmiş ve Makedonya’nın yatırım potansiyelini tanıtmak için uluslararası arenada aktif olarak çalışmıştır. Genel Başkanlığı süresince, Makedonya’daki Türk toplumunun haklarını savunmak, eğitim ve kültürel projelere destek vermek için yoğun çaba sarf etmiştir. Ayrıca, Türk ve Makedon toplumları arasında dostane ilişkilerin güçlendirilmesine de katkıda bulunmuştur. 2020 yılında TDP’nin Kalkandelen Belediye Başkan adayı olarak seçimlere katılan Dr. İlyas, kampanya sürecinde çevre koruma, sürdürülebilir kalkınma ve toplumsal refah konularına özel önem vermiştir. Seçim sonuçları beklentileri karşılamasa da, Dr. İlyas, partisinin ve toplumunun çıkarlarını savunmaya devam etmiştir. Sağlık alanındaki çalışmalarına da devam eden Dr. İlyas, Kalkandelen Kliniği’nde gastroenteroloji uzmanı olarak hizmet vermektedir. Özellikle pandemi döneminde, Covid-19 ile mücadelede ön saflarda yer alarak halkın sağlığını korumak için önemli çalışmalar gerçekleştirmiştir. TDP’deki görevlerini sürdüren Dr. İlyas, Kuzey Makedonya’daki Türk toplumunun hak ve çıkarlarını korumak için aktif bir şekilde çalışmaya devam etmektedir. Dr. Beycan İlyas, Türkçe’nin yanı sıra Makedonca, İngilizce ve Arnavutça dillerinde akıcı bir şekilde konuşabilmektedir. Dr. Beycan İlyas’ın çalışmaları, Kuzey Makedonya’daki Türk toplumu için büyük önem taşımaktadır.

17 Temmuz 2024 Gositvar şehrinde görüşme gerçekleştirdiğim Türk Demokratik Partisi’nin bir diğer önemli ismi Prof. Dr. Muhittin (Müedin) Kahveci, Kuzey Makedonya’nın Gostivar şehrinde dünyaya gelmiştir. Eğitim hayatına burada başlayan Kahveci, yüksek öğrenimini Üsküp Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi’nde sürdürmüş ve ardından Kiril ve Metodi Üniversitesi’nde de eğitim almıştır. Mezuniyetinin ardından, ülkesinin bağımsızlık süreci ve Türk toplumunun hak mücadelesine olan bağlılığı, onu siyasi kariyere yönlendirmiştir. 1990’lı yılların başında, Kuzey Makedonya’nın bağımsızlık sürecinde aktif rol oynayan Kahveci, Türk Demokratik Partisi’nin kuruluşunda önemli bir

yer almıştır. 1992 yılında resmi olarak kurulan TDP, Kuzey Makedonya'daki Türk toplumunun siyasi ve sosyal haklarını koruma amacıyla faaliyet göstermeye başlamıştır. Kahveci, partinin Genel Başkan Yardımcısı olarak Türk toplumunun eğitim, kültürel varlıkların korunması ve kamu kurumlarındaki temsiliyet gibi alanlarda yoğun bir çaba sarf etmiştir. Kahveci, 21 Aralık 2007'de Kuzey Makedonya Hükümeti'nde Devlet Memuru olarak kariyerine başlamış ve 30 Ağustos 2011 tarihinde Aile ve Sosyal Politika Bakanlığı'nda Müsteşar olarak atanmıştır. Bu görevinde, sosyal politika alanında önemli adımlar atmıştır. 1 Ekim 2014'te Eğitim Bakanlığı'nda Pedagoji Kurumu Genel Müdürü olarak göreve başlamış ve 1 Eylül 2017'ye kadar bu pozisyonda hizmet vermiştir. Eğitimin her kademesinde Türkçe eğitimin sürdürülmesi ve geliştirilmesi için önemli kazanımlar sağlamıştır. Akademik kariyerinde de aktif olan Kahveci, 15 Mayıs 2021 tarihinde Uluslararası Vizyon Üniversitesi'nde Sosyal Bilimler Fakültesi Dekanı olarak atanmış ve 1 Şubat 2022'ye kadar bu görevi yürütmüştür. Ayrıca, 1 Ekim 2018 tarihinden itibaren aynı üniversitede öğretim üyesi olarak görev yapmaktadır. Akademik çalışmalarıyla Türk toplumunun eğitimi ve kültürel mirasının korunmasına yönelik projelere katkıda bulunmuştur. 20 Şubat 2022'de Kuzey Makedonya Hükümeti'nde Başbakan Müsteşarı olarak atanmış ve bu görevini 27 Haziran 2024 tarihine kadar sürdürmüştür. Bu dönemde, özellikle Türklerin eğitim haklarının korunması, Türkçe yayıncılık alanında yasal düzenlemelerin yapılması ve Türk toplumunun kültürel mirasının korunması için büyük çaba sarf etmiştir. Türkçe radyo ve televizyon yayınlarının sürekliliğini sağlamak için girişimlerde bulunmuş ve bu alanda yasal düzenlemelerin hayata geçirilmesine katkı sağlamıştır. Muhittin Kahveci, sadece yerel düzeyde değil, uluslararası arenada da etkili bir siyasetçi olarak öne çıkmıştır. Türkiye ve Balkanlar'daki diğer Türk siyasi partileriyle iş birliği yaparak Türk toplumunun haklarını savunmuştur. Kuzey Makedonya Başbakanlığı Müsteşarlığı görevine de atanmış olan Kahveci, bu süreçte Avrupa Birliği ve NATO üyelikleri sürecinde Türk toplumunun olumlu etkilenmesi için aktif bir rol oynamıştır. Halen Türk Demokratik Partisi'nin Genel Başkan Yardımcısı olarak görev yapmakta olan Prof. Dr. Muhittin Kahveci, aynı zamanda Uluslararası Vizyon Üniversitesi'nde öğretim üyesi olarak çalışmalarını sürdürmektedir. Türk toplumunun haklarını koruma ve geliştirme konusundaki kararlılığıyla tanınan Kahveci, gelecekte de bu misyonunu sürdüreceğini göstermektedir. Kahveci'nin katkıları, Kuzey Makedonya'daki Türk toplumu için önemli bir miras bırakmaktadır.

Türk Demokratik Partisi'nin önemli liderlerinden biri olan Dr. Yusuf Hasani ile 18 Temmuz 2024 tarihinde bir görüşme gerçekleştirdim. Kuzey Makedonya siyasetine ve Türk Demokratik Partisi'ne büyük katkıları olan Dr. Yusuf Hasani, 19 Ocak 1973 tarihinde Kuzey Makedonya'nın Gostivar şehrinde doğmuştur. Eğitimine Vrapçište'deki Çede Filiposki İlkokulu'nda başlayan Hasani, ortaöğrenimini Kalkandelen'deki (Tetova) Nikola Šteyn Sağlık Meslek Lisesi'nde tamamlamıştır. Tıp alanındaki eğitimine Türkiye'de devam eden Hasani, 2000 yılında İzmir Dokuz Eylül Üniversitesi Tıp Fakültesi'nden Pratisyen Hekim olarak mezun olmuştur. Eğitimini tamamladıktan sonra, 2000 yılında Makedonya'ya dönen Dr. Yusuf Hasani, Vrapçište'de Pratisyen Hekim olarak meslek hayatına başlamıştır. 2004-2011 yılları arasında Gostivar Sağlık Meslek Lisesi'nde Anatomi ve Fizyoloji derslerinde öğretmenlik yapmış, genç sağlık profesyonellerinin yetişmesine katkıda bulunmuştur. Hasani'nin siyasi kariyeri, 2011 yılında Türk Demokratik Partisi'nin teklifi üzerine Makedonya Cumhuriyeti Başbakanlığına bağlı Azınlık Haklarını Kalkındırma Ajansı'nda Müdür Vekili olarak atanmasıyla yeni bir boyut kazanmıştır. Bu görevde, AGİT ile iş birliği yaparak azınlık haklarının korunması ve geliştirilmesi konusunda önemli projeler ve raporlar hazırlamıştır. 2015 yılında, Türkçe 3. Sınıf Sağlık Meslek Liseleri için "İç Hastalıkları, Pediatri ve Bakım" ile "Anatomi" ders kitaplarının tercümelerini tamamlaması, eğitim alanında önemli bir katkı olarak öne çıkmıştır. 2014-2016 yılları arasında azınlık haklarıyla ilgili sorunların çözümüne yönelik katılımcı forumların düzenlenmesine öncülük eden Hasani, bu dönemde TDP Vrapçište Şubesi Başkanlığı, TDP Merkez Yürütme Kurulu ve Merkez Karar Yönetim Kurulu üyeliği gibi çeşitli görevlerde de bulunmuştur. 2009-2011 yılları arasında Vrapçište Belediye Konsey Üyeliği yaparak yerel yönetimde de aktif rol oynamıştır. 2016-2020 yılları arasında Makedonya Meclisi'nde TDP'nin 9. Dönem Milletvekili olarak görev yapan Dr. Yusuf Hasani, burada Topluluklar Arası İlişkiler Komitesi Başkan Yardımcılığı ve Siyasi Sistem ve Topluluklararası İlişkiler Komitesi Üyeliği gibi çeşitli komitelerde yer alarak, Türk toplumunun haklarını savunmuştur. 2016 yılından itibaren TDP Genel Başkan Yardımcısı olarak görevini sürdüren Hasani, Kasım 2020-Aralık 2021 tarihleri arasında Kuzey Makedonya Halk Sağlığı Enstitüsü'nde Araştırma Görevlisi olarak çalışmış ve sağlık alanında çeşitli projelere katkıda bulunmuştur. Aralık 2021'de Kuzey Makedonya Sağlık Bakanlığı Koordinasyon ve Stratejik Planlama Devlet Danışmanı olarak görev yapmaya başlamış ve 22 Aralık 2021 tarihinde TDP'nin teklifi üzerine Sağlık Bakanlığı Müsteşarı olarak atanmıştır. Bu görevde, sağlık hizmetlerinin geliştirilmesi ve toplum sağlığının iyileştirilmesi yönünde birçok önemli

projeyi hayata geçirmiştir. Dr. Yusuf Hasani, siyasi kariyerinde ve sağlık alanındaki çalışmalarında, Kuzey Makedonya'daki Türk toplumunun haklarının korunması ve geliştirilmesi için kararlılıkla çalışmaya devam etmektedir. TDP'deki görevlerini sürdürmekte olan Hasani, aynı zamanda sağlık alanında da aktif rol oynamaya devam etmektedir.

Türk Demokratik Partisi'nin 1992-2002 yılları arasında genel başkanlığını sürdüren Erdoğan Saraç, Kuzey Makedonya'da yaşayan Türkler için önemli bir siyasi sembol olmuştur. Erdoğan Saraç, 8 Mayıs 1951 tarihinde Kuzey Makedonya'nın Gostivar şehrinde doğmuştur. İlk ve orta öğrenimini Gostivar'da tamamlayan Saraç, üniversite eğitimini Manastır Üniversitesi'nde sürdürmüştür. Eğitim hayatının ardından, iş dünyasında önemli bir kariyere adım atan Saraç, 1979-1990 yılları arasında bir konfeksiyon ve ayakkabı fabrikasında Makedonya, Kosova ve Güney Sırbistan Bölge Müdürü olarak görev yapmıştır. Siyasi kariyeri 1990 yılında Makedonya Türk Demokratik Birliği'nin Gostivar Şube Başkanı olarak başlamıştır. 1991-1992 yılları arasında bu birliğin Genel Sekreteri olarak görev yapmıştır. Erdoğan Saraç, 1992 yılında Makedonya Türk Demokratik Partisi'nin kurucu Genel Başkanı olarak seçilmiş ve 2002 yılına kadar bu görevi sürdürmüştür. 2006 yılından itibaren Türk Milli Birlik Hareketi'nin Genel Başkanlığı görevini üstlenen Erdoğan Saraç, bu görevini halen sürdürmektedir. 2011-2014 yılları arasında Makedonya Meclisi'nde milletvekili olarak görev yapmış ve Politik Sistem ve Milletlerarası İlişkiler Komisyonu üyesi olarak çalışmalarına devam etmiştir. Meclis üyeliği süresince, Makedonya'daki Türk toplumunun haklarını savunmak ve temsil etmek amacıyla ulusal ve uluslararası düzeyde çeşitli girişimlerde bulunmuştur. Erdoğan Saraç, ulusal ve uluslararası platformlarda da aktif bir rol üstlenmiştir. Türkiye Azerbaycan Diaspora Teşkilatları Yönetim Kurulu üyesi olarak görev yapmıştır. Ayrıca, 1997-2007 yılları arasında Türk Halkları Asamblesi Genel Başkan Yardımcısı olarak görev yaparak Türk dünyası ile ilgili konularda önemli çalışmalara imza atmıştır. Erdoğan Saraç, Makedonya'daki Türk toplumunun siyasi, kültürel ve sosyal haklarını savunma konusunda uzun yıllar boyunca etkili bir lider olmuştur. Hem Türk Demokratik Partisi'nin eski başkanı olarak hem de Türk Milli Birlik Hareketi'nin Genel Başkanı olarak, Makedonya'daki Türklerin haklarını korumak ve geliştirmek için çaba göstermiştir.

Kuzey Makedonya’da yaşayan Türkler için önemli bir yer tutan edebiyatçı ve gazeteci olan Avni Engüllü, Türk Demokratik Partisi için önemli görevler üstlenmiştir. 1947 yılında Üsküp’te doğan ve 17 Şubat 2024 tarihinde Ankara’da vefat eden Engüllü, özellikle siyasi kariyeriyle Makedonya Türkleri arasında derin izler bırakmıştır. Eğitim hayatına Üsküp’teki Tefeyyüz İlkokulu’nda başlamış ve 1967 yılında Nikola Karev Öğretmen Okulu’ndan mezun olmuştur. Ardından, Üsküp Kliment Ohridski Pedagoji Akademisi’ne kaydolmuş, ancak maddi nedenlerden dolayı burayı terk ederek Gostivar’ın Yukarı Banitsa köyünde öğretmenlik yapmıştır. 1968 yılında Üsküp Radyosu Türkçe Yayınları’nda gazeteciliğe başlamış ve bu süreçte yazın hayatına yönelmiştir. Şiir ve öykü yazımının yanı sıra, eleştiri ve inceleme alanında da eserler vermiştir. Makedonya’daki Türk toplumunun siyasi haklarının korunması ve geliştirilmesi yönünde verdiği mücadele, onun hayatının en önemli yönlerinden biri olmuştur. (Yazar ve şair Avni Engüllü hayatını kaybetti, 2024) Avni Engüllü, Makedonya Türklerinin siyasi teşkilatlanması adına atılan ilk adımlardan biri olan Türk Demokratik Birliği’nin (TDB) kurucuları arasında yer almıştır. TDB, Makedonya Türkleri arasında ilk resmi siyasi teşkilatlanma olarak dikkat çekmiş ve Engüllü, bu süreçte derneğin genel sekreterlerinden biri olarak görev yapmıştır. Siyasi hayata olan ilgisi ve toplumsal sorunlara duyarlılığı, onu bu dernekteki çalışmalarında daha da aktif hale getirmiştir. Engüllü, TDB’nin ilk kurultayından itibaren genel başkanlık görevini üstlenmiş ve derneğin Makedonya’daki Türk toplumunu temsil eden en önemli siyasi oluşumlardan biri haline gelmesinde önemli rol oynamıştır. Onun liderliği altında, TDB, Makedonya Türklerinin haklarını savunma ve koruma amacıyla çeşitli faaliyetler yürütmüş, bu süreçte Türk toplumunun sesini duyurmuştur.

Türk Demokratik Partisi Genel Başkan Yardımcısı Enver Hüseyin, 1971 yılında Kuzey Makedonya’nın Radoviş şehrinde doğmuştur. Eğitim hayatına Goce Delcev Üniversitesi’nde ilkokul öğretmenliği bölümünde başlamış ve bu bölümden mezun olmuştur. Eğitimine Uluslararası Struga Üniversitesi’nde hukuk alanında yüksek lisans yaparak devam etmiştir. Akademik kariyeri boyunca hukuk ve eğitim alanlarına olan ilgisi, onun kamu yönetiminde önemli pozisyonlar üstlenmesine vesile olmuştur. Enver Hüseyin’in kariyerindeki ilk önemli adım, 2012-2014 yılları arasında Kuzey Makedonya Eğitim ve Bilim Bakanlığı Pedagoji Servisi Müdürü olarak görev yapmasıdır. Bu dönemde, eğitim politikalarının geliştirilmesi ve uygulanmasında önemli katkılarda bulunmuştur. 2014-2017 yılları arasında ise Dışişleri Bakanlığı’nda Devlet Sekreteri olarak atanmış ve bu görevde

ülkenin dış politikalarına yönelik çalışmalar yapmıştır. 2018-2020 yılları arasında tekrar Eğitim ve Bilim Bakanlığı'na dönen Enver Hüseyin, bu kez Devlet Sekreteri olarak görev almıştır. Aynı zamanda, 2018 yılında Eğitim ve Bilim Bakanlığı'nda Denklik ve Nostrifikasyon Daire Başkanlığı görevini de üstlenmiştir. Bu pozisyonda, yabancı diplomaların tanınması ve denklik süreçlerinin yönetilmesi gibi kritik sorumluluklar üstlenmiştir. 25 Eylül 2020 ile 18 Temmuz 2024 tarihleri arasında Kuzey Makedonya Çalışma ve Sosyal Politikalar Bakan Yardımcılığı görevini yürüten Hüseyin, bu süre zarfında sosyal politika alanında önemli projelere imza atmış ve toplumsal refahın artırılması için çalışmalar yapmıştır. Ayrıca, Avrupa Entegrasyonu Çalışma Komitesi Üyesi olarak Avrupa Birliği ile uyum süreçlerinde aktif rol almıştır. Siyasi kariyerinde de önemli bir yer edinen Enver Hüseyin, Türk Demokratik Partisi'nde Genel Başkan Yardımcılığı görevini sürdürmektedir. Bu rolünde, Türk toplumunun Kuzey Makedonya'daki haklarını savunma ve geliştirme amacıyla çalışmalar yapmaktadır. Çok dilli bir kişilik olan Hüseyin, Türkçe, Makedonca, Sırpça, Almanca ve Rusça bilmekte olup, bu yetenekleri sayesinde ulusal ve uluslararası alanda etkili bir iletişim ağı kurmuştur. Enver Hüseyin'in kariyeri hem eğitim hem de siyaset alanında yaptığı önemli katkılarla şekillenmiştir. Kuzey Makedonya'daki Türk toplumunun haklarını savunma, eğitim ve sosyal politikaların geliştirilmesi konularındaki çalışmalarıyla tanınan Hüseyin, ülkesine ve toplumuna hizmet etmeye devam etmektedir.

Hadi Neziri, 12 Ağustos 1952 tarihinde Kuzey Makedonya'nın Gostivar şehrine doğmuştur. İlkokul eğitimine doğduğu köyde başlamış ve Gostivar'da tamamlamıştır. Orta öğrenimini de Gostivar'daki Zlate Malakoski okulunda bitirmiştir. 1979 yılında Kosova'nın Mitrovica kentinden elektrik mühendisi olarak mezun olan Neziri, mühendislik kariyerine 1982 yılında Gostivar'da başlamış ve 1994-2006 yılları arasında kurum direktörü olarak görev yapmıştır. Hadi Neziri, siyasi kariyerine 2006 yılında Makedonya Cumhuriyeti Meclisi'nde milletvekili olarak adım atmış ve 12 Nisan 2008 tarihine kadar Türk Demokratik Partisi'ni temsil etmiştir. Dış politika alanında aktif çalışmalar yürütmüş ve dış politika komisyonu başkanlığı yapmıştır. Milletvekilliği süresince, Makedonya'daki Türk toplumunun haklarını savunmak ve onların sesini duyurmak için önemli girişimlerde bulunmuştur. Ayrıca Makedonya Hükümeti'nde makamsız bakan olarak görev yapmıştır. (Kuzey Makedonya Meclisi, 2024)

Gönül Bayraktar, Kuzey Makedonya'daki Türk toplumunun haklarını savunma ve temsil etme noktasında öncü bir lider olarak öne çıkmaktadır. Eğitimci kimliği ve siyasi başarısıyla, Türk toplumunun gelişimine yaptığı katkılar sayesinde adını duyurmuş bir isimdir. Türklerin hem kültürel hem de siyasi alanda varlıklarını sürdürmelerine yönelik çabaları, onun topluma olan adanmışlığının en somut göstergelerinden biridir. Türk toplumunun eğitim ve siyasi hakları için yürüttüğü mücadele, Bayraktar'ı Kuzey Makedonya'da Türkler için önemli bir lider haline getirmiştir. Gönül Bayraktar, 13 Kasım 1972 tarihinde Kuzey Makedonya'nın Struga şehrinde dünyaya gelmiştir. 1991 yılında Ohri'deki Josip Broz Tito Lisesi'ni bitirmiş, 2003 yılında ise Az. Kiril ve Metodi Üniversitesi Doğal Bilimler Fakültesi Matematik-Fizik Bölümü'nden mezun olmuştur. 1999 yılında Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı, Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği gibi uluslararası kuruluşlarda tercüman ve asistan olarak çalışmıştır. 2000-2005 yılları arasında Üsküp'teki Tefeyyüz İlkokulu'nda öğretmenlik yapmıştır. 2006-2013 yılları arasında aynı okulda müdürlük görevini üstlenmiştir. Gönül Bayraktar, siyasi kariyerine de aktif bir şekilde katılmıştır. 2009-2017 yılları arasında Üsküp Şehir Belediyesi Konseyi'nde iki dönem üyelik yapmış, Türk Demokratik Partisi'nde çeşitli kademelerde görev aldıktan sonra 2016 yılında partinin Geçici Genel Başkanlığına getirilmiştir. Ardından yapılan kurultay sonucunda TDP Genel Başkan Yardımcılığı görevine seçilmiştir. Ayrıca Çalışma ve Sosyal Politikalar Bakan Yardımcılığı görevinde de bulunmuştur. (Gönül Bayraktar kimdir?, 2018).

Türkler, azınlık olarak kendi kimliklerini yaşatmak ve kültürel değerlerini gelecek nesillere aktarmak için toplumsal ve siyasal düzeyde pek çok engelle karşı karşıya kalmıştır. Merkez Jupa Belediye Başkanı Ariyan İbrahim, bu zorlukların üstesinden gelmek için güçlü bir liderlik sergilemiş ve Merkez Jupa'daki Türk toplumunun hem eğitim hem de kültürel haklarını savunmada önemli bir rol oynamıştır. Ariyan İbrahim, 1972 yılında Merkez Jupa'nın Büyük Papradnik köyünde dünyaya gelmiştir. İlköğrenimini Merkez Jupa'daki Moşa Piyade İlkokulu'nda tamamladıktan sonra, eğitimine Kalkandelen'deki Nikola Şteyn Sağlık Meslek Lisesi'nde devam etmiştir. Yükseköğrenimini Türkiye Cumhuriyeti Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi'nde görmüş, ardından İstanbul Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde yüksek lisans yapmıştır. Kariyerinin başlarında eğitim alanında hizmet veren Ariyan İbrahim, 2003-2005 yılları arasında Mustafa Kemal Atatürk İlköğretim Okulu'nda öğretmenlik yapmıştır. 2013 yılında

Türk Demokratik Partisi'nin adayı olarak girdiği yerel seçimlerde Merkez Jupa Belediye Başkanı seçilmiş ve o tarihten bu yana belediye başkanlığı görevini sürdürmüştür. 2013, 2017 ve 2022 yıllarındaki yerel seçimlerde üç kez üst üste seçilen İbrahim, bölgedeki Türk toplumuna hizmet etmeye devam etmektedir. (Merkez Jupa Belediyesi, t.y.) Ariyan İbrahim'in Türkçe eğitim hakkı için verdiği mücadele, bölgedeki halk tarafından büyük takdir görmesine neden olmuştur. Türk toplumunu bir arada tutan bir figür olarak hem siyasette hem de sosyal hayatta büyük bir etki yaratmıştır. Ariyan İbrahim, Türklerin yalnızca siyasi haklarını savunmakla kalmamış, aynı zamanda Türk kimliğinin korunması ve geliştirilmesi için önemli adımlar atmıştır.

4.7. Türk Demokratik Partisi ve Gençlik Yapılanması

Türk Demokratik Partisi Gençlik Kolları, Kuzey Makedonya'daki Türk gençlerinin haklarını ve çıkarlarını korumak, kültürel kimliklerini güçlendirmek ve siyasi bilinçlerini artırmak amacıyla çeşitli faaliyetler yürütmektedir. Bu faaliyetler, gençlerin siyasi bilincini yükseltmek için düzenlenen eğitim programları, seminerler ve çalıştaylarla başlamaktadır. Gençlerin ülke siyasetine aktif katılımını teşvik eden Gençlik Kolları, Türk kültürünü ve dilini yaşatmayı hedefleyen etkinlikler, anma günleri ve kutlamalar da organize etmektedir. Aynı zamanda, gençlerin sosyal hayatını zenginleştirmek için spor, sanat ve kültür aktiviteleri düzenlemektedir.

TDP Gençlik Kolları, gençlerin karşılaştığı sorunları tespit ederek bu sorunlara çözüm üretmeye çalışmaktadır; özellikle eğitim, istihdam ve sosyal haklar gibi konularda projeler geliştirmektedir. Türk gençlerinin yerel ve ulusal düzeydeki temsilini güçlendirmek için siyasi platformlarda aktif rol oynayan Gençlik Kolları, partinin gençlik politikalarının belirlenmesi ve uygulanmasında önemli bir görev üstlenmektedir. Gençler arasında birlik ve dayanışmayı pekiştirmek amacıyla çeşitli kampanyalar ve sosyal sorumluluk projeleri yürütmekte, Türk toplumunun güçlenmesine yönelik çalışmalarda gençleri bir araya getirerek ortak hedefler doğrultusunda hareket etmelerini sağlamaktadır.

Ayrıca, uluslararası düzeydeki ilişkileri geliştirmek amacıyla yurt dışındaki Türk toplulukları ve gençlik örgütleriyle temaslarda bulunmakta, Türkiye başta olmak üzere, diğer ülkelerdeki Türk gençlik kuruluşlarıyla ortak projeler gerçekleştirmektedir. TDP Gençlik

Kolları, tüm bu faaliyetleriyle Kuzey Makedonya'daki Türk gençlerinin siyasi, kültürel ve sosyal alanlarda güçlenmesine katkı sağlamayı amaçlamaktadır.

Türk Demokratik Partisi (TDP) Gençlik Kolları başkanlıklarını 2006 yılından günümüze sırasıyla Bilgin Demir (2006-2010), Fuat Hacı Eyüp (2010-2015), Sait Aleivi (2015-2022) ve 2022 yılından günümüze Cemal Alindri yapmaktadır. Türk Demokratik Partisi Gençlik Kolları, Cemal Alindri başkanlığında, Kuzey Makedonya genelinde aktif bir şekilde faaliyet göstermektedir. Cemal Alindri ile gerçekleştirdiğim görüşmede, an itibarıyla 21 yerleşim yerinde şubelerinin bulunduğunu, ülkenin doğusundan batısına, kuzeyinden güneyine kadar Türklerin yaşadığı tüm bölgelerde etkili bir şekilde örgütlendiklerini vurgulanıştır. Bunun yanı sıra, Türk nüfusunun yoğun olduğu birkaç yeni yerleşim yerinde de şube açma çalışmaları sürdürdüklerini belirtmiştir.

Cemal Alindri ile gerçekleştirdiğim görüşmede belirttiği üzere, Gençlik Kolları her yıl belirlenen faaliyet programı çerçevesinde, güncel konular ve meseleler hakkında çeşitli etkinlikler, çalıştaylar ve organizasyonlar düzenlemektedir. Cemal Alindri'nin liderliğindeki gençlik hareketi, partinin kuruluş amacına uygun olarak gençlerin partiye kazandırılması, birliğin sağlanması ve Türk toplumunun güçlendirilmesi için çeşitli çalışmalar yürütülmektedir. Cemal Alindri aynı zamanda Türkiye Cumhuriyeti'nin manevi desteğinin önemini vurgulamakta ve bu desteği kazanmak için çeşitli temaslarda bulunduklarını belirtmektedir. TDP'nin, kişisel menfaatler yerine, milletin çıkarları doğrultusunda hizmet etmeye odaklanan bir parti olması, Gençlik Kolları'nın da bu çizgide faaliyetlerini sürdürmesine olanak tanımaktadır.

BEŞİNCİ BÖLÜM

KUZEY MAKEDONYA'DA YAŞAYAN TÜRKLERİN SORUNLARI

5.1. Eğitim ve Anadil

Makedonya Türklerinin en önemli sorunlarından biri eğitim sistemindeki aksaklıklardır. Özellikle Türk nüfusun yoğun olduğu bölgelerde, Türkçe eğitim veren okulların sayısının yetersizliği ve mevcut okulların donanım eksiklikleri Türk öğrencilerin kaliteli eğitim almalarını engellemektedir. Türk öğrenciler, Türkçe ders kitaplarının azlığı ya da mevcut kitapların Türkçe'nin zenginliğini yeterince yansıtmaması nedeniyle dil becerilerini geliştirmekte zorlanmaktadırlar. Bu sorunlar, Türkçe eğitim alanında ciddi eksikliklere yol açmaktadır.

Eğitimde yaşanan bu sorunlar, Türkçe eğitim veren öğretmenlerin yetersizliği ve mevcut öğretmenlerin de yeterli eğitim materyallerine sahip olmamasıyla daha da derinleşmektedir. Özellikle kırsal ve dağlık bölgelerde yaşayan Türk öğrenciler, Türkçe eğitimden mahrum kalmakta ve bu durum, kültürel bir asimilasyon riskini beraberinde getirmektedir. Türkçe eğitim veren okulların sayısının artırılması ve mevcut okulların fiziki altyapılarının iyileştirilmesi gerekmektedir. Eğitim materyallerinin güncellenmesi ve öğretmenlerin sürekli mesleki gelişim programlarına katılması sağlanmalıdır.

Türk Demokratik Partisi, bu sorunların giderilmesi için yoğun çaba sarf etmektedir. Devlet bütçesinden eğitim sektörüne daha fazla kaynak ayrılması için çalışmalarda bulunmakta ve bu kaynakların okulların fiziksel altyapısının iyileştirilmesi, eğitim materyallerinin temini ve öğretmenlerin eğitimi için kullanılması hedeflenmektedir. Ayrıca, eğitim alanında faaliyet gösteren Türk sivil toplum kuruluşları da Türk öğrencilerin eğitim koşullarını iyileştirmek için önemli bir rol oynamaktadır. Bu kuruluşlar, burslar sağlamak, eğitim materyalleri temin etmekte ve öğretmenlere yönelik eğitim programları düzenlemektedir. TİKA ve Yunus Emre Enstitüsü gibi Türkiye kaynaklı kuruluşlar da Makedonya'da yaşayan Türk halkının eğitim ve sosyokültürel sorunlarına çözüm arayışında önemli bir rol üstlenmektedir. Bu kuruluşlar, eğitim materyalleri ve donanım desteği sağlamakta, ayrıca Türkçe eğitim veren okullara kitap dağıtımı gibi projeler gerçekleştirmektedir. Makedonya Türklerinin eğitim sorunlarının çözümü için, Türkçe

eğitim veren okulların sayısının artırılması ve mevcut okulların fiziki altyapılarının iyileştirilmesi gerekmektedir. Eğitim materyallerinin güncellenmesi ve öğretmenlerin sürekli mesleki gelişim programlarına katılması sağlanmalıdır. Devlet bütçesinden eğitime ayrılan payın artırılması ve bu kaynakların etkin bir şekilde kullanılması için mekanizmalar geliştirilmelidir. Türk sivil toplum kuruluşları ile devlet kurumları arasındaki iş birliği güçlendirilerek, eğitim alanında daha koordineli ve etkili çalışmalar yürütülmelidir.

5.2. Göç

Makedonya'daki Türk nüfusu, tarih boyunca savaşlar, devletlerin egemenlik değişimleri ve baskılar gibi sebeplerle göç etmek zorunda kalmıştır. Osmanlı Devleti'nin Balkanları fethiyle istikrar kazanan bölge, Osmanlı'nın çöküş sürecine kadar bu durumunu korumuştur. Ancak Osmanlı'nın egemenliğinin sona ermesiyle birlikte Makedonya toprakları, çeşitli devletler arasında paylaşılarak nüfus hareketlerini tetiklemiştir. Makedonya, etnik çeşitliliğiyle Balkanların kalbinde yer almakta ve bu çeşitlilik tarih boyunca birçok çatışmaya zemin hazırlamıştır. Osmanlı döneminin sona ermesiyle Makedonya toprakları, Yunanistan, Bulgaristan ve Sırbistan arasında pay edilmiş ve bu süreçte büyük göç dalgaları yaşanmıştır. Örneğin, II. Dünya Savaşı yıllarında Makedon kökenli Yunan vatandaşlarının baskılar ve savaş koşulları nedeniyle Makedonya'ya göç etmesi bu duruma verilebilecek örneklerden biridir.

Günümüzde ise Makedonya'daki göç olgusu, büyük ölçüde ekonomik zorluklar, işsizlik ve daha iyi yaşam koşulları arayışı gibi sebeplerle devam etmektedir. Yugoslavya Federasyonu'nun dağılmasının ardından bağımsızlığını kazanan Makedonya, komşularıyla yaşadığı sorunlar ve ekonomik sıkıntılar nedeniyle yeterli ilerlemeyi kaydedememiştir. Bu durum, Makedonya'da yaşayan halkın ekonomik açıdan daha iyi iş imkanlarına ve yaşam standartlarına sahip ülkelere göç etmesine yol açmaktadır.

Göçü tetikleyen bir diğer faktör ise üniversite eğitimi için yurt dışına giden öğrencilerin eğitimlerini tamamladıktan sonra ülkeye geri dönmemeleridir, bu da beyin göçünü artırmaktadır. Ayrıca, ülkenin özellikle Doğu Makedonya'da hala temel altyapı eksikliklerinin bulunması, köylerin yolu ve suyu olmaması gibi sorunlar da halkı daha iyi yaşam koşulları arayışına itmektedir.

Sonuç olarak, Makedonya’da yaşayan Türkler tarih boyunca çeşitli nedenlerle göç etmek zorunda kalmışlardır. Günümüzde de ekonomik sıkıntılar, işsizlik ve kötü yaşam koşulları, Türk nüfusunun göç etmesine neden olan başlıca faktörler arasında yer almaktadır. Bu durum, Makedonya'daki Türk toplumunun demografik yapısını ve sosyal dinamiklerini etkilemektedir. Göç sorunlarının çözülmesi için ekonomik kalkınma sağlanması ve yaşam koşullarının iyileştirilmesi gerekmektedir.

5.3. İstihdam ve İşsizlik

Kuzey Makedonya'da yaşayan Türk nüfusu, çeşitli zorluklarla karşı karşıya kalmakta ve bunlardan biri de işsizlik sorunudur. Sosyalist Yugoslavya Federasyonu'nun dağılmasından sonra Makedonya, merkezi planlı ekonomiden serbest piyasa ekonomisine geçiş yapmıştır. Bu geçiş süreci, Makedonya'nın ekonomik istikrarını sarsmış ve işsizlik oranlarının artmasına sebep olmuştur. Serbest piyasa ekonomisine geçişle birlikte, Makedonya'daki sektörel dağılımda sanayinin payı azalırken, hizmet sektöründe büyüme gözlenmiştir. Ancak bu büyüme, genel işsizlik oranını düşürmekte yeterli olmamış ve özellikle Türk nüfusu bu durumdan olumsuz etkilenmiştir. Türk nüfusunun yoğun olduğu bölgelerde, iş olanaklarının sınırlı olması ve eğitim seviyesinin düşük olması, işsizlik sorununu daha da derinleştirmiştir. Türk gençleri, lisans ve lisansüstü eğitim almak için Türkiye veya diğer ülkelere gitmekte, ancak eğitimlerini tamamladıktan sonra Makedonya'daki yüksek işsizlik oranı nedeniyle geri dönmeyi genellikle tercih etmemektedirler. Bu durum, Türk toplumunda beyin göçüne yol açmakta ve Makedonya'daki Türk nüfusunun azalmasına sebep olmaktadır. Makedonya'da işsizlik sorununun bir diğer önemli boyutu, devlet kurumlarındaki istihdam politikalarıdır. Yasal olarak, devlet kurumlarında farklı etnik grupların temsil edilmesi gerektiği belirtilmiş olsa da, Türkler bu haklarından yeterince yararlanamamaktadır. Devlet kurumlarında çalışan Türk personelin sayısının az olması, bu grupta işsizlik oranlarının yüksek kalmasına neden olmaktadır. Türkler için açılan kadrolara, diğer etnik grupların yerleştirilmesi, Türk nüfusunun iş gücü piyasasındaki temsilini daha da zorlaştırmaktadır. Türk köylerinde altyapı sorunları da işsizlik sorununu artırmaktadır. Özellikle Doğu Makedonya'da, su ve yol gibi temel altyapı hizmetlerinden yoksun olan köyler, ekonomik faaliyetleri kısıtlamakta ve bu bölgelerde yaşayan Türkleri daha iyi yaşam koşulları arayışıyla göçe zorlamaktadır. Altyapı eksiklikleri, ekonomik ve sosyal hayatı olumsuz etkilemekte ve işsizlik oranlarını

artırmaktadır. Eğitim dili Türkçe olan okullarda, Türk öğretmenlerin yerine farklı milletlerden kişilerin istihdam edilmesi, eğitim kalitesini düşürmekte ve Türk gençlerinin iş bulma şansını azaltmaktadır. Eğitim sistemindeki bu tür sorunlar, uzun vadede Türk toplumunun ekonomik kalkınmasını engellemekte ve işsizlik sorununu kronik hale getirmektedir.

Sonuç olarak, Kuzey Makedonya'da yaşayan Türkler, işsizlik sorunu ile ciddi şekilde mücadele etmektedir. Devlet kurumlarında yeterli temsilin sağlanamaması, altyapı eksiklikleri ve eğitim sistemindeki aksaklıklar, bu sorunun başlıca nedenleridir. Türk toplumunun işsizlik sorununu çözmek için devletin daha kapsayıcı istihdam politikaları geliştirmesi, altyapı yatırımlarını artırması ve eğitim kalitesini yükseltmesi gerekmektedir. Bu şekilde, Makedonya'daki Türklerin ekonomik ve sosyal hayatta daha etkin bir rol alması sağlanabilir.

5.4. Temsil

Kuzey Makedonya'da yaşayan Türkler, nüfuslarının yaklaşık %4'ünü oluşturmalarına rağmen, ülkede yeterince temsil edilme konusunda ciddi sorunlarla karşı karşıya kalmaktadır. Bu durum, 2001 yılında imzalanan Ohri Çerçeve Anlaşması'nın etkileri ve Makedonya'nın etnik yapısının dinamikleri ile doğrudan ilişkilidir. Ohri Çerçeve Anlaşması, Makedonya'daki etnik gerilimleri azaltmak amacıyla imzalanmış ve özellikle Arnavutların anayasal haklarını garanti altına almayı hedeflemiştir. Anlaşma, ülkedeki etnik grupların nüfusları oranında temsil edilmesini öngören "Hakça Temsil İlkesi"ni getirmiştir. Bu ilke, nüfus oranı %20'nin üzerinde olan etnik grupların, kendi dillerini resmi dil olarak kullanabilmelerini ve kamu kurumlarında temsil edilmelerini sağlamaktadır. Ancak, %20'lik barajın altında kalan Türkler, bu haklardan yeterince yararlanamamaktadır. Türklerin yeterince temsil edilememe sorununun başlıca nedenlerinden biri, Türk nüfusunun Makedonya genelinde dağınık halde yaşamasıdır. Türkler, belirli bölgelerde yoğunlaşmak yerine, ülke genelinde küçük gruplar halinde dağılmış durumdadır. Bu durum, Türklerin toplu olarak güçlü bir siyasi etki yaratmasını zorlaştırmakta ve kamu kurumlarında yeterince temsil edilmesini engellemektedir. Bunun yanı sıra, Türkler için açılan kadrolara diğer etnik grupların başvurması ve bu kadroları doldurması da önemli bir sorundur. Makedon ve Arnavut kökenli bireyler, Türk olduklarını beyan ederek, Türkler için açılan kadrolara

başvurmakta ve bu kadroları doldurmaktadır. Bu durum, Türklerin kendi haklarını kullanmasını zorlaştırmakta ve gerçek nüfuslarını tespit etmeyi güçleştirmektedir. Eğitim sisteminde de benzer sorunlar mevcuttur. Türkçe eğitim veren okullarda, Türk öğretmenlerin yerine diğer etnik gruplardan kişilerin istihdam edilmesi, eğitim kalitesini düşürmekte ve Türk gençlerinin iş bulma şansını azaltmaktadır. Eğitim dili Türkçe olan okullarda, Türk öğrencilerin eğitim haklarının korunması ve geliştirilmesi için yeterli çaba gösterilmemektedir. Nüfus sayımlarının uzun süre yapılmaması nüfus oranlarına dayalı hakların belirlenmesini zorlaştırmakta ve Türklerin temsil edilme hakkını kullanmasını engellemektedir. Nüfus sayımlarının yapılmaması, Makedon ve Arnavut gruplarının mevcut statükoyu koruma ve diğer etnik grupların haklarını görmezden gelme eğilimlerini de ortaya koymaktadır.

Beycan İlyas ile 18 Ekim 2023 tarihinde gerçekleştirilen görüşmede, Türklerin üç tane siyasi parti ile temsil edildiğini, bu sayının Makedonya Türkleri için çok fazla olduğunu vurgulamıştır. Birleşme çağrısında bulunarak, Kuzey Makedonya'da Türk siyasi partilerinin bölünmüşlüğüne dair kritik bir değerlendirme sunmaktadır. İlyas, üç Türk partisinin varlığının Makedonya Türkleri için bir güç zafiyeti yarattığını savunmakta ve bu partilerin bir araya gelmesinin zaruri olduğuna dikkat çekmektedir. Bu durum, özellikle Kuzey Makedonya gibi etnik temelli siyasi yapının etkili olduğu bir ülkede, Türk toplumunun haklarının daha güçlü bir şekilde savunulabilmesi açısından stratejik bir gereklilik olarak öne çıkmaktadır. Beycan İlyas'ın ifadeleri, etnik grupların küçük siyasi oluşumlar içinde bölünmesinin, siyasi temsilin etkisini zayıflattığına dair genel bir perspektifi yansıtmaktadır. Birleşmiş bir Türk siyasi hareketinin, sadece sayısal gücü artırmakla kalmayıp, Türk toplumunun çıkarlarını daha etkin savunabilecek bir yapı oluşturacağı açıktır. Özellikle Kuzey Makedonya'da, Türklerin nispeten küçük bir nüfus oranına sahip olması, bu bölünmüşlüğün olumsuz sonuçlarını daha da görünür kılmaktadır. Türk toplumunun siyasi sahnede güçlü bir şekilde var olabilmesi için birleşik bir yapı içerisinde hareket etmesi, hem yerel düzeyde hizmetlerin daha etkili sunulmasını hem de ulusal düzeyde daha fazla temsil olanağının yaratılmasını sağlayacaktır. Beycan İlyas'ın vurguladığı noktalar, Makedonya Türklerinin siyasal etkinliklerini artırmak için güçlü bir birleşme çağrısı olarak değerlendirilebilir. Siyasi partilerin bölünmesi, kaynakların dağılmasına ve siyasi gücün zayıflamasına yol açarken, birleşme; stratejik iş birlikleri, kolektif güç kullanımı ve daha etkili politikalar üretme imkânı sunacaktır. Bu açıdan, Türk siyasi partilerinin tek çatı altında

toplanması, hem Türk toplumunun ulusal meselelerde daha güçlü bir temsil elde etmesine hem de yereldeki hizmetlerin daha organize bir şekilde yürütülmesine katkı sağlayacaktır.

Sonuç olarak, Kuzey Makedonya'da yaşayan Türklerin yeterince temsil edilme sorunu, etnik dağılım, kamu kurumlarındaki istihdam politikaları, eğitim sistemi ve nüfus sayımları gibi birçok faktörle ilişkilidir. Bu sorunların çözümü için, Türklerin daha adil ve etkin bir şekilde temsil edilmesini sağlayacak politikalar geliştirilmesi, eğitim sisteminin iyileştirilmesi ve düzenli nüfus sayımlarının yapılması gerekmektedir. Bu şekilde, Türk toplumu, Makedonya'da daha güçlü bir siyasi ve sosyal varlık gösterebilecek ve haklarını daha etkin bir şekilde kullanabilecektir.

ALTINCI BÖLÜM

TÜRK DEMOKRATİK PARTİSİNİN

KUZEY MAKEDONYA TÜRKLERİNE ETKİSİ

Türk Demokratik Partisi, Kuzey Makedonya'da yaşayan Türk toplumunun karşılaştığı çeşitli sorunlara çözüm bulmak amacıyla çeşitli girişimlerde bulunmuştur. Bu girişimler, özellikle eğitim, siyasi temsil, sosyal ve ekonomik haklar ile kültürel kimliğin korunması konularında yoğunlaşmıştır.

TDP, Türkçe eğitimin devamlılığı ve kalitesini artırmak için yoğun çaba sarf etmiştir. Kuzey Makedonya'da Türkçe eğitim veren okullarda yaşanan öğretmen eksikliği, partinin öncelikli olarak ele aldığı sorunlardan biridir. TDP, bu eksikliği gidermek amacıyla Türkiye'den öğretmen temini ve mevcut öğretmenlerin eğitimine yönelik programlar düzenlemiştir. Ayrıca, öğretmenlerin daha iyi çalışma koşullarına sahip olabilmesi için hükümetle görüşmeler yaparak destek sağlamaya çalışmıştır. TDP, Türkçe eğitim veren okullarda kullanılan ders kitaplarının temin edilmesi ve eğitim materyallerinin sağlanması konusunda da aktif rol oynamıştır. Özellikle Türkiye'den getirilen ders kitapları, TİKA aracılığıyla Türkçe eğitim veren okullara dağıtılmıştır. Bu girişimler, Türk öğrencilerin anadillerinde kaliteli bir eğitim almasını sağlamayı amaçlamaktadır. Beycan İlyas'ın liderliğinde, partinin bu konudaki hassasiyeti daha da vurgulanmış ve sorunların çözümü için çalışmalar hızlandırılmıştır. Parti Genel Başkanı Dr. Beycan İlyas ile gerçekleştirdiğim görüşmede 2022-2023 eğitim öğretim yılı verilerine göre, ilköğretim seviyesinde 403 sınıftan 6753 Türk öğrenci ve 4 yıllık lise eğitiminde 88 sınıfta 1423 Türk öğrencinin ana dilinde eğitim gördüğünü belirtmiştir.

Üsküp Büyükşehir Belediyesi'nde Türk Demokratik Partisi'ni temsilen meclis üyesi olan Amir Mustafa ile gerçekleştirilen görüşmede Üsküp Büyükşehir Belediyesi'nde Türk toplumunun eğitim haklarının korunması ve genişletilmesi amacıyla, lise düzeyinde yeni Türkçe sınıflar açılması hedeflendiğini belirtmiştir. Bu doğrultuda, "Çvetan Dimov" Meslek Lisesi'nde Türkçe Hemşirelik Bölümü'nün açılması için gereken resmi prosedür ve işlemler onaylatılmış, bu bölümün yıllık eğitim programında yer alması sağlanmıştır. Bu girişim, Türk öğrencilerin anadilde mesleki eğitim alabilmesine olanak tanıyarak, Türk toplumunun eğitimdeki varlığını güçlendirdiğini vurgulamıştır. Eğitimde yaşanan en önemli sorunlardan

biri olan öğretmen eksikliğini gidermek amacıyla, Türkçe öğretmen kadrosunun artırılması hedeflenmiştir. Bu konuda hem yerel yönetimlerle hem de Türkiye'deki eğitim kurumlarıyla iş birliği yapılarak, Türkçe eğitim veren okullarda daha fazla öğretmen istihdam edilmesi için çalışmalar yürütülmüştür. Amir Mustafa, Üsküp Büyükşehir Belediyesi'ne bağlı liselerde asgari öğrenci sayısının altında kalan Türkçe sınıfların kapatılmaması ve mevcut Türkçe sınıfların korunması için alınan kararların Türk öğrencilerin anadillerinde eğitim almaya devam edebilmeleri açısından kritik öneme sahip olduğunu gerçekleştirdiğim görüşmede belirtmiştir. Bu tür düzenlemeler, Türk toplumunun eğitim haklarının korunması ve genişletilmesi için önemli adımlar olarak görülmektedir.

1884 yılında Başkent Üsküp'te Hilmi Beg Derala tarafından yapılan bir binayı, Osmanlı Devleti satın alıp Tefeyyüz İptidai Okulu olarak kurmuştur. Bu okul, 1920 yılında yeni kurulan Yugoslavya Krallığı idaresine geçmiş ve Türk azınlık okulu olarak eğitime devam etmiştir. Sırp Krallığı, Yugoslavya Cumhuriyeti ve Makedonya Cumhuriyeti süreçlerini yaşayan bu köklü okul, bölgede yaşayan Türkler ile ayakta kalmış ve günümüze kadar devam etmektedir. Bu eğitim kurumunun Kuzey Makedonya'da yaşayan Türklerin hayatına dokunduğu başka bir konu daha vardır. Kuzey Makedonya topraklarında kesintiye uğrayan Türkçe eğitimi, 21 Aralık 1944 tarihinde Latin harfleriyle, günümüzde de Türkçe eğitim veren Tefeyyüz İlköğretim Okulu'nda yeniden başlamıştır. Bu önemli tarihi onurlandırmak amacıyla, Makedonya Cumhuriyeti Meclisi 8 Şubat 2007 tarihli oturumunda, Türk Demokratik Partisi'nin o dönemdeki milletvekilleri Kenan Hasip ve Hadi Nezir'in verdikleri öneriyi kabul etmiş ve 15 Şubat 2007 tarihli Makedonya Resmi Gazetesi'nde yayımlanan karar ile resmiyet kazanmıştır. Böylece 21 Aralık, Makedonya Türklerinin "Türkçe Eğitim Günü" resmi bayramı olarak kutlanmaya başlanmıştır. Türk Demokratik Partisi Genel Başkan Yardımcısı ve aynı zamanda Vizyon Üniversitesi Öğretim Üyesi olan Prof. Dr. Muhittin Kahveci ile gerçekleştirdiğim görüşmede, Kuzey Makedonya'da Türkçe eğitimi anayasal bir hak olduğunu ve bu hakkın uzun mücadeleler sonunda elde edildiğini vurgulamıştır. 21 Aralık 1944 tarihinde başlayan resmi Türkçe eğitim 1947 yılında Üsküp'te Öğretmen Okulu'nun açılması ve yine 1947 yılında Fetah Süleyman Paşiç ve Ferid Bayram tarafından ilk alfabe kitabının yayımlanması gibi önemli gelişmelerle desteklenmiştir. Prof. Dr. Muhittin Kahveci ile 17 Temmuz 2024 tarihinde gerçekleştirdiğim görüşmede, 1950 ile 1960 yılları arasında yaşanan yoğun göç hareketleri eğitim alanında da olumsuz etkiler yarattığını belirtmiştir. 1960'lardan sonra, Kuzey Makedonya'da Türklerin eğitiminde

olumlu gelişmeler gözlenmeye başlamıştır. 1963/1964 eğitim öğretim yılında Üsküp Pedagoji Akademisi ve 1976/1977 eğitim öğretim yılında Üsküp Filoloji Fakültesi'nde Türk Dili ve Edebiyatı Bölümlerinin açılmıştır. 1990'lı yıllardan günümüze kadar Kuzey Makedonya genelinde başta Gostivar olmak üzere, Üsküp, Kalkandelen, Radoviş, Merkez Jupa, Kırçova ve Struga'da yeni sınıfların açılmasıyla Türkçe eğitim gelişerek ve yayılarak devam etmektedir.

Kahveci'nin anlatımına göre, 2008/2009 eğitim öğretim yılında İştip Goce Delcev Üniversitesi'nde Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü ve 2010 yılında Kalkandelen Devlet Üniversitesi'nde Şarkiyat Bölümü açılmıştır. Makedonya Türklerinin yalnızca birkaç bölümde değil, birçok bölümde Türkçe yüksek öğrenim görme isteği başlamıştır. Türkçe dilinde üniversite kurma vizyonunu hayata geçirmek için çalışan dönemin önde gelen kişileri, 2014 yılında Makedonya Türklerinin en yoğun yaşadığı şehir olan Gostivar'da beş fakülteden oluşan bir özel üniversite kurmuştur. Uluslararası Vizyon Üniversitesi, 21 Aralık 2014 tarihinde Kuzey Makedonya Bakanlar Kurulu kararıyla kurulmuş ve Türkçe dilinde eğitim verme akreditasyonu almıştır. Uluslararası Vizyon Üniversitesi, Balkanlar ve Avrupa genelinde resmi olarak Türkçe dilinde eğitim verme hakkına sahip olan tek üniversite olma özelliğini kazanmıştır.

Muhittin Kahveci, Türkçe eğitimde materyal konusu hakkında, okullarda okutulan kitapların müfredat gereği önce Kiril alfabesi kullanılarak Makedon diliyle yazıldığını ardından diğer dillere tercüme edildiğini ve geçmiş yıllarda kitapların tercümesi konusunda büyük sıkıntılar yaşandığını belirtmiştir. 2014-2017 yılında kendisinin görev aldığı Talim Terbiye Genel Müdürlüğü'nde ilkokul ve lise kitaplarının tercüme konusunda MATÜSİTEB (Makedonya Türk Sivil Teşkilatları Birliği) ve TİKA desteği ile önemli yol aldıklarını ve yaşanan sorunları giderdiklerini belirtmiştir.

Kuzey Makedonya'ya hukuki açıdan bakıldığında, insan hakları ihlalleri, basın ve yayın özgürlüklerinin kısıtlı olduğu görülmektedir. İktidar partisinin programı devletin vizyonu haline dönüşmesi, iç ve dış politikada taraflı kararlar alınmasına sebep olduğu düşünülmektedir (Boyacı, 2016: 85).

Türk Demokratik Partisi, Kuzey Makedonya'da yaşayan Türk toplumunun karşılaştığı göç ve istihdam sorunlarına çözüm bulmak amacıyla çeşitli stratejiler ve projeler geliştirmiştir. Bu sorunların çözümü, Türk toplumunun sosyal ve ekonomik refahını artırmak, ülke içinde kalıcı bir varlık sürdürmelerini sağlamak için kritik öneme sahiptir. Göç, özellikle ekonomik sıkıntılar, işsizlik ve yetersiz yaşam koşulları nedeniyle Türk gençlerinin yurtdışına göç etmesine neden olan ciddi bir sorundur. TDP, bu göç dalgasını durdurmak ve Türk toplumunun ülkede kalmasını sağlamak amacıyla çeşitli adımlar atmıştır. Parti iktidar ortağı olduğu dönemlerde ekonomik kalkınmayı teşvik edecek projeler geliştirmiş ve bu projelerin uygulanması için yerel ve merkezi hükümetle işbirliği yapmıştır. Özellikle gençlerin istihdam edilmesi ve ekonomik hayata katılımlarının sağlanması, göçün azaltılması açısından önemli bir strateji olmuştur. Kuzey Makedonya'daki Türk iş adamlarını ve Türkiye'den yatırımcıları bölgeye çekmek için çeşitli teşvikler oluşturmaya çalışmıştır. Bu yatırımlar, yeni iş imkanları yaratarak göçü önlemeyi ve ekonomik kalkınmayı desteklemeyi amaçlamaktadır. İstihdam konusu Türk toplumunun ekonomik bağımsızlığı ve refahı için hayati önem taşımaktadır. TDP, Türklerin kamu ve özel sektörde daha fazla istihdam edilmesi için çeşitli girişimlerde bulunmuştur. TDP, Türklerin kamu sektöründe daha fazla temsil edilmesi ve üst düzey pozisyonlarda yer alması için hükümetle görüşmeler yapmıştır. Bu görüşmeler sonucunda, Türklerin kamu kurumlarında ve yerel yönetimlerde daha fazla görev alması sağlanmıştır. TDP Genel Başkanı Beycan İlyas'a göre, Anayasa'nın Hakça Temsil İlkesine göre %4 olan Türk nüfusuna karşılık kamudaki Türklerin temsiliyeti %2 civarındadır. Daha düşük olan bu oran Türk Demokratik Partisi'nin çalışmaları ile artış göstermiştir. Her kamu kurumuna en azından bir Türk bulunması sağlanmıştır. TDP, Türk sivil toplum kuruluşları ile iş birliği yaparak, istihdam alanında projeler geliştirmiş ve bu projelerin hayata geçirilmesi için destek sağlamıştır. STK'lar aracılığıyla, Türk toplumuna yönelik iş bulma ve mesleki gelişim fırsatları artırılmıştır. Kuzey Makedonya'daki belediyeler ile Türkiye'deki belediyeler arasında kardeş şehir protokolleri imzalanmasını teşvik etmiş, bu protokoller aracılığıyla ekonomik ve sosyal projelerin hayata geçirilmesini sağlamıştır. Bu tür iş birlikleri, bölgedeki istihdam olanaklarını genişletmek ve Türk toplumunun refahını artırmak için önemli adımlar olmuştur.

YEDİNCİ BÖLÜM

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışma, Kuzey Makedonya'da yaşayan Türk toplumunun siyasi temsilcisi konumundaki TDP'nin ülke siyasetindeki yerini ve bu temsilin Türk toplumu üzerindeki etkilerini kapsamlı bir şekilde ele almaktadır. Kuzey Makedonya'nın bağımsızlık sürecinden günümüze kadar olan siyasi dinamikleri, etnik çeşitlilik bağlamında incelenmiş ve bu dinamikler içerisinde TDP'nin rolü detaylandırılmıştır.

TDP, Kuzey Makedonya'daki Türk toplumu için en önemli siyasi temsilci konumundadır. Ülkenin bağımsızlığını kazanmasının ardından, TDP, Türklerin sesini mecliste duyurmayı ve onların siyasi haklarını korumayı amaçlamıştır. Partinin bu rolü, özellikle Türk toplumunun devlet kurumlarında temsil edilmesi, belediye meclislerinde yer alması ve hükümetle olan ilişkilerinde önemli bir köprü işlevi görmüştür. TDP'nin koalisyon hükümetlerine katılımı, Türklerin ülke siyasetindeki etkisini artırmış ve toplumsal meselelerini ulusal düzeyde dile getirme fırsatı sunmuştur. TDP, Türk toplumunun kültürel ve dilsel haklarını savunma konusunda da önemli adımlar atmıştır. Türkçe'nin resmi statüsünün korunması, eğitimde Türkçe dilinde eğitimin devam ettirilmesi ve kültürel mirasın korunması konularında partinin çabaları göz ardı edilemez. TDP, bu alanlarda çeşitli politikalar geliştirerek, Türk kimliğinin Kuzey Makedonya'da yaşatılması ve yeni nesillerin bu kimlik bilinciyle yetiştirilmesi konusunda katkı sağlamıştır. Parti, aynı zamanda Türk toplumunun sosyal ve ekonomik durumunu iyileştirmek amacıyla da çeşitli projeler geliştirmiştir. Özellikle eğitim, istihdam ve gençlere yönelik sosyal projeler, TDP'nin toplumla olan bağlarını güçlendirmiştir. Türk toplumunun ekonomik olarak daha güçlü bir konuma gelmesi, parti için öncelikli hedeflerden biri olmuştur.

Çalışmanın bulguları, TDP'nin Türk toplumunun haklarını koruma ve temsil etme noktasında önemli bir misyona sahip olduğunu ortaya koymaktadır. TDP, özellikle ülkenin bağımsızlığını kazandığı dönemde, Türk toplumunun siyasi alandaki varlığını güçlendirmek ve bu topluluğun sesini duyurmak için önemli adımlar atmıştır. Ancak, partinin etkisi ve başarısı hem iç hem de dış dinamiklere bağlı olarak zamanla değişiklik göstermiştir. TDP'nin, Kuzey Makedonya siyaseti içerisindeki konumu, hem ulusal politikadaki rolü hem de yerel yönetimlerdeki temsil gücü ile belirlenmiştir. TDP'nin yerel düzeydeki varlığı, Türk

kimliğinin korunmasında ve yerel sorunların çözümünde etkili olmuştur. Ancak, ulusal politikadaki rolü, özellikle koalisyon hükümetlerindeki durumu, zaman zaman partinin hareket alanını sınırlamıştır.

TDP, Türk toplumunun siyasi entegrasyonu ve ülke siyaseti içerisindeki varlığının korunması açısından kilit bir rol üstlenmiştir. Ancak, partinin ulusal düzeydeki etkisi, diğer siyasi partilerle kurduğu koalisyon ilişkilerine ve bu koalisyonlar içerisindeki pazarlık gücüne bağlı olarak zamanla farklılık göstermiştir. Bu bağlamda, koalisyon hükümetlerindeki konumu değerlendirilirken, partinin bu süreçlerde Türk toplumunun haklarını ne ölçüde savunduğu ve temsil ettiği dikkatle incelenmelidir.

TDP'nin siyasi arenadaki varlığı, Kuzey Makedonya'da Türk kimliğinin korunması ve geliştirilmesi adına kritik bir rol oynamıştır. Partinin seçim performansı, koalisyon hükümetlerindeki rolü ve toplum üzerindeki etkisi, Türk toplumunun ülke siyasetine entegrasyon sürecine katkı sağlamıştır. Bununla birlikte, TDP'nin zaman zaman karşılaştığı zorluklar ve toplumun beklentilerini karşılamadaki eksiklikler de çalışmada vurgulanmıştır. Bu eksiklikler, partinin iç işleyişi, stratejik planlama ve toplumsal desteğin sürdürülebilirliği açısından değerlendirilmiştir.

Bu bağlamda, TDP'nin Türk toplumuna yönelik daha etkili bir temsil sağlayabilmesi için bazı öneriler sunmaktayım. TDP, gelecekteki siyasi başarısını sürdürülebilir kılmak için daha net bir stratejik vizyon geliştirmelidir. Bu, partinin hem kısa vadeli hem de uzun vadeli hedeflerini belirleyerek, toplumun beklentilerine daha iyi cevap verebilecek bir yapıya kavuşmasını sağlayacaktır. Türk toplumunun siyasi katılımını artırmak ve TDP'yi daha geniş bir tabana yaymak amacıyla, partinin toplumla olan iletişimini güçlendirmesi gerekmektedir. Bu, yerel düzeyde etkinlikler, bilgilendirme kampanyaları ve eğitim programları gibi faaliyetlerle desteklenmelidir. TDP'nin, genç nesillerin partinin siyasi süreçlerine katılımını teşvik edecek politikalar geliştirmesi önemlidir. Gençlerin parti içerisinde aktif roller üstlenmesi, partinin yenilikçi ve dinamik bir yapıya sahip olmasını sağlayacaktır. TDP, uluslararası alanda Türk toplumunu ve Kuzey Makedonya'yı daha iyi temsil edebilmek için diğer ülkelerdeki benzer siyasi oluşumlarla iş birliği yapmalı ve uluslararası platformlarda aktif bir rol üstlenmelidir. TDP'nin sadece Kuzey Makedonya içinde değil, aynı zamanda uluslararası arenada da aktif bir rol üstlenmesi, Türk toplumunun sesini daha geniş kitlelere

duyurmasını sağlayacaktır. Bu bağlamda, diğer ülkelerdeki Türk kökenli siyasi oluşumlar ve uluslararası kuruluşlarla iş birliği yapılması büyük önem taşımaktadır. Bölgesel ve uluslararası düzeyde daha fazla etkinliklere katılmak, TDP'nin sadece yerel değil, aynı zamanda küresel siyasette de bir aktör olarak yer almasını sağlayabilir. Özellikle Avrupa Birliği'ne entegrasyon süreci gibi bölgesel dinamiklerde aktif bir politika izlemek, Türk toplumunun Kuzey Makedonya içinde daha güçlü bir konuma gelmesine katkı sunacaktır.

Türk Demokratik Partisi Genel Başkanı Beycan İlyas'ın, söylemlerinde Türk Demokratik Partisi'ni bir "çınar" olarak tanımlaması, partinin köklü ve güvenilir bir yapı olduğuna işaret etmektedir. Ancak bu tür köklü bir yapının bile tek başına Türk toplumunun tüm ihtiyaçlarını karşılayamayacağını, bu yüzden diğer Türk siyasi partileri ile birleşmenin kaçınılmaz olduğu görülmektedir. Türk Demokratik Partisi bugüne kadar gösterdiği dürüst ve şeffaf yönetim anlayışı ile diğer Türk partileriyle birleşerek Türk halkına daha etkin bir hizmet sunabilecektir.

Sonuç olarak, Türk Demokratik Partisi'nin Kuzey Makedonya'daki rolü ve Türk toplumu üzerindeki etkisi, partinin gelecekteki stratejilerine bağlı olarak şekillenecektir. Bu bağlamda, önerilen stratejilerin hayata geçirilmesi hem partinin hem de Türk toplumunun ülke siyasetindeki konumunu güçlendirecektir. TDP'nin, Türk toplumunun ihtiyaçlarına daha iyi cevap verebilmesi ve Kuzey Makedonya'da etkili bir siyasi güç olarak varlığını sürdürebilmesi için, yenilikçi ve toplum odaklı politikalar geliştirmesi kritik öneme sahiptir.

KAYNAKÇA

- Abdula, S. (2017). "Makedonya'da yerel seçimler ve siyasal değişim". *Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Perspektif*, 183, 1-5.
- Arif, A. (2008). Makedonya Cumhuriyeti'nin Azınlık Politikası ve Eğitime Etkisi. Yüksek Lisans Tezi. Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Avrupa Konseyi Venedik Komisyonu. (2013). Eski Yugoslavya Cumhuriyeti Makedonya'nın Seçim Kanunu (Electoral Code of the Republic of North Macedonia). Erişim adresi: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-REF\(2013\)013-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-REF(2013)013-e)
- Başbakan, Makedonya'nın Yunanistan ile isim anlaşmazlığını çözmeye yardımcı olmak amacıyla havaalanının adını değiştireceğini söyledi (2018, 24 Ocak) Erişim adresi: <https://www.reuters.com/article/us-greece-macedonia-name-airport/macedonia-to-rename-airport-to-help-resolve-name-row-with-greece-pm-says-idUSKBN1FD2TS>
- Boyacı, E. (2016). Bağımsızlık Sonrası Makedonya ve Türk Siyasi Partileri. Yüksek Lisans Tezi. Onsekiz Mart Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çanakkale.
- Caferi 15 Temmuz'da erken seçim kararına imza attı. (2020, 16 Haziran). Erişim adresi: <https://makfax.com.mk/makedonija/цафери-го-потпиша-решението-за-распиш-2/>
- Devlet Seçim Komisyonu. (1990). 1990 Seçimlerinin nihai sonuç raporu. Erişim tarihi: 11.07.2024, https://web.archive.org/web/20131213051757/http://www.sec.mk/arhiva/1990_parlamentarni/konecni_rezultati_1990.pdf
- Devlet Seçim Komisyonu. (2021). 2021 yılı belediye başkanlığı seçimleri. Erişim tarihi: 11.07.2024, <https://ep.sec.mk/election/results/electionType/local/electionYear/2021/electionRound/21>
- Devlet Seçim Komisyonu. (2024). 2024 Parlamento seçim sonuçları. Erişim tarihi: 11.07.2024, <https://rezultati.sec.mk/mk/parl/r>

- Ekinci, M. (2018). “Makedonya İsim Sorunu Çözülüyor (mu?)”, Sayı 204. Seta Perspektif.
- Elvin Hasan resmen göreve başladı. (2018, 26 Aralık). Erişim tarihi: 11.07.2024, <https://yenibalkan.com/tr/gundem/elvin-hasan-devlet-bakani-gorevine-resmen-basladi>
- Emin, N. (2014). *Makedonya Siyasetini Anlama Kılavuzu*. Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı Yayınları: İstanbul.
- Glenny, M. (2024). *1804-2012 Balkanlar*. Selenge Yayınları: İstanbul.
- Gökkaya, F. (2021). *Makedonya'dan Kuzey Makedonya'ya Giden Süreçte İsim Sorunu*. Kitapyurdu Doğrudan Yayıncılık: İstanbul.
- Gönül Bayraktar Kimdir?. (2018, 23 Mayıs). Erişim Tarihi: 11.07.2024, <https://yenibalkan.com/tr/makedonya/gonul-bayraktar-kimdir>
- Hasipi başkanlığı bıraktı. (2016, 17 Eylül). Erişim Tarihi: 11.07.2024, <https://yenibalkan.com/tr/gundem/hasipi-baskanligi-birakti>
- IPU Parline. (t.y.). Kuzey Makedonya seçim sonuçları. Erişim Tarihi: 11.07.2024, <https://data.ipu.org/parliament/MK/MK-LC01/election/MK-LC01-E20200715/>
- Jelavich, B. (2018). *Balkan Tarihi 1*. Küre Yayınları: İstanbul.
- Jelavich, B. (2019). *Balkan Tarihi 2*. Küre Yayınları: İstanbul.
- Kamil, İ. (2023). *Soğuk Savaş Döneminde Yugoslavya*. Kriter Yayınevi: İstanbul.
- Kızılçaoğlu, A. (2014). *Makedonya Coğrafyası*. Alfa Akademi: Ankara.
- Kut, Ş. (2005). *Balkanlarda Kimlik ve Egemenlik*, Bilgi Üniversitesi Yayınları: İstanbul.
- Kuzey Makedonya Anayasası. (1991). 17 Kasım 1991.
- Kuzey Makedonya İstatistik Ofisi. (2022). Kuzey Makedonya Cumhuriyeti'nde toplam yerleşik nüfus haneler ve konutlar 2021 sayımı (Total resident population, households and dwellings in the Republic of North Macedonia, Census 2021). Üsküp.

Kuzey Makedonya Meclisi (2024) Hadi Neziri. Erişim Tarihi: 11.07.2024, <https://www.sobranie.mk/default.asp?ItemID=4448D14812B7C9479BF1268A52071B4A>

Kuzey Makedonya Meclisi. (2006). 2002-2006 raporu. Erişim Tarihi: 11.07.2024, <https://www.sobranie.mk/WBStorage/Files/Godisen%20izvestaj%202002-2006.pdf>

Kuzey Makedonya Meclisi. (2008). 2006-2008 raporu. Erişim Tarihi: 11.07.2024, https://www.sobranie.mk/WBStorage/Files/godisen_izvestaj_2006-20080.pdf

Kuzey Makedonya Meclisi. (2011). 2008-2011 raporu. Erişim Tarihi: 11.07.2024, <https://www.sobranie.mk/WBStorage/Files/MANDATENIZVESTAJ0811koregiran.pdf>

Kuzey Makedonya Meclisi. (2011). 2011 Parlamento seçim sonuçları. Erişim Tarihi: 11.07.2024, <https://www.sobranie.mk/izborni-rezultati-330d96fc-b869-488f-9917-ee56a6543beb.nsp>

Kuzey Makedonya Meclisi. (2014). 2014 Parlamento seçim sonuçları. Erişim Tarihi: 11.07.2024, <https://www.sobranie.mk/segashen-sostav.nsp>

Kuzey Makedonya Meclisi. (2016). 2016 Parlamento seçim sonuçları. Erişim Tarihi: 11.07.2024, <https://www.sobranie.mk/current-structure.nsp>

Kuzey Makedonya Meclisi. (t.y.). 2002 Parlamento seçim sonuçları. Erişim Tarihi: 11.07.2024, <https://www.sobranie.mk/izborni-rezultati-330d96fc-b869-488f-9917-ee56a6543beb.nsp>

Kuzey Makedonya'da geçici hşkşmetin başbakanı Caferi gşrevi devraldı. (2020, 29 Ocak). Erişim Tarihi: 11.07.2024, <https://www.trthaber.com/haber/dunya/kuzey-makedonyada-gecici-hukumetin-basbakani-caferi-gorevi-devraldi-832892.html>

Merkez Jupa Belediyesi Resmi İnternet Sitesi. (t.y.) Belediye Başkanı. Erişim Tarihi: 11.07.2024, <https://merkezjupa.gov.mk/belediye-baskani/?lang=tr>

Merkez Jupa'da 3. Ariyan İbrahim dşnemi. (2022, 20 Ağustos). Erişim Tarihi: 11.07.2024, <https://vardarpress.com/2022/08/21/merkez-jupada-3-ariyan-ibrahim-donemi/>

Mojanoski, C. (2000). *Makedonya Demokrasisinin Kroniği*. Üsküp.

Ohri Çerçeve Antlaşması. Erişim Tarihi: 11.07.2024,

<https://web.archive.org/web/20090305050053/http://www.ecmi.de/jemie/download/Focus1-2002Brunnbauer.pdf>

Pendarovski: 1 numara ülkenin AB yolunda doğru yolda ilerleyeceğinin garantisidir. (2024, 30 Nisan). Erişim Tarihi: 11.07.2024, <https://timebalkan.com/pendarovski-1-numara-ulkenin-ab-yolunda-dogru-yolda-ilerleyeceginin-garantisidir/>

Pendarovski: İşe başlamak için sabırsızlanıyorum; kazanacağız! (2019, 22 Nisan). Erişim adresi: <https://tocka.com.mk/vesti/305095/pendarovski-edvaj-cekam-da-se-fatam-so-rabota-ke-pobedime>

Pout, D. (2014). Bir ismin vaatleri: Makedonya'da kimlik, farklılık ve siyasal hareket (The Promise of a Name: Identity, Difference, and Political Movement in Macedonia). Yayınlanmamış doktora tezi, Arizona State University, Amerika Birleşik Devletleri.

Rama, Büyük Arnavutluk'un erken haritasını belirledi, Makedonya tepki gösterdi (2013, 5 Ağustos). Erişim Tarihi: 11.07.2024, <https://telegrafi.com/rama-vendos-harten-e-hershme-te-shqiperise-se-madhe-reagon-maqedonia/>

Reka: "Cumhuriyet için" kavramı herkes için eşit bir hukuk devleti anlamına gelir. (2019, 12 Nisan). Erişim Tarihi: 11.07.2024, <https://24.mk/details/reka-konceptot-za-republika-znachi-pravna-drzhava-ednakva-za-site>

Saatçi, M. B. (2004). Makedonya Sorunu (1903-1913). Yayınlanmamış Doktora Tezi. Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya.

Sayım durduruldu. (2011, 11 Ekim). Radio Slobodna Evropa. Erişim Tarihi: 11.07.2024, <https://www.slobodnaevropa.mk/a/24356023.html>

SDSM Resmi İnternet Sitesi. (t.y.). Biz kimiz?. Erişim Tarihi: 11.07.2024, <https://sds.org.mk/sdsm/koisme-nie>

TDP Genel Başkanlığı görevine yeniden Beycan İlyas seçildi. (2021, 5 Temmuz). Erişim Tarihi: 11.07.2024, <https://timebalkan.com/tdp-genel-baskanligi-gorevine-yeniden-beycan-ilyas-secildi/>

TDP Makedonya'daki Türk siyasetinin gövdesidir. (2023, 22 Haziran). Erişim Tarihi: 11.07.2024, <https://yenibalkan.com/tr/siyaset/tdp-lideri-dr-beycan-ilyas-tdp-makedonya-daki-turk-siyasetinin-govdesidir>

TDP Resmi İnternet Sitesi. (t.y) Mali Rapor. Erişim Tarihi: 11.07.2024, <https://www.tdp.org.mk/hakkimizda?partiid=25>

TDP Resmi İnternet Sitesi. (t.y). Tüzük. Erişim Tarihi: 11.07.2024, <https://tdp.org.mk/hakkimizda?partiid=22>

TDP Resmi İnternet Sitesi. (t.y.). Tarihçe. Erişim Tarihi: 11.07.2024, <http://www.tdp.org.mk/index.php/parti/tarihce.html>

TRT Avaz. (2015). Dr. Kenan Hasip [Röportaj] Erişim Tarihi: 11.07.2024, <https://www.youtube.com/watch?v=LMDIVFG5jic>

VMRO-DPMNE Resmi İnternet Sitesi. (t.y.). Başkan. Erişim Tarihi: 11.07.2024, <https://vmro-dpmne.org.mk/претседател>

Yazar ve şair Avni Engüllü hayatını kaybetti. (2024, 18 Şubat). Erişim Tarihi: 11.07.2024, <https://yenibalkan.com/tr/gundem/yazar-ve-sair-avni-engullu-vefat-etti>

Zaev ilk bombayı attı, bugünlerde yenileri geliyor. (2015, 9 Şubat). Erişim Tarihi: 11.07.2024, <https://fokus.mk/zaev-ja-frli-prvata-bomba-denovive-sleduvaat-novi/>

EKLER

EK 1 HARİTALAR

Harita-1: Kuzey Makedonya Siyasi Haritası

EK 2

FOTOĞRAFLAR

Fotoğraf-1: Türk Demokratik Partisi Genel Başkanı Dr. Beycan İlyas, Üsküp Kuzey Makedonya, 2023.

Fotoğraf-2: Türk Demokratik Partisi Genel Başkan Yardımcısı Dr. Yusuf Hasani, Üsküp Kuzey Makedonya, 2024.

Fotoğraf-3: Türk Demokratik Partisi Genel Başkan Yardımcısı Prof. Dr. Muhittin Kahveci, Gostivar Kuzey Makedonya, 2024.

Fotoğraf-4: Türk Demokratik Partisi Üsküp Belediye Meclis Üyesi Amir Mustafa, Üsküp Kuzey Makedonya, 2024.

